

การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดเลย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศิลปะการออกแบบ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดเลย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศิลปการออกแบบ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2560
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

LOCAL KNOWLEDGE PRODUCT DESIGN DEVELOPMENT FOR A SUSTAINABLE
AGRITOURISM CASE STUDY: DESIGNATED AREA FOR SUSTAINABLE TOURISM
DEVELOPMENT IN LOEI PROVINCE

By
MISS Puttaprada PRACHACHOTI

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Fine Arts DESIGN ARTS
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2017
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ	การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการ ท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดเลย
โดย	พุทธประภา ประชาโชติ
สาขาวิชา	ศิลปะการออกแบบ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ร.ต.อ.ดร. อนุชา แผงเกษร

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ปรีชา ปั่นกล้า)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ร.ต.อ.ดร. อนุชา แผงเกษร)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(อาจารย์ ดร. เรืองลดา ปุณยลิขิต)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิสักดิ์ สิ้นธุภาค)

59156320 : ศิลปะการออกแบบ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงเกษตร, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ความยั่งยืน, ผลผลิต

นางสาว พุทธประภา ประชาโชติ: การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดเลย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : รองศาสตราจารย์ ร.ต.อ.ดร. อนุชา แผงเพชร

บทคัดย่อ

จากในเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดเลยนั้นพบว่า พื้นที่ปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยวมีการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มากเป็นอันดับแรก โดยส่วนที่ขายได้คือเฉพาะฝักเท่านั้น ทำให้เกิดภาวะผลผลิตราคาข้าวโพดตกและล้นตลาด ส่วนเศษวัสดุทางการเกษตรนั้นถูกเผาทิ้งเพราะเป็นวิธีที่ง่าย และประหยัดเวลา แต่ส่งผลให้เกิดมลพิษ พร้อมทั้งหนี้สินแบบไม่รู้จบ เป็นสาเหตุให้เกิดการทิ้งถิ่นฐานของคนในชุมชนเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ๆ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาและสังเคราะห์องค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่ศึกษา ในด้านการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร และการศึกษาความเป็นไปได้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ดังกล่าว โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในชั้นปฐมภูมินั้นใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์จากปราชญ์ชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มเป้าหมาย เพื่อวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ความเป็นไปได้ของแนวทางการออกแบบ ส่วนข้อมูลทุติยภูมิได้จากเอกสารวิชาการ งานวิจัย รวมถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา ร่วมกับการทดลองให้เกิดนวัตกรรมใหม่ โดยนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาศึกษาและต่อยอด ให้สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้อีกด้วย

ผลการทดลองพบว่าเปลือกข้าวโพดซึ่งเป็นเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรนั้นเมื่อนำมาถักลายสามเป็นเชือกแล้วนั้นมีความแข็งแรงและเหนียว และสามารถขึ้นรูปโดยใช้เทคนิคจักสานและเทคนิคทอได้ ประกอบกับการใช้เชือกถักแหย่อมด้วยน้ำส้มคว้นไม้เป็นตัวยึดการขึ้นรูป ทำให้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้งานได้ดียิ่งขึ้น

59156320 : Major DESIGN ARTS

Keyword : local wisdom, product, Sustainability, agritourism

MISS PUTTAPRAPA PRACHACHOTI : LOCAL KNOWLEDGE PRODUCT DESIGN DEVELOPMENT FOR A SUSTAINABLE AGRITOURISM CASE STUDY: DESIGNATED AREA FOR SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT IN LOEI PROVINCE THESIS ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR POLICE CAPTAIN ANUCHA PANGKESORN, Ph.D.

Abstract

According to a special area for sustainable tourism of Loei province, It is found that field corns are the most planted crops throughout the field, Only pods of corns are sold. However, prices fall and overflow. The scraps of agricultural materials are burned because of easy process and time saving. These cause pollution and the endless debt also migration villager to the city.

This research aims to study and synthesizes knowledge from local wisdom in the study area, to develop the product and to study feasibility of production. The target groups are Thai tourists who have eco-tourism lifestyle. In primary care, the questionnaire was used with local philosophers' experts and target groups in order to analyze the feasibility of the design approach. Second step, which is the descriptive analysis of data, and it was explored from research papers and related theories together with experiments to create new innovations. In addition, the agricultural materials and local wisdom were used to study and grow to promote agricultural tourism as well.

The result of this research showed that the peel of corns, a piece of agricultural materials, is hard and sticky when it was knitted. Moreover, it can be formed by using wicker techniques and weaving techniques with lace rope dyed from wood vinegar as a molding attachment to enhance the effectiveness of ant and insect protection.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะได้รับความกรุณาจาก ท่าน รศ. ร.ต.อ. ดร. อนุชา แผงเพชร ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ ท่านได้คอยให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้วิจัย เมตตากรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ และข้อเสนอแนะ ที่เป็นประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นแนวทางในการสืบค้นหาประเด็นต่างๆ เรียบเรียงความคิดจนสามารถถ่ายทอดออกมาเป็นงานสร้างสรรค์แก่ตัวผู้วิจัยมาโดยตลอด ส่งผลให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาของท่านอาจารย์เป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์หลักสูตรศิลปการออกแบบทุกๆท่านที่ได้ให้ความรู้ ให้คำแนะนำ และประสบการณ์อันมีค่าอย่างยิ่งแก่ผู้วิจัย และขอขอบพระคุณเจ้าของหนังสือ วารสาร เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทุกฉบับ และ วิทยานิพนธ์ทุกเล่ม ที่ช่วยให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ ขอขอบพระคุณชาวชุมชนจ๊กสาน อ.เชียงคาน อ.ท่าลี่ จ.เลย กลุ่มทอผ้าไทเลยบ้านก้างปลา อ.เมือง จ.เลย และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการย้อมผ้าจากสี่ธรรมชาติที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านผานาง ผาเก็ง ที่ได้ให้คำแนะนำ ชี้แนะในทุกๆเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิต รวมไปถึงพี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ ที่ได้ให้คำแนะนำ และกำลังใจโดยตลอด ทำให้ผู้วิจัยมีกำลังใจที่จะสร้างสรรค์ผลงานออกมาให้สำเร็จอย่างสุดความสามารถ.

คุณค่าหรือประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอนอบน้อมบูชาแด่พระคุณบิดา มารดา คณาญาติ และครูอาจารย์ที่อบรมสั่งสอน บ่มเพาะ ปลูกฝังวิถีชีวิตความซนบทย่างเปี่ยมล้นให้มีอยู่ในตัวของผู้วิจัย รวมไปถึงให้คำแนะนำ และการสนับสนุนและให้กำลังใจด้วยความรักเสมอมา.

พุทธประภา ประชาโชติ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฐ
บทที่ 1.....	1
บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.5 ขั้นตอนในการวิจัย.....	4
1.6 เวลาที่ใช้ในการวิจัย.....	5
1.7 วิธีการวิจัย.....	7
1.8 แหล่งข้อมูล.....	9
1.9 อุปกรณ์ที่ใช้ในการค้นคว้า.....	9
1.10 ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการวิจัย.....	9
1.11 นำเสนอผลงาน.....	10
1.12 นิยามศัพท์เฉพาะในงานวิจัย.....	11
บทที่ 2.....	12

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
2.1 เอกสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	13
2.1.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว.....	13
2.1.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร.....	18
หลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	25
2.1.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	31
2.2 เอกสารข้อมูลเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย และองค์ประกอบ	43
2.3 เอกสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	54
วัฏจักรชีวิตผลิตภัณฑ์ (Product Life Cycle)	67
ขั้นตอนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่.....	69
บทที่ 3	74
วิธีดำเนินการวิจัย	74
แนวทางที่ใช้ในการวิจัย.....	75
3.1 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นปฐมภูมิ	75
3.2 ขั้นตอนการเก็บและรวบรวมข้อมูลในขั้นทุติยภูมิ.....	77
3.3 ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล	77
3.4 ขั้นตอนในการขั้นตอนพัฒนาแนวความคิดสู่แบบร่าง.....	77
3.5 ขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน โดยใช้แนวทาง และเทคนิคภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	80
3.6 ขั้นตอนในการวัดผล และการปรับปรุงแก้ไข.....	80
3.7 สรุปและอภิปรายผล	80
บทที่ 4	83
ผลการวิเคราะห์และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น	83
4.1 การลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลในขั้นปฐมภูมิ	83

4.2 ขั้นตอนการเก็บและรวบรวมข้อมูลในชั้นทุติยภูมิ.....	89
4.3 ขั้นตอนในการขั้นตอนพัฒนาแนวความคิดสู่แบบร่าง.....	93
4.4 ขั้นตอนในการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน โดยใช้ แนวทาง และเทคนิคภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	95
4.5 การพัฒนาปรับปรุงและแก้ไข	100
4.6 สรุปและอภิปรายผล.....	111
บทที่ 5	112
สรุปอภิปรายและข้อเสนอแนะ	112
ภาคผนวก.....	116
รายการอ้างอิง	120
ประวัติผู้เขียน.....	123

สารบัญตาราง

หน้า

ไม่พบรายการสารบัญภาพ

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 : กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	4
ภาพที่ 2: ตารางการทำงาน.....	5
ภาพที่ 3: กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
ภาพที่ 4: ตารางแสดงค่าใช้จ่ายโดยประมาณในการวิจัย.....	10
ภาพที่ 5: : องค์ประกอบของการท่องเที่ยว 6A's.....	16
ภาพที่ 6: การใช้ทรัพยากรเกษตรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว.....	21
ภาพที่ 7: องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร.....	22
ภาพที่ 8: เทศกาลกินทุเรียนโลก.....	24
ภาพที่ 9: ภาพ infographic ระบบการท่องเที่ยว(Tourism System).....	25
ภาพที่ 10: แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแหล่งท่องเที่ยวหลัก.....	27
ภาพที่ 11: แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่และแหล่งเกษตร.....	28
ภาพที่ 12: : แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในโครงข่ายการท่องเที่ยว.....	29
ภาพที่ 13: การมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของนักท่องเที่ยว.....	30
ภาพที่ 14: ภาพขอบเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย.....	47
ภาพที่ 15: ทะเลหมอก ในเขตพื้นที่พิเศษ อ.นาแห้ว จ.เลย.....	50
ภาพที่ 16: โครงสร้างเศรษฐกิจในจังหวัดเลย.....	51
ภาพที่ 17: ภาพแสดงร้อยละของพื้นที่การเกษตรจังหวัดเลย แยกตามกลุ่มพืช.....	52
ภาพที่ 18: แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่.....	54
ภาพที่ 19: ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจักสาน.....	55
ภาพที่ 20: ภูมิปัญญาการทอผ้าโดยกักระตุก บ้านก้างปลา อ.เมือง จ.เลย.....	59
ภาพที่ 21: ศิลปะพระไม้โบราณ100ปี วัดโพธิ์ชัยนาฬิง อ.นาแห้ว จ.เลย.....	60

ภาพที่ 22: ภูมิปัญญาการทอเสื่อ.....	61
ภาพที่ 23: แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของ 3 กลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยว.....	62
ภาพที่ 24: : ภาพแสดงรายละเอียดการแบ่งกลุ่มเขตพื้นที่เชื่อมโยง	62
ภาพที่ 25: วัฏจักรชีวิตผลิตภัณฑ์	67
ภาพที่ 26: การทำการสัมภาษณ์ผู้ม้องค์ความรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	76
ภาพที่ 27: กระดังไม้ไผ่.....	78
ภาพที่ 28: หวดนึ่งข้าวเหนียว.....	78
ภาพที่ 29: ตะกร้าไม้ไผ่สาน.....	79
ภาพที่ 30: รongกันความร้อน	79
ภาพที่ 31: เส้นใยธรรมชาติที่ได้จากเปลือกข้าวโพด.....	81
ภาพที่ 32: ผลการทดลองเส้นใยด้วยเทคนิคภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	81
ภาพที่ 33: การขึ้นโครงสร้างจากการยัดโดยเชือกไนลอน	82
ภาพที่ 34: ผลที่ได้จากการทดลอง สีมี่การเปลี่ยนแปลง	82
ภาพที่ 35: ลายขอ.....	84
ภาพที่ 36: ลายลูกแก้ว, ลายโซ่, และลายดอกพิกุล.....	84
ภาพที่ 37: วัสดุที่ชาวบ้านใช้ในการจักสาน	85
ภาพที่ 38: การจำแนกชั้นของเปลือกข้าวโพด3ระดับ	85
ภาพที่ 39:การคัดเลือกเปลือกข้าวโพด	86
ภาพที่ 40:การถักเส้นใยจากเปลือกข้าวโพด	86
ภาพที่ 41: เส้นใยที่ได้จากการถักจากข้าวโพดโดยวิธีพรมน้ำ	86
ภาพที่ 42: การทดลองโดยใช้เทคนิคขึ้นลายขัด	87
ภาพที่ 43: เส้นใยที่ได้จากการถักทั้ง 3 ระดับ.....	87
ภาพที่ 44: สีย้อมชมพูกะปิ.....	88
ภาพที่ 45: การทดลองหาสีธรรมชาติจากดอกไม้ในพื้นที่	88

ภาพที่ 46: สูตรการย้อมสีจากธรรมชาติ	89
ภาพที่ 47: สภาพพื้นที่ไร่บนภูเขาระหว่างเขตอำเภอ ภูเรือ - นาแห้ว.....	90
ภาพที่ 48: การเก็บเกี่ยวข้าวโพด.....	90
ภาพที่ 49: เขตพื้นที่การท่องเที่ยวเชื่อมโยงกลุ่มที่1	91
ภาพที่ 50: ขั้นตอนและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	93
ภาพที่ 51: ภาพแบบร่างที่1 โคมไฟ	94
ภาพที่ 52: ภาพแบบร่างที่1 โคมไฟ.....	95
ภาพที่ 53: พัฒนาแบบร่างที่ 2 โคมไฟ	96
ภาพที่ 54: ภาพร่างแบบภาษาสำหรับตัดบาตรแบบที่1.....	97
ภาพที่ 55: ภาพร่างแบบภาษาสำหรับตัดบาตรแบบที่2.....	97
ภาพที่ 56: การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน และผู้สูงอายุในการผลิต.....	98
ภาพที่ 57: การขึ้นโครงสร้างของฐานผลิตภัณฑ์ โดยใช้ไม้ไผ่ และหวาย ซึ่งเป็นพืชที่พบในท้องถิ่น.....	98
ภาพที่ 58: การก่อโดยลายขัด	99
ภาพที่ 59: ต้นแบบภาษาสำหรับใส่บาตร1.....	99
ภาพที่ 60: : การออกแบบกิจกรรมเพื่อความสอดคล้องในการใช้ผลิตภัณฑ์.....	100
ภาพที่ 61: จำแนกชนิด	101
ภาพที่ 62: รูปแบบชุดทำบุญแบบสมบูรณ์.....	101
ภาพที่ 63: ภาพชุดใส่บาตรข้าวเหนียว	102
ภาพที่ 64: ทดลองใช้งาน	102
ภาพที่ 65: ต้นแบบชุดสังฆทานครั้งที่1	103
ภาพที่ 66: ต้นแบบสังฆทาน.....	103
ภาพที่ 67: ชุดทำสังฆทานแบบสมบูรณ์.....	104
ภาพที่ 68: ชุดทำสังฆทานแบบสมบูรณ์.....	105
ภาพที่ 69: ชุดไปพลที่ได้แรงบันดาลใจมาจากวิถีชีวิตการทำมาหากินวิถีริมโขง	106

ภาพที่ 70: ภาพชุดคู่ชั้นหมากเบ็ง เครื่องบูชาจากความศรัทธา.....	107
ภาพที่ 71: ชุดภาชนะเสริม สำหรับใส่อาหารหรือของทานเล่น.....	108
ภาพที่ 72: ดอกไม้จันทร์สวรรค์.....	108
ภาพที่ 73: ลักษณะจำลองการใช้งานของต้นดอกไม้จันทร์.....	109
ภาพที่ 74: หนังสือคู่มือ.....	109
ภาพที่ 75: ด้านใน เนื้อหา.....	109
ภาพที่ 76: ลักษณะการใช้งานของภาชนะ.....	110
ภาพที่ 77: การจำแนกระดับความยากง่ายของการผลิต.....	110
ภาพที่ 78: เส้นใยจากเปลือกข้าวโพด.....	113
ภาพที่ 79: กรอบแนวคิดในการออกแบบ.....	113
ภาพที่ 80: ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงของสีข้อม ในขณะที่โดนอากาศ.....	114
ภาพที่ 81: ภาพกราฟแสดงการเปลี่ยนสีของน้ำข้อม.....	114
ภาพที่ 82: การจำแนกระดับความยากง่ายของการผลิต.....	115
ภาพที่ 83: การเรียนรู้ร่วมกัน.....	116
ภาพที่ 84: รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่พบเห็นในการลงพื้นที่.....	117
ภาพที่ 85: เด็กๆในชุมชนหารายได้พิเศษระหว่างปิดเทอม.....	117
ภาพที่ 86: พี่พรช่วยแนะนำการทำชั้นหมากเบ็ง.....	118

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนถือเป็นสังคมฐานรากที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่แตกต่างและหลากหลายตามภูมินิเวศน์ “ภูมิปัญญา” จึงเป็นเรื่องของความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเรา โดยผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นจากความรู้เฉพาะหลายๆเรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ และมีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ ผ่านการทดลองและนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นองค์ความรู้ของตนเองและสังคมนั้นๆซึ่งจะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิต หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงในการพึ่งพาตนเองจากทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น การเรียนรู้จากการถ่ายทอดกันมาของคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นต่อไปได้นำมาประกอบอาชีพ หรือวิถีการดำเนินชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงออกถึงการอยู่ร่วมกัน เกื้อกูลกันระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติ

เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดเลย เป็นหนึ่งในจังหวัดนำร่องขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(องค์การมหาชน) Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (Public Organization) หรือ อ.พ.ท. เป็นหน่วยงานในการกำหนดนโยบาย และแผนการบริหารการพัฒนา ในพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมถึงการประสานหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น และประชาชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ประกอบไปด้วย 9 อำเภอ อันได้แก่ อำเภอเมืองเลย อำเภอเชียงคาน อำเภอท่าลี่ อำเภอด่านซ้าย อำเภอภูเรือ อำเภอนาแห้ว อำเภอภูกระดึง อำเภอหนองหิน และอำเภอภูหลวง ครอบคลุมพื้นที่ที่มีภูมิประเทศที่สวยงาม และภูมิอากาศที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี (สัตรัตนขจร, 2550)

ประกอบกับอาชีพเกษตรกรรมนั้นเป็นอาชีพหลักของประชากรของจังหวัดเลย ส่วนใหญ่ปลูกพืชไร่ในเชิงอุตสาหกรรมเพื่อค้าขาย เช่น ปลูกอ้อย มันสำปะหลัง และข้าวโพด ซึ่งเป็นพืชเชิงเดี่ยวส่งผลทำให้เกิดการขยายพื้นที่ในการเกษตร เกิดการทำลายสภาพป่าไม้และแหล่งน้ำ ทำให้มีการ

โยกย้ายผลผลิตออกจากหมู่บ้าน ชาวบ้านได้รับผลตอบแทนที่ไม่สมดุล ถูกเอารัดเอาเปรียบในตลาดการค้า กำไรตกอยู่ในมือพ่อค้าคนกลางมากกว่าตกอยู่ในมือชาวบ้านผู้ผลิต พ่อค้าซื้อราคาถูกแต่ขายราคาแพง ชาวบ้านจึงประสบปัญหาหนี้สิน เพราะต้นทุนการผลิตสูงขึ้นทั้งค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืช ค่าแรงงาน ค่ารถไถ และอื่นๆอีกมากมาย ถึงแม้ว่าเป็นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูงอย่างยาวนาน แต่เป็นการเติบโตเชิงปริมาณ ยังขาดทั้งคุณภาพและอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน จนมีแนวโน้มไปตามกระแสทุนนิยม รัฐบาลจึงได้เล็งเห็นความสำคัญของการเรียนรู้วิถีเกษตรสู่นักท่องเที่ยวที่จะนำมาสู่ความยั่งยืนทั้งมิติเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป จึงมีการส่งเสริมให้ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ โดยการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นทางด้านการเรียนรู้วิถีเกษตรกรรมของชาวชนบทเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ด้านการเกษตรและวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดการเรียนรู้ ทำให้เกิดประโยชน์ก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชนและตัวเกษตรกร สร้างการอนุรักษ์ ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและสภาพสิ่งแวดล้อม

จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นว่าการใช้ความรู้ความสามารถ หรือภูมิปัญญาที่ชุมชนมีอยู่เดิมในการสร้างรายได้อย่างเป็นกระบวนการ และเชื่อมโยงไปสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยใช้การพึ่งตนในด้านเศรษฐกิจชุมชน เพื่อเป็นการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งสามารถเพิ่มรายได้ ช่วยลดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรได้ ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุด การพึ่งตนเองขึ้นอยู่กับการใช้แรงงาน เพราะเป็นสิ่งที่ครอบครัวมีอยู่โดยธรรมชาติ พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตัวเอง และพึ่งกันเองในชุมชนเป็นขั้นตอน พื้นฐาน การขายจะเป็นขั้นตอนระดับที่สูงขึ้นเป็นการขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ เศรษฐกิจพึ่งตัวอยู่ในสังคมและเป็นวัฒนธรรม ธุรกิจชุมชนที่เกิดจากครอบครัวชุมชนมาจากรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นและพลังอันเป็นศักยภาพ ตลอดจนทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนกลายเป็นรากฐานของชาติ และเป็นธุรกิจระดับโลก การที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะสืบสานต่อไปได้ก็ต่อเมื่อชุมชนมีความเข้มแข็ง อาจกล่าวได้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนที่ยั่งยืนได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของความพยายามหาทางออกในการแก้ปัญหาวิกฤติทางสังคมที่ชุมชนหวนกลับมาศึกษาตนเองจากรากฐานทางภูมิปัญญาที่มีอยู่

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

จากวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดเลยเลย ผู้วิจัยมี

วัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน โดยศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ศึกษาและสังเคราะห์องค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดเลย
2. ศึกษาและทดลองถึงความเป็นไปได้ในการผลิต โดยใช้วัสดุจากภูมิปัญญาจากท้องถิ่น
3. สร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

การใช้เศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร โดยทดลองด้วย เทคนิคทอ และจักสาน จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดย สิ่งที่ทำการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ด้าน มีขอบเขต ดังนี้

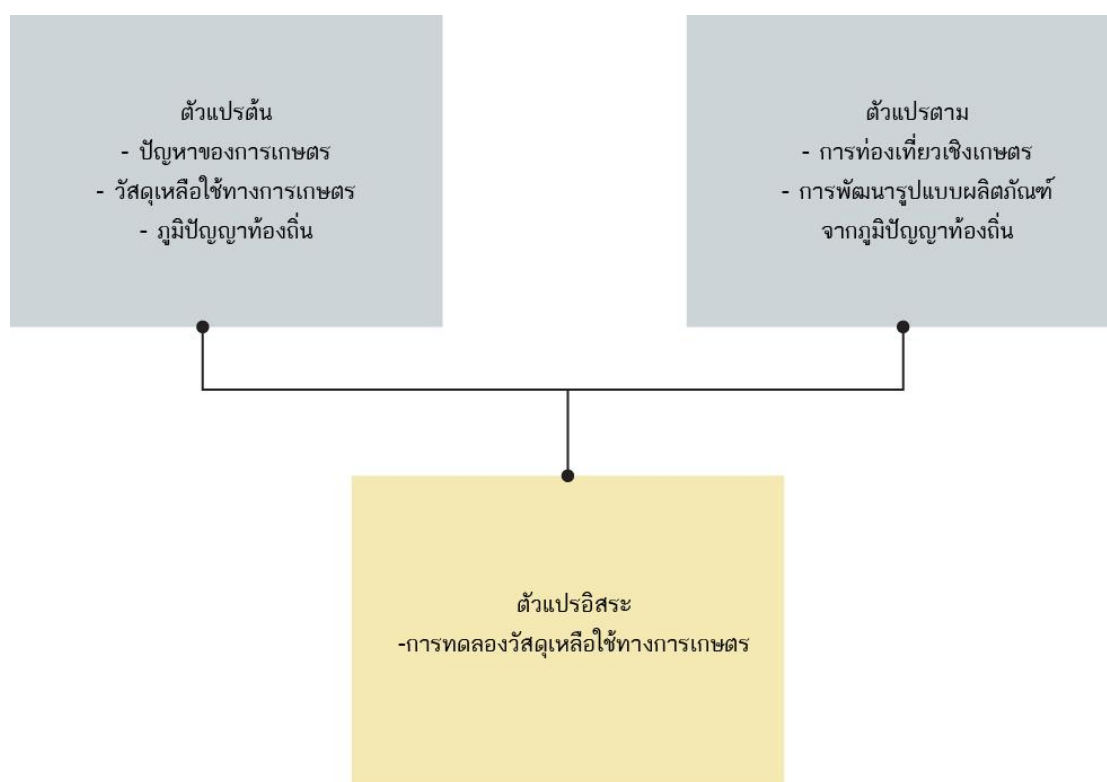
1. ด้านเนื้อหา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 ศึกษาเนื้อหา ปัจจัย และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเขตพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย
 - 1.2 ศึกษาเนื้อหา ปัจจัย และองค์ประกอบ และข้อมูลเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร
 - 1.3 ศึกษาเนื้อหา ปัจจัย และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์ รวมถึงภูมิปัญญาในท้องถิ่นในเขตพื้นที่การศึกษา
 - 1.4 ศึกษาข้อมูลกลุ่มประชากรพฤติกรรมกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. ด้านกลุ่มเป้าหมาย

การทำวิจัยครั้งนี้ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาวิจัยได้แก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศใช้ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยใช้ทฤษฎี Snowball Sampling Technique เลือกกลุ่มตัวอย่างจากนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แบบสัมภาษณ์ กับผู้เชี่ยวชาญในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต กับผู้มีองค์ความรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้าน

3. ด้านพื้นที่

ในด้านของพื้นที่ ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลยทั้งหมด 9 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเลย อำเภอเชียงคาน อำเภอท่าลี่อำเภอด่านซ้าย อำเภอภูเรือ อำเภอนาแห้ว อำเภอภูกระดึง อำเภอหนองหิน และอำเภอภูหลวง ทั้งนี้เพื่อศึกษาลักษณะของ ความเหมือน และแตกต่างของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึงปัญหาในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแง่ต่างๆ

1.5 ขั้นตอนในการวิจัย

ภาพที่ 1 : กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา : พุทธประภา ประชาโชติ (2561)

1. เก็บรวบรวมข้อมูลขั้นปฐมภูมิ

- แบบสอบถาม
- แบบสัมภาษณ์ จากกลุ่มนักท่องเที่ยว และผู้ทรงคุณวุฒิ

- แบบสังเกต
2. เก็บรวบรวมข้อมูลขั้นทุติยภูมิ
 - ด้านภูมิศาสตร์
 - ด้านประชากร
 - ด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และปัญหาการเกษตร
 3. การวิเคราะห์ข้อมูล
 4. ขั้นตอนการสังเคราะห์ข้อมูล
 5. ขั้นตอนพัฒนาแนวความคิดสู่แบบร่าง
 6. ขั้นตอนการออกแบบ
 7. ขั้นตอนการปรับปรุงและแก้ไข
 8. ขั้นตอนการนำเสนอผลงานวิจัย
 9. ขั้นตอนการจัดทำเอกสาร
 10. ขั้นตอนการเสนอแนะ
 11. ขั้นตอนสรุปผลการศึกษา

1.6 เวลาที่ใช้ในการวิจัย

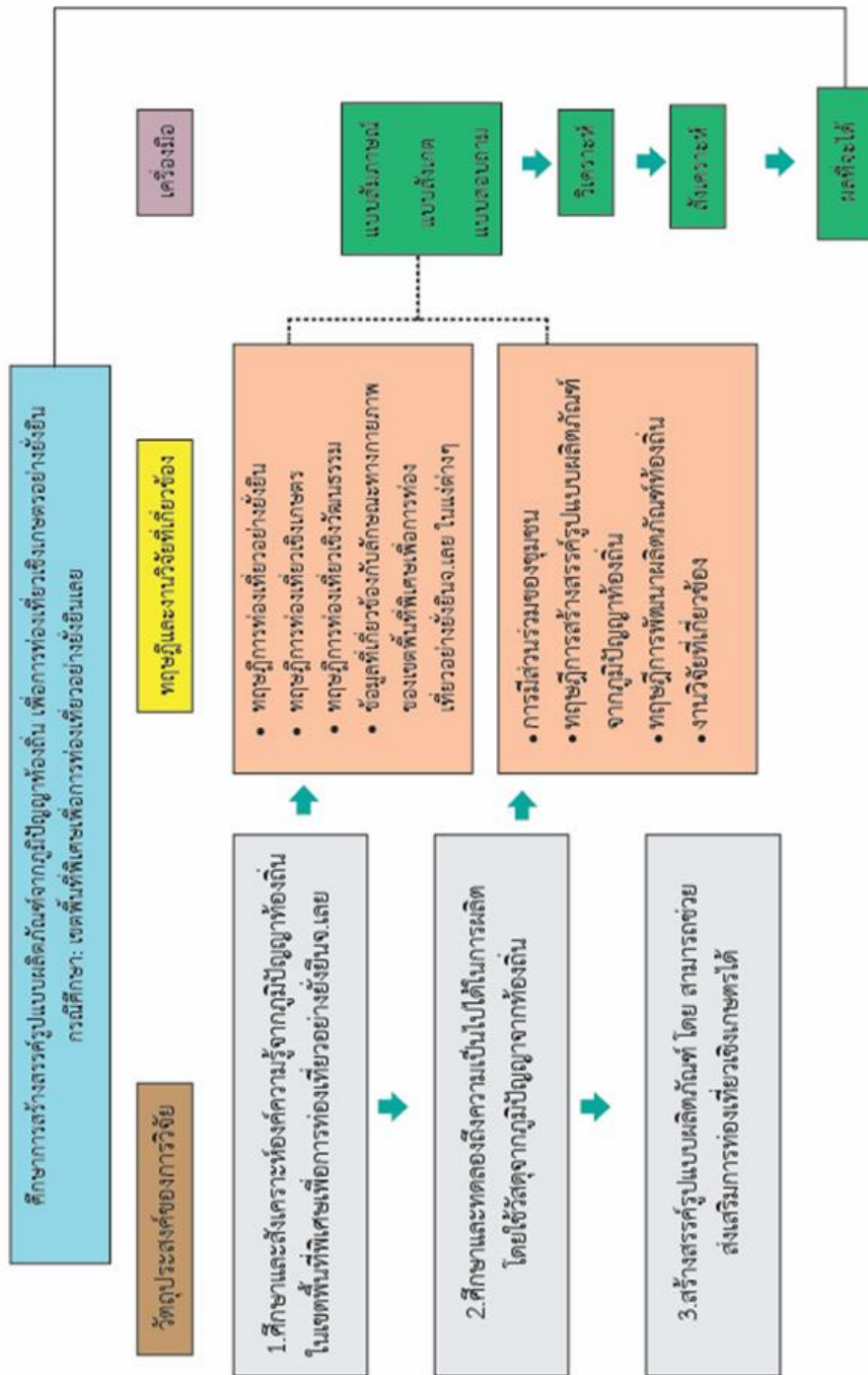
เริ่มการวิจัย ภายในเดือนกันยายน พ.ศ.2560

และเสนอวิทยานิพนธ์ / การค้นคว้าอิสระ ภายในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2561

ขั้นตอนการศึกษา	เดือนกันยายน 2560 - เดือนมิถุนายน 2561									
	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.
ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลครั้งที่ 1	●	●								
วิเคราะห์ข้อมูลขั้นปฐมภูมิ										
ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลครั้งที่ 2		●	●							
ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด			●	●						
ขั้นตอนการสังเคราะห์ข้อมูล			●	●	●					
ขั้นตอนการทดลองวัสดุ				●	●					
ขั้นตอนการนำข้อมูลที่ได้มาออกแบบ					●	●	●			
ขั้นตอนการปรับปรุงและแก้ไขผลงาน							●	●	●	
ขั้นตอนในการนำเสนอผลงาน									●	●

ภาพที่ 2: ตารางการทำงาน

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ

ภาพที่ 3: กรอบแนวคิดในการวิจัย
 ที่มา: นางสาวพุทธประภา ประชาโชติ (2561)

1.7 วิธีการวิจัย

1.7.1 รวบรวมข้อมูลขั้นปฐมภูมิ

- ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจลักษณะทางกายภาพของเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย ทั้งหมด 9 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเลย อำเภอเชียงคาน อำเภอท่าลี่ อำเภอคำชะอี อำเภอภูเรือ อำเภอนาแห้ว อำเภอภูกระดึง อำเภอหนองหิน และอำเภอภูหลวง โดยสำรวจความเหมือนและความต่างของภูมิปัญญาในท้องถิ่น รวมไปถึงปัญหาทางการเกษตรและการท่องเที่ยว เพื่อนำมาวิเคราะห์ไปสู่การสร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์โดยใช้ภูมิปัญญาในท้องถิ่น

- แบบสัมภาษณ์
- แบบสังเกต

1.7.1.1 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารเพื่อสร้างเครื่องมือ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ซึ่งใช้ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ในที่นี้หมายถึงกลุ่มเป้าหมายคือกลุ่ม นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้เห็นแนวความคิดในแง่มุมต่างๆ

1.7.1.2 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารเพื่อสร้างเครื่องมือ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ซึ่งใช้ในการเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางสำหรับการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทัศนศึกษา เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย

1.7.2 รวบรวมข้อมูลขั้นทุติยภูมิ

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในและต่างประเทศ โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหนังสือหรือตำราวิชาการ งานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา, บทความย่อยจากนิตยสาร, เอกสารสัมมนาวิชาการ, และเอกสารอื่น ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้และสอดคล้องตามหลักของทฤษฎีต่างๆที่ได้อ้างอิงและกล่าวถึง โดยได้ศึกษาดังนี้

1.7.2.1 ข้อมูล และปัจจัยองค์ประกอบ รวมไปถึงเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.7.2.1.1 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพของเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจ.เลย ในแง่ต่างๆ เช่น สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และการท่องเที่ยว เป็นต้น

1.7.2.1.2 ข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1.7.2.1.3 ข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย

1.7.2.1.4 ข้อมูลการออกแบบและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์

- ข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา และต่อยอดรูปแบบผลิตภัณฑ์
- ข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.7.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาปัจจัย องค์ประกอบที่เกี่ยวกับการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์

เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ในองค์ประกอบด้านการออกแบบ

1.7.4 ออกแบบตัวอย่างรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่สร้างการจดจำ และตอบสนองให้สอดคล้องกับ

กลุ่มเป้าหมาย และรวมไปถึงการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1.7.5 ประเมินการออกแบบตัวอย่างการออกแบบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และปราชญ์ชาวบ้าน

1.7.6 วิเคราะห์ข้อมูล

1.7.6.1 วิเคราะห์ข้อมูลและทัศนคติ เกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมาย คือกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.7.6.2 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และปราชญ์ชาวบ้านผู้มีความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.7.6.3 วิเคราะห์แนวทางการออกแบบโดยแบบประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ

1.7.6.4 วิเคราะห์ประสิทธิภาพผลงานการออกแบบ โดยแบบประเมินจากผู้เชี่ยวชาญปราชญ์ชาวบ้าน

1.7.7 ขั้นตอนการออกแบบ สร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1.7.7.1 ร่วมศึกษาถึงความเป็นไปได้ของรูปแบบผลิตภัณฑ์ร่วมกับชาวบ้าน

- วิเคราะห์ สังเคราะห์

- สเก็ตแบบร่าง

1.7.7.2 ขึ้นรูปโดยช่างท้องถิ่นผู้มีฝีมือ และสร้างรายละเอียดด้านศิลปะโดยโปรแกรมออกแบบ

1.7.7.3 สร้างตัวอย่างของผลิตภัณฑ์ขนาดเสมือนจริง (Mock up) เพื่อทดสอบคุณภาพก่อนนำไปสู่กระบวนการผลิตจริง

1.7.8 สรุปผลการวิจัยและเสนอแนะ

1.7.8.1 รับฟังข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขชิ้นงานรูปแบบผลิตภัณฑ์

1.7.9 อภิปรายผลการศึกษา โดยนำเสนอในสื่อต่างๆ โดยมีดังนี้

1.7.9.1 รูปเล่ม

1.7.9.2 ชิ้นงานจริง

1.7.9.3 วีดีโอ และสื่อออนไลน์

1.7.9.4 สื่อสิ่งพิมพ์ คู่มือการใช้งาน

1.8 แหล่งข้อมูล

ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการศึกษาเพื่อการพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีแหล่งข้อมูลดังต่อไปนี้

1.8.1 แบบสัมภาษณ์ ซึ่งใช้ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

หมายถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.8.2 แบบสัมภาษณ์ ซึ่งใช้ในการเก็บข้อมูลจากปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญ

1.8.3 หนังสือ ตำราและ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.8.4 ศึกษาข้อมูลจากการสืบค้นในระบบอินเทอร์เน็ต

1.8.5 องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)

1.8.6 สำนักงานเกษตรจังหวัดเลย

1.9 อุปกรณ์ที่ใช้ในการค้นคว้า

อุปกรณ์เก็บข้อมูล

- สมุดจดบันทึก

- อุปกรณ์เครื่องเขียน

- เครื่องบันทึกภาพ

- เครื่องบันทึกเสียง

- ยานพาหนะในการเดินทาง

- เอกสาร แบบสัมภาษณ์สอบถามการศึกษาวิจัย

- คอมพิวเตอร์และโปรแกรมสำหรับออกแบบและอุปกรณ์ต่างๆ

- ระบบอินเทอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูลออนไลน์

1.10 ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย

มีค่าใช้จ่าย โดยประมาณ 20,000 บาท โดยมีรายการดังนี้

ลำดับ	รายการ	จำนวน
1.	ค่าเดินทางในการศึกษาและเก็บข้อมูลงานวิจัย	5000 บาท
2.	ค่าอาหารในการระหว่างการทำวิจัย	5000 บาท
3.	ค่าอุปกรณ์ในการเก็บข้อมูล	1000 บาท
4.	ค่าอุปกรณ์ในการสร้าง สื่อสิ่งพิมพ์	5000 บาท
5.	ค่าอุปกรณ์สร้างบรรจุภัณฑ์สำเร็จสมบูรณ์	6000 บาท
6.	ค่ารายจ่ายการนำเสนองาน	2000 บาท
7.	อื่นๆ	1500 บาท

ภาพที่ 4: ตารางแสดงค่าใช้จ่ายโดยประมาณในการวิจัย
 ที่มา: นางสาวพุทธประภา ประชาโชติ(2561)

1.11 นำเสนอผลงาน

การนำเสนอผลงานงานวิจัย ซึ่งการนำเสนอผลงานจะมีสื่อประกอบ ดังนี้

1.11.1 ผลงานการพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวเชิง
 เกษตรอย่างยั่งยืนในชุด “เที่ยวเชิงเกษตรอย่างรู้คุณค่า พลิกฟื้นภูมิปัญญาให้ยั่งยืน”

รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ โดยชาวบ้านสามารถผลิตเอง
 ได้แก่

- ชุดทำบุญ1ชุด ตามตารางเวลาของการทำบุญ
- รูปแบบภาชนะเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
- ดอกไม้จันทร์สวรรค์

1.11.2 เอกสารข้อมูลวิทยานิพนธ์และการออกแบบ

1.11.3 สื่อนำเสนอแบบโสตทัศนูปกรณ์ (VDO)

1.11.4 สื่อนำเสนอแบบสิ่งพิมพ์ (ขนาด A5) ที่แสดงข้อมูลดังนี้

- หนังสือคู่มือ ชุด “เส้นใย สายรัก จากภูมิปัญญา” (1เล่ม)
- ขั้นตอนการพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิง
 เกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย ร่วมกับชาว

ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ในองค์ประกอบด้านการออกแบบ

1.12 นิยามศัพท์เฉพาะในงานวิจัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่นเขตพื้นที่จังหวัดเลย ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับ ประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ความยั่งยืน หมายถึง พื้นฐานของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการผลิตและบริโภคที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม - ความเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลให้เกิดความไม่ยั่งยืน พร้อมทั้งเสนอกลไก มาตรการ เพื่อแก้ไขให้เกิดความยั่งยืน

รูปแบบผลิตภัณฑ์ หมายถึง รูปลักษณ์ หรือ ลักษณะทางกายภาพ ภายนอกของบรรจุภัณฑ์ ที่ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ออกแบบมาเพื่อให้ผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดมีรูปแบบที่แตกต่างกัน ที่นำเสนอแก่ท้องตลาด เพื่อให้เกิดความสนใจ เพื่อความต้องการเป็นเจ้าของสำหรับใช้ หรือสำหรับการบริโภค ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการ (Want) หรือความจำเป็น (Need)

การวิเคราะห์ หมายถึง การแยกแยะทางความคิด หรือทางวัตถุของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อให้เห็น องค์ประกอบ เพื่อศึกษาแต่ละองค์ประกอบหรือว่าแยกแยะให้เห็นเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ ขององค์ประกอบต่างๆ ที่ทำให้เกิดสิ่งนั้น หรือเรื่องนั้น เวลาวิเคราะห์ต้องพยายามหาคำตอบว่า ข้อความ บทความ เนื้อเรื่องนั้นให้ความรู้อะไรบ้าง ผู้เขียนแสดงความคิดเห็นอะไรให้ทราบบ้าง มีความรู้สึกอย่างไร

การสังเคราะห์ หมายถึง กระบวนการหรือผลของการนำเอาปัจจัยสองอย่างหรือมากกว่าที่แยกกัน โดยเฉพาะความคิด นำมารวมกันเข้าเป็นหนึ่ง ก่อให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นเป็นความรู้ใหม่ เครื่องมือใหม่ทางความคิด เช่นการรวมกันให้เป็นทฤษฎี ตัวอย่างการวิเคราะห์ เช่น การอ่านหนังสือ หรือบทความต่างๆ แล้ววิเคราะห์ว่าจากการอ่านมีอะไรที่เป็นส่วนสำคัญ และสามารถแบ่งส่วนความสำคัญของเนื้อหาที่อ่านได้

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการวิจัยเรื่อง เที้ยวเชิงเกษตรอย่างรู้คุณค่า พลิกฟื้นภูมิปัญญาให้ยั่งยืน
กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูล และเอกสาร
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหมายและทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ประกอบต่างๆ โดยได้มีประเด็นที่พบทวน
รวบรวม ดังหัวข้อต่อไปนี้

2.1 เอกสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

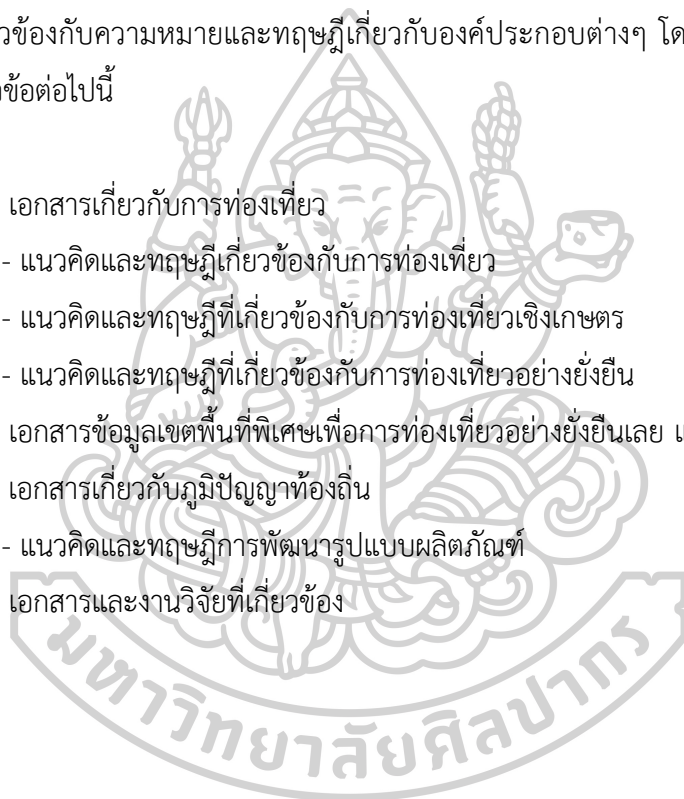
- แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
- แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.2 เอกสารข้อมูลเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย และองค์ประกอบ

2.3 เอกสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

- แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์

2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 เอกสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.1.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว (Tourism) ตามความเข้าใจโดยทั่วไป หมายถึง การเดินทางของบุคคลหนึ่งจากอีกที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อพักผ่อน หรือติดต่อทางธุรกิจ โดยมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป พิมลสมพงษ์ (2550) การท่องเที่ยวถือว่าการพักผ่อนอีกรูปแบบหนึ่งที่มีการนำกิจกรรมนันทนาการ เข้าไปเกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้เดินทาง เกิดการผ่อนคลายและมีความสุข ระหว่างการเดินทางไปทำกิจกรรม จากที่หนึ่ง ซึ่งหมายถึงที่อยู่อาศัย ไปยังที่หนึ่ง ที่ถือเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและ สิ่งแวดล้อม เช่นการเดินทางไปชมสถานที่ท่องเที่ยว ไปเยี่ยมเพื่อน เยี่ยมญาติ หรือไปพักผ่อนหย่อนใจ หรือใช้เวลาว่างเพื่อนำกิจกรรมทางการศึกษา การพักผ่อนหย่อนใจ หรือการเดินทางไปศึกษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติ รวมถึงการเดินทางไปประชุมเพื่อการประกอบธุรกิจ หรือการเดินทางเพื่อไปร่วม กิจกรรมทางธุรกิจสาขาอาชีพต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางซึ่งมีการพัฒนามาจากรูปแบบการเดินทางเพื่อการดำรงชีพ การแสวงหาอาณานิคม การเดินทางเพื่อการ พักผ่อน ดังนั้นกิจการด้านการท่องเที่ยวจึงมีการขยายตัวเป็นธุรกิจและเติบโตเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีวิวัฒนาการมาจากการเดินทางของมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์ของการเดินทางที่แตกต่างกัน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมความเป็นอยู่ที่ส่งเสริมให้คนได้ มีการเดินทางที่สะดวกสบายและรวดเร็วขึ้น ทำให้การเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น และมีการให้ ความหมายทางการท่องเที่ยวตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้เป็นสากล 3 ประการ

- 1) เป็นการเดินทางจากแหล่งที่ตนอาศัยอยู่ปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
- 2) เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจไม่ได้มีการบังคับ
- 3) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตาม ก็มีใช้เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

ซึ่ง สอดคล้องกับความหมายของการท่องเที่ยว ในปี พ.ศ. 2506 (ค.ศ.1963) องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยการเดินทางและการ ท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้นที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี และได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “การท่องเที่ยว” ไว้ว่า “การเดินทางเพื่อความบันเทิงรื่นเริงใจ เยี่ยมญาติหรือการไปร่วมประชุมแต่มิใช่เพื่อประกอบอาชีพ เป็นหลักฐานหรือไปพำนักอยู่เป็นการถาวร” ซึ่งองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization หรือ WTO)

มีการกล่าวถึงการท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางใดๆ ก็ตามที่เป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว แต่ไม่ใช่ไปตั้งหลัก
แหล่ง เป็นการถาวร

ประการที่ 2 การเดินทางนั้นเป็นไปได้ด้วยความสมัครใจ หรือความพึงพอใจของผู้เดินทางเอง
ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ ไม่ใช่เพื่อทำสงคราม

ประการที่ 3 เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ประกอบอาชีพ หรือ
หารายได้ แต่เดินทางมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตร เพื่อ
ความเบิกบาน บันเทิงรื่นรมย์ เพื่อเล่นกีฬาต่าง ๆ เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อ
ศึกษาหาความรู้ และเพื่อติดต่อธุรกิจ สำหรับความหมายของการท่องเที่ยว มี
นักวิชาการและองค์การที่เกี่ยวข้อง กล่าวถึงความหมาย และคำนิยามไว้หลากหลาย
ซึ่งก็มีความหมายในลักษณะคล้ายคลึงกันดังนี้ การท่องเที่ยว หมายถึง การออก
เดินทางเพื่อการทำกิจกรรม หรือผ่อนคลายความเครียด แสวงหาประสบการณ์
แปลกใหม่ โดยมีเงื่อนไขว่าการเดินทางนั้นเป็นการเดินทางเพียงชั่วคราว ผู้เดินทาง
จะต้องไม่ถูกบังคับให้เดินทาง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544)

(ดี, 2014)ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว ไว้เป็น 3 ด้าน ใหญ่ ๆ คือ

1) ด้านการพัฒนา (Development) โดยเมื่อเกิดการเดินทางเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยว การ
พัฒนาความเจริญไปยังภูมิภาคนั้นๆ อาทิ ระบบสาธารณูปโภค การคมนาคม โรงแรม ภัตตาคาร
ร้านค้า

2) ด้านเศรษฐกิจ (Economics) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ในรูปเงินตราประเทศเป็น
จำนวน มากเมื่อเทียบกับการผลิตด้านอื่นๆ โดยรายได้จากการท่องเที่ยวจะมีผลทวีคูณในการสร้าง
รายได้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น และจะทำให้ผลผลิตส่วนรวมของประเทศมีค่าทวีกว่า 2
เท่าตัวและการท่องเที่ยวช่วยกระตุ้นให้เกิดผลผลิตหมุนเวียนภายในประเทศและยังมีการกระจาย
รายได้ไปสู่ภูมิภาคทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ ทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ยังเป็นการ
ลดอัตราการว่างงานทำให้ ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งมีผลต่อประเทศในเรื่องการเพิ่มขึ้นของรายได้
รวมถึงรายได้ของรัฐบาลที่เพิ่ม ขึ้นในรูปของภาษีอากรประเภทต่างๆ

3) ด้านสังคม (Social) การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งในการมนุษยสัมพันธ์ของมนุษย์ในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และสร้างความเป็นมิตรไมตรีและความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและแขกผู้มา

เยือนโดยการท่องเที่ยวมีบทบาทในการพัฒนาสร้างความเจริญในสังคมให้กับท้องถิ่นนั้นประชาชนก็มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามลำดับ อีกทั้งการท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม หรือยังก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและจิตสำนึกในการอนุรักษ์อีกด้วย นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังช่วยขจัดปัญหาความเปลี่ยนแปลงของชุมชนเมืองกับชุมชนชนบทและที่สำคัญยังเป็นการ ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ให้เป็นที่รู้จักแก่ประชาชนทั่วไปหรือผู้ที่ไม่เคยเห็นมาก่อน

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและ เศรษฐกิจโดยมีความสัมพันธ์โยงใยระหว่าง นักท่องเที่ยว การบริการในการเดินทางท่องเที่ยว และจุดหมายปลายทาง องค์ประกอบของการท่องเที่ยวมี 3 ด้าน ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) และตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market) ซึ่งแต่ละองค์ประกอบหลักจะมีองค์ประกอบย่อยที่มีความสัมพันธ์ และสอดคล้องกับ (Buhalis, 2000) ได้อธิบายความหมายองค์ประกอบทางการท่องเที่ยว ไว้ดังนี้ องค์ประกอบที่สำคัญทางการท่องเที่ยวประกอบไปด้วย 6 ประการหรือ 6A's ดังนี้

- (1) แหล่งท่องเที่ยว (Attractions) เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้าง สถาปัตยกรรมและการจัดกิจกรรมพิเศษ
- (2) การเข้าถึง (Accessibility) คือ ระบบการคมนาคม สถานีขนส่งผู้โดยสารและยานพาหนะ
- (3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) คือ ที่พัก การจัดเลี้ยงและบริการการท่องเที่ยวเตรียมโดยคนกลางระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าบ้าน
- (4) การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service)
- (5) กิจกรรม (Activities) คือกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างที่นักท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่
- (6) การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary services) ได้แก่ ธนาคาร โรงพยาบาล ไปรษณีย์และโทรคมนาคม (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540)

ภาพที่ 5: : องค์ประกอบของการท่องเที่ยว 6A's
ที่มา: องค์ประกอบการท่องเที่ยวของ Buhalis (2000)

(ธรรมบุตร, 2549)ได้แบ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวออกเป็น 5 ปัจจัย 5A's

- (1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ได้แก่การขนส่งการคมนาคมที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวสวนามบิน สถานีรถไฟ สถานีขนส่ง ตัวเมือง รวมถึงคุณภาพของโครงสร้างพื้นฐานของพื้นที่ได้แก่ถนนทางหลวง โครงข่ายคมนาคม ซึ่งการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญและเป็นหัวใจของการท่องเที่ยว
- (2) ที่พักแรม (Accommodation) ถือเป็นอีกปัจจัยที่มีความสำคัญต่อนักท่องเที่ยวซึ่งต้องคำนึงในแหล่งท่องเที่ยวอย่างน้อย1คืน ได้แก่โรงแรม รีสอร์ท Homestay เกสเฮาส์ ฯลฯ
- (3) แหล่งท่องเที่ยว (Attraction)อาจเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม งานมหกรรม ประเพณีท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชนเจ้าบ้าน
- (4) กิจกรรม (Activities) ถือเป็นหัวใจสำคัญของสินค้าทางการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการแสวงหาประสบการณ์ จำเป็นต้องมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม ซึ่งกิจกรรมอาจเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เช่น การดำน้ำ การทอผ้า การจับปลา การทำหัตถกรรมพื้นบ้าน

รวมไปถึงกิจกรรมนันทนาการต่างๆ เช่น การพายเรือ ดำน้ำ ดูปะการัง เดินป่าดูนก หรือ กิจกรรมผจญภัย เช่น การปีนหน้าผา การล่องแก่ง การขี่ช้าง

(5) บริการต่าง ๆ (Ancillary) ในแหล่งท่องเที่ยวจะเป็นต้องมีบริการด้านต่างๆเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว วนอุทยาน ATM โรงพยาบาล ปั้มน้ำมัน ฯลฯ

สำนักงานการท่องเที่ยว (2546) ได้แบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการเกษตรเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวหลัก สามารถดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว มีการจัดระบบการให้บริการไว้รองรับนักท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร รวมทั้งมีการวางแผนป้องกันและแนวทางแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ

3. การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี ตลอดจนเที่ยวชมมรดกทางประวัติศาสตร์ที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนสถาน สามารถแบ่งได้เป็นการท่องเที่ยวเชิงศิลปกรรม ประเพณี และแหล่งประวัติศาสตร์

4. การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น เป็นการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาการสัมผัสโดยตรงกับคนที่มีเชื้อชาติและภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตัวนักท่องเที่ยวไม่ใช่การสัมผัสผ่านสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม

5. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬาเป็นการท่องเที่ยวเพื่อบำบัดโรค บำรุงสุขภาพกายหรือสุขภาพจิต การออกกำลังกายหรือการเล่นกีฬาเพื่อรักษาสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมย่อยของการเล่นกีฬาด้วย

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย” ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวเข้ามา เพื่อพัฒนาในด้านองค์ประกอบการท่องเที่ยว 6A's ได้แก่

1) แหล่งท่องเที่ยว (Attractions) 2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) 3) ที่พักแรม (Accommodation) 4) กิจกรรม (Activities) 5) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) 6) การให้บริการเสริมของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service) ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Adam, 2004)3 ประการ เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาการพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย

2.1.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ความหมายการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism)

กรมการท่องเที่ยว (2552)ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นทางด้านการเรียนรู้วิถีเกษตรกรรมของชาวชนบท โดยเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ทำให้เกิดประโยชน์ก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน และตัวเกษตรกร การท่องเที่ยวเชิง เกษตรจะเป็นการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและผลกระทบต่อ สภาพแวดล้อม

แก้วสุริยะ (2544)การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และสัตว์เลี้ยง เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จ และเพลิดเพลินในการสวนเกษตร ได้ความรู้ได้ประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

กรมส่งเสริมการเกษตร (2546)กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ ชุมชนเกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยง แหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่างๆ สถานที่ราชการ ตลอดจนสถาบันการศึกษาที่มีงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตการเกษตรที่ทันสมัย ฯลฯ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและความเพลิดเพลินในกิจกรรมทางการเกษตรในลักษณะต่างๆ ทำให้ได้ ความรู้ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ บนพื้นฐานความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่ นั้น

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ การท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการเกษตรเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวหลัก สามารถดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรในชุมชน ให้ผู้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเต็มตัว ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนับว่าเป็นหนึ่งในรูปแบบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการคิดค้นเอาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศ มาจัดกิจกรรมหรือจัดเป็นรูปแบบ

ทางการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจ และอยากเดินทางไปเที่ยว การขยายเส้นทางการท่องเที่ยว และเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์และการให้ความรู้ในคุณค่าของภูมิปัญญาของเกษตรกรไทย ซึ่งการท่องเที่ยวและประเทศไทย (ททท.) ได้จำแนกประเภททรัพยากรทางการเกษตร ออกเป็น 7 กิจกรรม ดังนี้

- (1) การทำนา การทำนาปี/ปรัง การทำนาหว่าน การทำ นาขั้นบันได พิพิธภัณฑชาวนา
- (2) การทำสวนไม้ตัดดอก การทำสวนดอกไม้เพื่อตัดดอกขายทุกชนิด เช่น สวนกุหลาบ ฟาร์มกล้วยไม้สวนดอกไม้ประดับ นานาชนิดรวมถึงไร่ทานตะวัน
- (3) การทำ สวนผลไม้การทำ สวนผลไม้ทุกประเภท รวมทั้งการทำวนเกษตร การทำเกษตรแผนใหม่และการทำสวนผสม
- (4) การทำสวนผัก สวนครัว การปลูกพืชสวนครัวทุกประเภท รวมถึงการทำ ไร่ผัก ไร่ถั่ว ไร่ข้าวโพด เป็นต้น
- (5) การทำสวนสมุนไพร การปลูกพืชสมุนไพรนานาชนิด เพื่อใช้เป็นอาหาร เสริมพืชผักสวนครัวข้างบ้าน เพื่อใช้เป็นเครื่องดื่ม เพื่อใช้เป็นเครื่องสำอาง และเพื่อใช้ในการแพทย์แผนไทย
- (6) การทำฟาร์มปศุสัตว์การเลี้ยงและการขยายพันธุ์สัตว์เศรษฐกิจนานาชนิด อาทิการเลี้ยงไหม การทำ ฟาร์มผึ้งการทำฟาร์มปลาการเลี้ยงหอยแมลงภูเป็นต้น
- (7) งานเทศกาลผลิตภัณฑ์ต่างๆ การจัดงานเพื่อส่งเสริมการขายผลผลิตทางการเกษตร อาทิเช่น มหกรรมไม้ดอกไม้ประดับ งานเทศกาลลำไย เทศกาลกินปลา เป็นต้น

ดังนั้นการจัดนำเที่ยวชมสถานที่ทำการเกษตรกรรมแหล่งทำสวนผลไม้แหล่งปลูกไม้

ดอกไม้ประดับ แหล่งทำฟาร์ม เพื่อรับฟังการบรรยายถึงปัญหาและความสำเร็จในอาชีพเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร (2553)การท่องเที่ยวเชิงเกษตรหมายถึงการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นทางด้านการเรียนรู้วิถีเกษตรกรรมของชาวชนบท โดยเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ด้าน การเกษตรและวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีและเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดการเรียนรู้ทำให้เกิดประโยชน์ก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน และตัวเกษตรกรการท่องเที่ยวงเชิงเกษตรจะเป็นการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อม

สัตตัตนขจร (2550)ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism)

หมายถึง เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นการนำทรัพยากรทางการเกษตร เช่น สวนเกษตรการปลูกพืชสวนและ ฟาร์มปศุสัตว์มาจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมโดยนักท่องเที่ยวจะได้ชื่นชมความงามและพักผ่อนหย่อนใจเป็นการสร้างโอกาสและรายได้เสริมให้กับเกษตรกรเจ้าของพื้นที่เกษตรนั้นๆ

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อชมความสวยงามและเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของเกษตรกร (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548; กรมส่งเสริมการเกษตร, 2554) โดยอาจให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมให้ เกิดการเรียนรู้ด้านการเกษตร การนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์เพื่อสร้างรายได้แก่ครอบครัว และชุมชน การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นเครื่องมือสอดแทรกความรู้ด้านการอนุรักษ์ ควบคู่กับการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน (สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว, 2553) ทั้งนี้แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรควรมีความพร้อมในด้านการ รองรับนักท่องเที่ยว มีวิทยากร และมีความรู้ว่าจะสิ่งใดควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติระหว่างการท่องเที่ยว (ธนภุต สังข์เฉย, 2550)

จากคำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้ศึกษาวิจัยสามารถสรุปความหมายได้ ดังนี้ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรหมายถึงการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ให้เกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรอีกทั้งยังเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ ไม่ว่าจะเป็นฟาร์มเกษตร สวนผัก สวนผลไม้สวนดอกไม้ โดยสถานที่แห่งนั้นมีความสวยงามของทัศนียภาพ และนักท่องเที่ยวเองก็ได้รับ ประสบการณ์เกี่ยวกับการเกษตรที่ผ่านทางกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยวนั้น

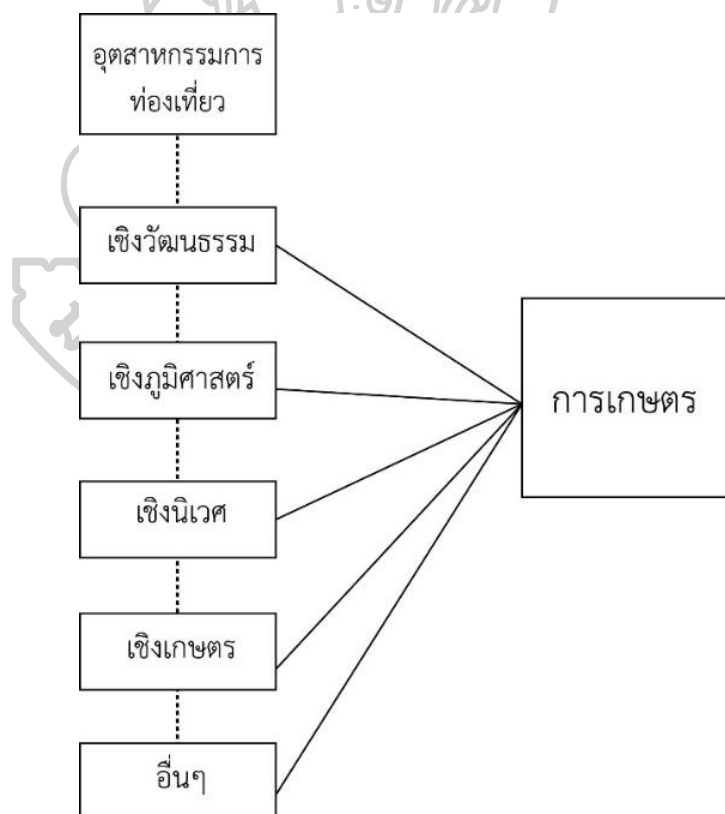
ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

แพ่งเพชร (2557)ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวใดก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของชุมชนที่ชัดเจนมากที่สุด โดยทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น ชาวบ้านมีอาชีพใหม่จากการท่องเที่ยว นอกเหนือจากการประกอบอาชีพ รวมทั้งมีผลต่อระบบการผลิต การลงทุนและการตลาด ซึ่งชุมชนสวนใหญ่มีความคิดเห็นในแง่บวกต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเนื่องจากได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

โดยการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีความสำคัญ 2 ประการ (นาฏสุตา เชมนะสิริ, 2555) ประการแรกคือ ความสำคัญด้านเศรษฐกิจ การใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวในการซื้อผลผลิตทางการเกษตร สินค้าแปรรูปทางการเกษตร และค่าบริการต่างๆ ทำให้เศรษฐกิจในท้องถิ่นเกิดการหมุนเวียน รวมถึงธุรกิจที่เกี่ยวข้องซึ่งมีรายได้จากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ ประการที่ 2 คือ ความสำคัญด้านสังคม รายได้

ที่มาจากนักท่องเที่ยวจะทำให้เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทำให้เกิด ความภาคภูมิใจในอาชีพ และท้องถิ่นที่ตนอยู่อาศัย ทำให้ลดการละทิ้งถิ่นฐาน และนักท่องเที่ยวยังเกิดความรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิตของเกษตรกรและการทำการเกษตร ช่วยบำรุง (2553) กล่าวว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรส่งผลให้เกิดการเพิ่มรายได้แก่เกษตรกรและชุมชน เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับเกษตรกร ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ทักษะการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มีความยั่งยืน รู้แนวทางการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ และอาจกล่าวได้ว่าในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้น ล้วนแล้วแต่มีเรื่องของเกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมเสมอ

ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงเป็นทางเลือกหนึ่งของเกษตรกรในการประกอบอาชีพ และสร้างรายได้ ให้แก่ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการรวมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวผสมผสานกับ การเกษตร ที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวควบคู่ความรู้ด้านการเกษตร”(รูปแบบและกระบวนการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร: หน้า3) และเป็นการรวมเอาความรู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากร และวัฒนธรรมท้องถิ่นมาผนวกรวมเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ภาพที่ 6: การใช้ทรัพยากรเกษตรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

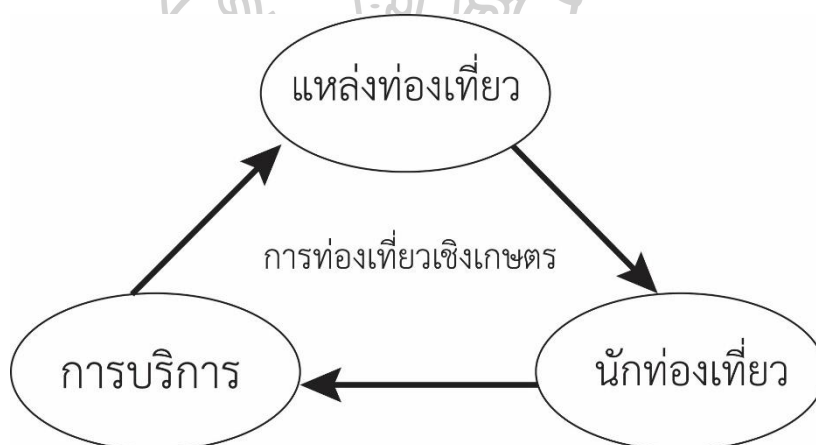
ที่มา: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย(2543)

องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีส่วนที่สำคัญ 3 ส่วนคือ ทรัพยากรท่องเที่ยวการเกษตร ตลาดการท่องเที่ยว และบริการการท่องเที่ยว กล่าวคือ

(1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวการเกษตรคือ ทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตผลผลิตทางการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติเช่น แสงแดด ดิน น้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เป็นต้น หรือการจัดการโดยมนุษย์เช่น เครื่องมือทางการเกษตรต่างๆ เทคโนโลยีการเกษตร เป็นต้น

(2) ตลาดการท่องเที่ยว เนื่องจากตลาดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นตลาดการท่องเที่ยวเฉพาะ (niche market) จึงทำให้การจัดการด้านการตลาดมีลักษณะที่เจาะจงเฉพาะกลุ่ม โดยต้องเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจกิจกรรมทางการเกษตร ต้องการที่จะเรียนรู้ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น

(3) บริการการท่องเที่ยว บริการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเช่น ที่พักร้านอาหาร การบริการนำเที่ยว จะต้องเกี่ยวกับการเกษตรชนบท ตัวอย่างบริการที่ชัดเจนคือ ที่พักตามบ้าน (Homestay) และที่พักตามสวนเกษตรต่างๆ (Farm stay)

ภาพที่ 7: องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ที่มา : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย(2543)

จากภาพ แสดงถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3 ประการดังนี้

- (1) แหล่งหรือสิ่งดึงดูดใจ คือ แหล่งท่องเที่ยวทั้งที่เกิดขึ้นเอง ตามธรรมชาติหรือเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันออกไป ดึงดูดใจให้ผู้เข้าไปเยี่ยมชม
- (2) การบริการคือ สิ่งจัดไว้รองรับนักท่องเที่ยวเพื่อสนองความต้องการ และให้บริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเช่น ที่พักร้านอาหารร้านค้าต่างๆ เป็นต้น

(3) นักท่องเที่ยว คือ ผู้ที่ต้องการได้รับความเพลิดเพลิน ความรู้ประสบการณ์มีอำนาจในการใช้จ่าย เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมหลักด้านการเกษตรที่สามารถดึงดูดและเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว โดยมีบริการจัดไว้ให้รองรับเพื่อสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยว ให้ได้รับความรู้และความเพลิดเพลิน

ประเภทแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

กรมส่งเสริมการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์(2545) ได้ทำการจัดประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

(1) แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวการเกษตร เป็นการดำเนินการร่วมกันของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้าน มีทั้งประเภทที่พักค้างแรมในหมู่บ้าน และประเภทระยะสั้นไม่เกิน 1 วัน ในแต่ละจุดจะมีจุดเด่นโดยเฉพาะเช่น หมู่บ้านทำนา หมู่บ้านไม้ผล หมู่บ้านไม้ดอก หมู่บ้านพืชผัก หมู่บ้านปลูกหม่อนทอผ้าไหม และหมู่บ้านเลี้ยงผึ้ง

(2) แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทรายบุคคลหรือรายกิจกรรม เป็นพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรรายใดรายหนึ่งโดยเฉพาะ ส่วนใหญ่จะเป็นสวนเกษตรที่ประสบความสำเร็จในการเพาะปลูกหรือสัตว์เลี้ยงเฉพาะอย่าง เช่น สวนเงาะ สวนทุเรียน สวนมะม่วง สวนลิ้นจี่ สวนเกษตรผสมผสาน สวนไม้ดอกต่างๆ ซึ่งทางการส่งเสริมการเกษตรจะเข้าไปช่วยสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและการจัดการให้ดีขึ้นทั้งในด้านการจัดการพื้นที่ วิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว การจัดแสดงสินค้าแปรรูปและสินค้าหัตถกรรมของกลุ่มเกษตรกร

(3) แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทเทศกาลหรือปรากฏการณ์เป็นลักษณะของจุดท่องเที่ยวเกษตรที่มีการจัดงานเทศกาลหรืองานมหกรรมทางด้านการเกษตรที่น่าสนใจ เช่น งานวันทุเรียนโลก งานวันเงาะโรงเรียน งานระกำหวาน เทศกาลหม่อนไหม หรือ เป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2552) ได้อธิบายประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถแบ่งได้ดังนี้

(1) แบ่งตามลักษณะกิจกรรมการเกษตรหลักสามารถแบ่งได้ 5 ประเภท คือ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมง การเกษตร และป่าไม้ และการเกษตรแบบผสมผสาน

(2) แบ่งตามลักษณะเจ้าของกิจการและการบริหารจัดการ สามารถแบ่งได้ 7 ประเภท คือโครงการตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ บริหารจัดการโดยภาครัฐ

(หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจ) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน บริษัทเอกชน
วิสาหกิจชุมชน และบุคคลทั่วไป

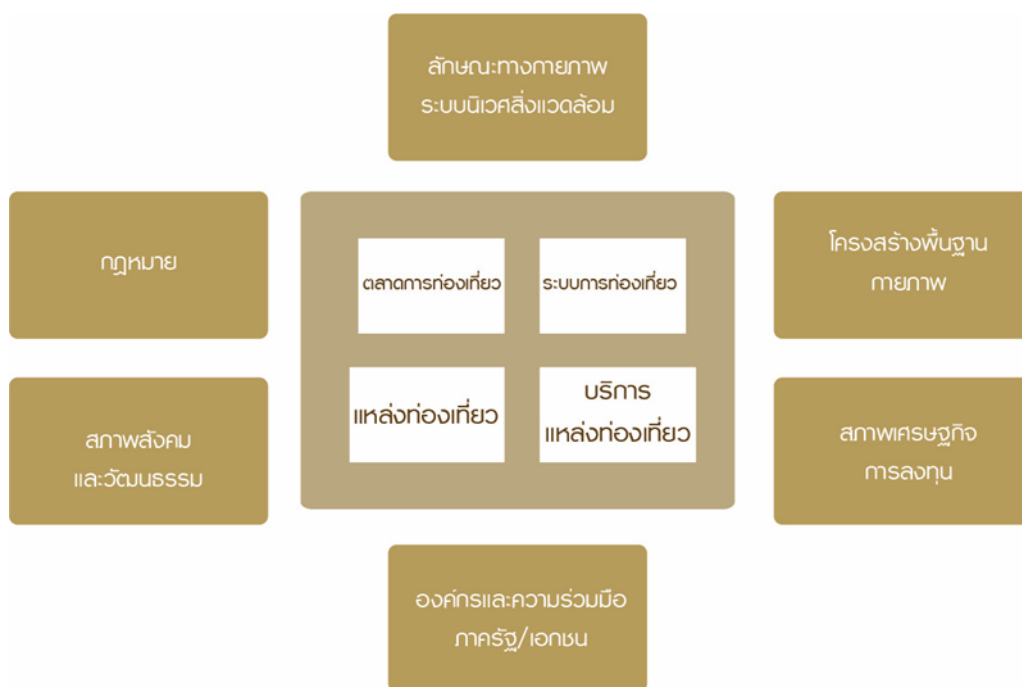
(3) แบ่งตามขนาดของแหล่งท่องเที่ยว กำหนดตามขนาดพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวแบ่งได้ 3 ประเภท
คือแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่ (51 ไร่ขึ้นไป) ขนาดกลาง (21-50 ไร่) ขนาดเล็ก (ไม่เกิน 20 ไร่)

จากนิยามในข้างต้น ผู้ศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรคือ การ
ท่องเที่ยวเพื่อไปเรียนรู้วิถีชีวิตของเกษตรกร วัฒนธรรม โดยนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการประกอบ
กิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เช่น การทำนา ปลูกผัก แปรรูปผลิตภัณฑ์ อีกทั้งยังสามารถแบ่งการจัด
ประเภทแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามการกำหนดขนาดพื้นที่ ได้แก่ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาด
เล็ก เพื่อหาแนวทางการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
อย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย

ภาพที่ 8: เทศกาลกินทุเรียนโลก

ที่มา: วันทุเรียนโลก (ออนไลน์) เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2560

ภาพที่ 9: ภาพ infographic ระบบการท่องเที่ยว(Tourism System)

ที่มา : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540)

หลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Katherine L. Adam, 2004), (Pandurang Taware, 2000) ได้แบ่งหลักพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรออกเป็น 3 ประการ ดังนี้

1. มีบางสิ่งให้นักท่องเที่ยวชม เช่น สัตว์เลี้ยง นก แปลงเพาะปลูกพืชผักสวนครัว อุปกรณ์การเกษตร สมัยก่อน โรงนา แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติซึ่งเป็นสิ่งเล็กน้อยที่นำเสนอให้นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมประเพณี การแต่งกาย การละเล่นพื้นเมือง ซึ่งสามารถนำมาแสดงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มความสนใจแก่นักท่องเที่ยวในการมาเยี่ยมชมได้
2. มีบางอย่างให้นักท่องเที่ยวทำในการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น การเก็บผลไม้ตาม ฤดูกาล การตองกิ่งพันธุ์ไม้ ชิม่า ชีวควาย การประกอบอาหาร และการเล่นเกม และกิจกรรมพิเศษต่างๆ เพื่อเพิ่มความสนุกสนานของนักท่องเที่ยว
3. มีบางสิ่งให้นักท่องเที่ยวซื้อ สินค้าที่นำมาจำหน่ายนั้นผู้ประกอบการสามารถนำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวโดยตรง เช่น น้ำดื่มสมุนไพรต่างๆ หรือน้ำดื่มเย็นๆ และรวมถึงการจำหน่ายอาหารและขนม ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน สินค้าหนึ่ง

ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล (OTOP) สินค้าที่ระลึก เพื่อให้นักท่องเที่ยวจดจำประสบการณ์การท่องเที่ยวครั้งนี้อย่างดี

ขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การกำหนดขอบเขตการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในปัจจุบัน โดยมีขอบเขตบริบทตามรายละเอียด ดังนี้ โดยอ้างอิงจาก Pandurang Taware. (2000)

1. เป็นช่องทางที่มีค่าใช้จ่ายต่ำ ต้นทุนด้านอาหาร ที่พักแรม นันทนาการ และการท่องเที่ยวมีต้นทุน ต่ำบนพื้นฐานของนักท่องเที่ยว ปัจจุบันแนวคิดการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมท่องเที่ยวถูกจำกัดเพียงในเมือง และระดับประชากรที่มีรายได้สูงซึ่งมีสัดส่วนจำนวนน้อย อย่างไรก็ตามแนวคิดการท่องเที่ยวต้องตอบสนองต่อ ประชากรส่วนใหญ่ ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับประสิทธิผลของต้นทุน

2. ความน่าสนใจของอุตสาหกรรมเกษตรและวิถีชีวิตชนบท ดึงดูดให้ประชากรในเมืองใหญ่ให้ ความสนใจในวิถีชีวิตชนบท ได้แก่ อาหารพื้นเมือง พืชพันธุ์ สัตว์ ผลิตภัณฑ์จากไม้ ภาษา วัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกี่ยวข้องกับเกษตรกร การเกษตร หมู่บ้าน เป็นสิ่งเหล่านี้ดึงดูดให้นักท่องเที่ยว จากเมืองใหญ่เดินทางมาเยี่ยมชม

3. มีความต้องการอย่างมากของนักท่องเที่ยวในการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ ที่จัดโดยชาว ชนบทหรือหมู่บ้านการเกษตรโดยประชากรทุกวัยสามารถเข้าร่วมได้ ได้แก่ พวกเด็กๆ วัยรุ่น วัยกลางคน ผู้สูงอายุ ซึ่งการท่องเที่ยวแบบนี้มีค่าใช้จ่ายต่ำกว่าแบบอื่นๆ

4. การใส่ใจในสุขภาพของประชากรในเมืองใหญ่ การดำเนินชีวิตแบบสมัยใหม่ก่อให้เกิด ความเครียด จากการทำงาน การเดินทาง ดังนั้นพวกเขาจึงแสวงหาวิถีชีวิตที่สงบสุข อายurved คือ การแพทย์ทางเลือก การ ดูแลร่างกายและจิตใจพร้อมกัน ทุกกิจกรรมและทุกช่วงเวลาของชีวิต การใช้ สมุนไพร อาหารปราศจากสารพิษ การพักผ่อน เป็นวิถีทางที่พวกเขาเหล่านั้นมองหาเพื่อแก้ไขปัญหา ความเครียดจากเมืองใหญ่

5. ความสนใจในสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ได้แก่ นก สัตว์ต่าง ๆ พืชพันธุ์ ภูเขา น้ำตก สภาพแวดล้อม แบบนี้มีความแตกต่างจากสภาพแวดล้อมในเมืองใหญ่ ซึ่งเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยว แสวงหาเพื่อความสงบ ที่หาไม่ได้ในเมืองใหญ่

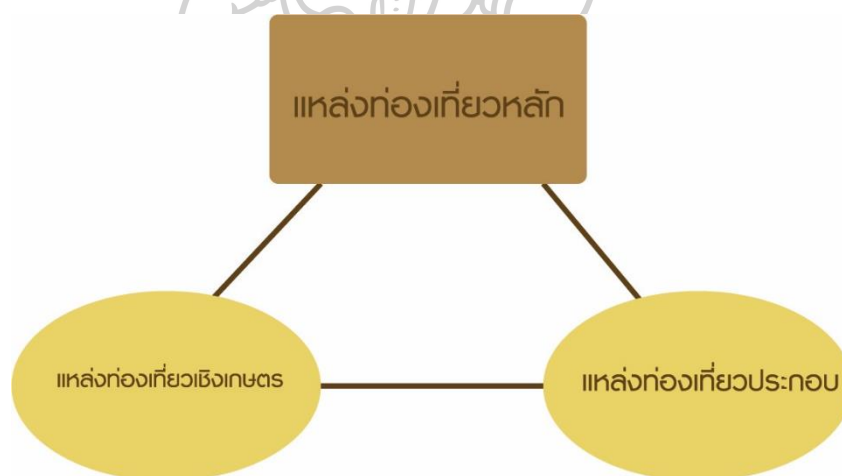
6. ที่พักแบบรีสอร์ท และเมืองที่ห่างไกลจากความพลุกพล่านของผู้คน เป็นสิ่งดึงดูดให้ นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยว

7. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้ความรู้เรื่องราวชีวิตชาวชนบท และความรู้เรื่องกิจกรรมแก่นักเรียนในเมือง ซึ่งการท่องเที่ยวเช่นนี้เป็นตัวเลือกที่ดีแก่พวกเขาที่จะได้ประสบการณ์โดยตรงจากการสัมผัสชีวิตชาวชนบท

การจัดประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2543)อธิบายถึงการจัดประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรว่ามีการพิจารณาจากสภาพของแหล่งท่องเที่ยวและตลาดการท่องเที่ยวสามารถ จัดประเภทได้ดังนี้

(1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแหล่งท่องเที่ยวหลัก เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ถูกพัฒนาขึ้นในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวหลัก นักท่องเที่ยวจะเดินทางมาเพื่อท่องเที่ยว ในแหล่งท่องเที่ยวหลักโดยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นแหล่งท่องเที่ยวประกอบ ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงไม่จำเป็นต้องมีขนาดใหญ่หรือมีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวสูง

ภาพที่ 10: แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแหล่งท่องเที่ยวหลัก
ที่มา: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย(2543)

(สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2543)ได้อธิบายถึงการท่องเที่ยว จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวประกอบหรือแหล่ง ท่องเที่ยวเสริม

1.2 การจัดการการท่องเที่ยว สามารถจัดเป็นการเดินทางไปท่องเที่ยว ช่วงสั้นๆ ลักษณะไป เข้าเย็นกลับ

1.3 แนวทางการดำเนินการ ต้องมีการเตรียมความพร้อมของแหล่ง ท่องเที่ยวในด้านต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

(2) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่เกษตรและแหล่งเกษตร เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกพัฒนาขึ้นมา เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยสมบูรณ์มีการผลิต ผลผลิตทางการเกษตรและมีกระบวนการ ขยายเต็มรูปแบบ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง มีลักษณะที่เด่นเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว สามารถพัฒนาให้เป็นตลาดการท่องเที่ยวที่มีความสนใจ

ภาพที่ 11: แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่และแหล่งเกษตร
ที่มา: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย(2543)

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2543) ได้อธิบายแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่และแหล่งเกษตรดังนี้

2.1 สินค้าการท่องเที่ยว จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลัก เป็นจุดหมายในการเดินทางมาท่องเที่ยว

2.2 การจัดการท่องเที่ยว สามารถจัดเป็นลักษณะการท่องเที่ยวที่มีระบบครบวงจร โดยมีทั้งสถานที่ท่องเที่ยวจัดมืองค์กรเฉพาะพื้นที่เพื่อกำหนดนโยบายและควบคุมการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรเป็นหลัก

(3) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในโครงข่ายการท่องเที่ยวเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้งอยู่ตามบริเวณต่างๆ มีศักยภาพเพียงพอที่จะถูกพัฒนาให้เป็นโครงข่ายการท่องเที่ยวโดยพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ร่วมกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวเดียวกัน

ภาพที่ 12: : แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในโครงข่ายการท่องเที่ยว
ที่มา : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย(2543)

(สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2543) ได้อธิบายแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตามรูปแบบแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในโครงข่ายการท่องเที่ยว มีดังนี้

- 3.1 โครงข่ายการท่องเที่ยวจัดเป็นจุดท่องเที่ยว
- 3.2 การจัดการท่องเที่ยวสามารถจัดเป็นที่พักแรมในเส้นทางท่องเที่ยว
- 3.3 แนวทางการดำเนินการสามารถกำหนดเป็นจุดแวะพักในกิจกรรมการเกษตร

(4) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเฉพาะ เป็นเขตพื้นที่ทางการเกษตรที่มีลักษณะเด่นและสามารถดึงดูดให้คนมาท่องเที่ยว แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตามรูปแบบแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเฉพาะ ดังนี้

- 4.1 สินค้าการท่องเที่ยวจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม
- 4.2 การจัดการการท่องเที่ยวสามารถจัด เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเสริมศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว
- 4.3 แนวทางการดำเนินการ สามารถกำหนดให้มีการบริการเพื่อรองรับ การท่องเที่ยว

ภาพที่ 13: การมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของนักท่องเที่ยว
ที่มา: ท่องเที่ยววิถีไทย (ออนไลน์) 25 กุมภาพันธ์ 2561

การใช้ทรัพยากรเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

กิจกรรมและทรัพยากรเกษตรเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาที่ยังคงพึ่งพาภาคเกษตรเป็นหลัก ดังนั้น การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศกำลังพัฒนาจึงเกี่ยวข้องกับการเกษตรเป็นอย่างมาก การผลักดันที่สำคัญที่ทำให้ การเกษตรเข้ามาเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเกิดจาก การประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อม โลก หรือ "Earth Summit" เมื่อปี 2535 ผลักดันให้เกิดกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ประการ ได้แก่ ความต้องการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ความต้องการของตลาด การท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้ และความต้องการพัฒนาคน กระแสการท่องเที่ยวดังกล่าว มีผลต่อการปรับตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั่วโลก เกิดกิจกรรมท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่มีชื่อ เรียกว่าหลากหลายเช่น Green Tourism, Bio Tourism, Sustainable Tourism, Conservation Tourism, Responsible Tourism และ Ecotourism เป็นต้น กิจกรรมการท่องเที่ยวเหล่านี้ หากจำแนกตามลักษณะทรัพยากรการท่องเที่ยว แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2546)

(1) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ ได้แก่

- 1) Ecotourism หรือการท่องเที่ยว เจริญนิเวศ
- 2) Marine - Ecotourism หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล
- 3) Geo - tourism หรือการท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและ
- 4) Agro - tourism หรือการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

(2) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม ได้แก่

- 1) Historical tourism หรือการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
- 2) Cultural & Traditional tourism หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และประเพณี และ
- 3) Rural/Village tourism หรือการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตในชนบท

(3) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวตามความสนใจพิเศษ ได้แก่

- 1) Health tourism หรือการท่องเที่ยวเชิงการดูแลสุขภาพ
- 2) Education Meditation tourism หรือการท่องเที่ยวเชิงทัศนะ ศึกษาและศาสนา
- 3) Ethnic tourism หรือการท่องเที่ยวเชิงการศึกษาชาติพันธุ์ / มานุษยวิทยา
- 4) Sports tourism หรือการท่องเที่ยวเชิงกีฬา
- 5) Adventure tourism หรือการท่องเที่ยวแบบ ผจญภัย
- 6) Home stay / Farm stay tourism หรือการท่องเที่ยวแบบพักอาศัยในครอบครัว
- 7) Long stay tourism หรือการท่องเที่ยวแบบยาวนาน และ
- 8) MICE tourism หรือการท่องเที่ยว ที่มากับการประชุม การให้รางวัล การตกลงทำสัญญา และนิทรรศการ

(4) การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เช่น Eco-agrotourism หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้าน เกษตร และ Agro- historical Tourism หรือการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ด้านเกษตร

กล่าวได้ว่า การจำแนกรูปแบบอุตสาหกรรมท่องเที่ยวข้างต้น มีการท่องเที่ยวหลายรูปแบบ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรเกษตร ทั้งทางตรง เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และทางอ้อม ที่เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งเกษตรกรรมทั้งผลผลิตและวัฒนธรรมเกษตร เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในหมู่บ้านชนบทที่เป็นแหล่งเกษตร หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพที่เป็นปัจจัยการผลิตทางการเกษตร

2.1.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สำหรับแนวความคิดของการเดินทางท่องเที่ยวในปัจจุบัน นอกจากความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจ และสังคมแล้ว นักท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งวัฒนธรรมที่แตกต่างที่เปลี่ยนแปลงในชุมชนซึ่งอาจจะทำให้รูปแบบและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ขึ้นมา จากกระแสการอนุรักษ์และความต้องการที่จะคืนสภาพความสมบูรณ์ธรรมชาติ พร้อมกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว นักพัฒนาการท่องเที่ยวจากองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization:

WTO) และสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association: PATA) ได้มีการคิดรูปแบบการบริการที่มีความสอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ในแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) โดยใช้หลักแนวความคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามแผนปฏิบัติการ 21 หรือ Agenda 21 ที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนซึ่งมีความหมายรวมถึงการพัฒนาที่มุ่งทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในขณะเดียวกันชุมชนก็มีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จากการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกัน

ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากผลการประชุม Earth Summit เพื่อกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า หมายถึงการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะจุดประสงค์ปลายทางจะเป็นที่ใด หรือจะเป็นกลุ่มใหญ่ หรือกลุ่มเล็ก ทั้งในเมืองและชนบท (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548 ก, หน้า 6) องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) ได้กำหนดหลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ตั้งแต่พ.ศ. 2531 ว่า ลักษณะของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น “ได้รับการคาดหวังให้นำไปสู่การจัดการทรัพยากรทั้งหมดด้วยวิถีทางที่ตอบสนองต่อความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียะใน ขณะเดียวกันก็คงไว้ซึ่งบูรณภาพทางวัฒนธรรม กระบวนการทางนิเวศวิทยาที่จำเป็นความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบต่างๆ ที่เอื้อต่อชีวิต” เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายที่สำคัญในการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยคำนึงถึงความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ชนบททำเนียมประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยว โดยเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา 2542, หน้า 7) ให้ความหมายไว้ว่า “การท่องเที่ยวแบบกลุ่มที่มีกระบวนการจัดการที่ดีและสามารถดูแล รักษาทรัพยากรเหล่านั้นไม่ให้เสื่อมโทรม โดยการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือน และมีผลกระทบต่อธรรมชาติให้น้อยที่สุดหรือไม่มีเลย” การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและรักษา เพื่อให้สอดคล้องกับกระแสโลกที่เปลี่ยนไปโดยมีขอบเขตการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกส่วนของการท่องเที่ยว ดังนี้ (ภฤติยา จักรสาร, 2545)

- 1) กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่ได้
- 2) มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนอย่างสม่ำเสมอ

3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไม่เสื่อมคลาย

4) กิจกรรมการบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ ต้องไม่ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม

จุดสสารเพื่อการเผยแพร่พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ (2548) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนคือ การบริหารการท่องเที่ยวได้มีการพัฒนาในทุกๆด้านที่เกี่ยวข้อง มีการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมบูรณ์และเกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรมของท้องถิ่นและเอกลักษณ์ของธรรมชาติ

สรุปได้ว่าการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นมีการปกป้องและรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศไว้เพื่ออนุชนรุ่นหลังสืบไป

ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1) ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ (Economics Sustainability)

1.1) การเติบโตทางเศรษฐกิจต้องมีการบริหารจัดการที่ดี หากมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วจะทำให้การรองรับของนักท่องเที่ยวที่จะมาเยือนไม่เพียงพอ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพ การบริการ แรงงาน ซึ่งอาจจะทำให้นักท่องเที่ยวไม่พอใจ และไม่อยากเดินทางมาท่องเที่ยวอาจทำให้เศรษฐกิจตกได้

1.2) การเติบโตของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ทำให้คนหันมาประกอบอาชีพทางด้าน การท่องเที่ยวอย่างแพร่หลาย เช่น อาชีพมัคคุเทศก์ บริษัทนำเที่ยวทำให้ผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาคอื่น ๆ เช่น ภาคการเกษตร การกสิกรรม การอุตสาหกรรม

1.3) การเจริญเติบโตทางการท่องเที่ยวต้องอาศัยแรงงานที่มีประสิทธิภาพและ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจึงทำให้เกิดการรั่วไหลของประชากรที่อาจจะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจได้

2) ความยั่งยืนทางด้านสังคม (Social Sustainability)

2.1) การหลั่งไหลของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาอย่างรวดเร็วทำให้ท้องถิ่นเหล่านั้นอาจจะสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้

2.2) การใช้จ่ายเงินของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีกำลังสูงกว่าคนในท้องถิ่น การใช้ชีวิตที่หรูหราหรืออย่างอิสระเบรี ซึ่งทะลักเข้าสู่ชุมชนหนึ่งๆ อาจกลายเป็นแรงจูงใจให้คนใน

ท้องถิ่นหลงใหลมัว เมื่อดูทรัพย์สินเงินทองหรือความร่ำรวยที่หาได้ง่ายๆ ให้เกิด
ปัญหาสังคมติดตามมา

2.3) อาชีพขายบริการทางเพศทั้งชายหญิง การขายยาเสพติด การละทิ้งคุณค่าทาง
วัฒนธรรมของท้องถิ่น อาจนำไปสู่ความถล่มทลายทางโครงสร้างทางวัฒนธรรม
ดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งมี ผลทำให้ชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อนักท่องเที่ยวว่าเป็นตัวการ
ทำให้สังคมเสื่อม ซึ่งบางครั้งอาจจะสะท้อน ออกมาในรูปของการกระทำที่รุนแรงต่อ
นักท่องเที่ยว

3) ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability)

3.1) การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการควบคุม อาจกลายเป็นสิ่งที่ทำลาย
สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นคุณค่าหรือความเป็นตัวตนกำเนิดของกิจกรรมท่องเที่ยวอื่นๆ
เสียเอง เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่มีมากเกินไป ทำให้เกิดความแออัด ความสกปรก
เป็นต้น

3.2) การเร่งรัดพัฒนาโดยใช้เทคนิคก่อสร้างที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการพังทลาย
อย่าง ถาวรของหน้าดิน หาดทราย ชายทะเล การสูญเสียสภาพภูมิทัศน์

3.3) การก่อสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างในตำแหน่งที่ผิดพลาด อาจทำให้วงจรทาง
ธรรมชาติเกิดความแปรปรวน

3.4) การเก็บเอาพันธุ์ไม้ไปจากพื้นที่ อาจทำลายระบบนิเวศวิทยาที่เปราะบางของ
พื้นที่บางแห่ง

3.5) กิจกรรมของนักท่องเที่ยวจำนวนมากทำให้เกิดปริมาณของเสียอย่างมหาศาล
เช่น ขยะเสีย น้ำเสีย อาหารเหลือ ขยะ ฯลฯ ทำให้มลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่าง
มากมาย

สำหรับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism) นั้นถือเป็นส่วนหนึ่งของ
“การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)” โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
ได้ให้ความหมายไว้ว่า “หมายถึง การท่องเที่ยว รวมถึงการจัดบริการอื่น ๆ ทั้งในปัจจุบันและ
อนาคต” โดย

1) ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี
วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว

- 2) ต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน คำนึงถึงขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว
- 3) ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยว อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
- 4) ต้องชี้ นำภายใต้ความต้องการของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวอื่นๆ

ความสำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

แบเลเวิร์ด (2560) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสามารถนำมาเป็นกลยุทธ์สำคัญในการแก้ปัญหา และฟื้นฟูเศรษฐกิจ ของประเทศได้เนื่องจาก

- 1) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเองที่ มีความต้องการที่จะท่องเที่ยว ทำให้มีรายได้หมุนเวียนในประเทศอย่างมากมาย ซึ่งถือเป็นการแก้ปัญหา ดุลการค้ำระหว่างประเทศที่มีประสิทธิภาพมากวิธีหนึ่ง
- 2) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก่อให้เกิดการจ้างงานและก่อให้เกิดกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจขึ้น มากมาย เช่น การให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว การบริการขนส่ง การประกันภัย บริษัทนำเที่ยว ร้านอาหาร ธุรกิจ โรงแรมที่พัก งานดูแลบำรุงรักษา งานรักษาความปลอดภัย เป็นต้น
- 3) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ จะ ได้รับการปรับปรุงดูแลให้สะอาดและสวยงามอยู่เสมอ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวกันมากขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการสร้างรายได้ของคนในท้องถิ่น
- 4) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่องแก่คนท้องถิ่น เช่น การผลิตผลผลิต ทางการเกษตร การขายอาหาร การขายของที่ระลึก การบริการที่พัก การนำเที่ยว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เป็นการ สร้างรายได้ให้กับคนท้องถิ่น
- 5) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทำให้นักท่องเที่ยวมีทรัพยากรการท่องเที่ยวเหลือเก็บไว้ใช้ได้ อย่างยาวนาน เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมีสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม จึงไม่ทำลายธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติ จึงยังคงความเป็นธรรมชาติอย่างแท้จริงและชุมชนในท้องถิ่นก็ยังคงอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นไว้ได้

องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

จิตต์ตั้งวัฒนา (2548) ได้กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีองค์ประกอบ 6 ด้าน ดังต่อไปนี้

- (1) องค์ประกอบด้านการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาสถานที่

อันเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการทางการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมเยียน โดยมีกรมประมงศึกษากาขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่และกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวที่อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวด้วย

(2) องค์ประกอบด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิมหรือดีกว่าเดิม และป้องกันผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยวโดยต้องมีการติดตามประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

(3) องค์ประกอบด้านการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการพัฒนารูปแบบด้านการบริการอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจ โดยมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมด้วย

(4) องค์ประกอบด้านการพัฒนาการตลาดของการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่อแสวงหานักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นคุณประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้เข้ามาท่องเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวเหล่านี้ได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวตามที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจ

(5) องค์ประกอบด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนาในการสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวของตนเองและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความหวงแหนและรักษาไว้ ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

(6) องค์ประกอบด้านการพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย โดยการให้ความรู้และการสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

หลักการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism)

(แก้วสุริยะ, 2544)การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) มีหลักการที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งเป็นกระแสความคิดหลักของโลกในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา และได้รับความสนับสนุนจากคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Commission on Sustainable Development) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งหลักการโดยทั่วไปของการพัฒนาอย่างยั่งยืนคือ จะต้องมีการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอเหมาะ เพื่อสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากร เหล่านั้นได้อย่างยั่งยืนและมีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมีการร่วมมือ กันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย เมื่อนำหลักการนี้มาปรับใช้

จุด(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550)ดเน้นที่สำคัญการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

- 1) จะต้องดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนาน จนถึงชั่วลูกชั่วหลาน มิใช่เพียงเพื่อคนรุ่นปัจจุบันเท่านั้น
- 2) ลดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง และลดปริมาณของเสียที่จะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม
- 3) มีการกระจายรายได้และผลประโยชน์ให้แก่คนในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้าร่วมในการจัดการ และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว
- 4) มีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว และชุมชนในท้องถิ่น เพื่อการวางแผนงาน การจัดสรร งบประมาณ และการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม
- 5) มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่แนวคิด การศึกษาวิจัย และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ออกไปในหมู่ประชาชน ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง

หลักการสำคัญ 4 ประการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

(เสริฐศรี, 2557; การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550)ได้อธิบายถึงหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนดังต่อไปนี้¹⁾ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ หมายถึง การท่องเที่ยวต้อง สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้ สามารถจัดความจนและความลำบาก เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรือแม้แต่ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว ควรจะมีวิธีการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย เช่น การจัดการด้าน

การโรงแรมจะต้อง รวมค่าใช้จ่ายในการบำบัดน้ำเสีย และการลดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมในบริเวณข้างเคียงด้วย

2) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องสร้างความยั่งยืนทางสังคม หมายถึง การท่องเที่ยวต้องสนับสนุน ให้ประชาชนไม่ใช่ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยและอยู่ในขีดจำกัดของทรัพยากรนั้น ๆ ที่จะรองรับได้ อีกทั้ง ยังมีการส่งเสริมและพัฒนารูปแบบการนำของเสียกลับมาใช้อีกเพื่อเป็นการประหยัด และการสร้างสมดุล ให้กับธรรมชาติที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวต้องมั่นคง ยาวนานและต้องนำไปสู่ การกระจายผลประโยชน์ในสังคมอย่างเป็นธรรม

3) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องสร้างความยั่งยืนทางวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่ต้องสนับสนุนการรักษาวรรณธรรมดั้งเดิมของชุมชน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจแก่ชุมชนและไม่ทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ต่อชุมชน รวมทั้งเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีกับคนรุ่นหลังต่อไป

4) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องสร้างความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง การท่องเที่ยวต้องมี การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและชาญฉลาดที่สุด มีการบำรุงรักษาและใช้งานที่อยู่ในขอบเขตหากใช้ ทรัพยากรการท่องเที่ยวจนหมดสิ้นไป หรือใช้เงินเสื่อมโทรมอาจทำให้คนรุ่นหลังขาดโอกาสในการใช้ ประโยชน์ต่อไป

วิถีจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เสรีรัฐศรี (2557) แนวทางจัดการการท่องเที่ยวทุกท้องถิ่นนั้น มีเป้าหมายคือหาวิธีการเพิ่ม จำนวนนักท่องเที่ยว จะทำอย่างไรให้นักท่องเที่ยวแวะเที่ยววันและใช้จ่ายเงินเพิ่มขึ้นอย่าง สม่าเสมอตลอดปี ยั่งยืนตลอดกาลนับร้อย ๆ ปีได้นั้น ชุมชนผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีวิธี จัดการดังนี้

หลักการจัดท่องเที่ยวยั่งยืน มีองค์ประกอบ 4 หลักการด้วยกันคือ

(1) การดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงขอบเขตความสามารถในการรองรับของพื้นที่ทั้ง ธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรม การท่องเที่ยวควรกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในแต่ละแห่งต่อคนต่อวัน

(2) ควรตระหนักถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบ (ก่อปัญหาด้านลบ) ต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน (เอกลักษณ์และอัตลักษณ์)

(3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้เป็นพันธมิตรและผู้มีส่วนได้ ส่วน เสียต้องประสานการจัดการร่วมกัน เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนต่อการท่องเที่ยว

(4) การทำธุรกิจท่องเที่ยวนี้จะต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการประสานงาน ประสานโครงการ และกำหนดแผนงาน นโยบายทางเศรษฐกิจ (เพิ่มรายได้) เพื่อให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน

การจัดการทรัพยากรการเกษตรอย่างยั่งยืน

(เสริฐศรี, 2557) คำว่า “ยั่งยืน” ในพจนานุกรมนั้น หมายถึง การดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง หรือ ความสามารถในการดำรงอยู่โดยไม่มีวันหมดสิ้น ซึ่งหากคำนี้มาใช้กับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรคำว่ายั่งยืนในที่นี้ จึงมีความหมายครอบคลุมทั้งมิติด้านธุรกิจท่องเที่ยวและมิติด้านทรัพยากรเกษตร โดยในแง่ของการท่องเที่ยวนี้ น่าจะหมายถึงศักยภาพในการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวได้อย่าง ต่อเนื่อง หรือการได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง ในส่วนของมิติทรัพยากร เกษตรนั้นน่าจะหมายถึง ศักยภาพในการใช้ทรัพยากรเกษตรได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่สูญหายอัน เนื่องจากการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม กรณีของความหมายเกษตรยั่งยืนนั้น มีผู้ให้ความหมายไว้ หลากหลายที่ครอบคลุมหลายมิติ เช่น หน่วยงาน CGIAR (Consultative Group on International Agricultural Research) ได้นิยามเกษตรยั่งยืน คือ ระบบการบริหารทรัพยากร เพื่อทำการผลิตทางการเกษตรที่ตอบสนองต่อความจำเป็นและความต้องการของมนุษย์ และใน ขณะเดียวกันก็ธำรงรักษาและฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมตลอดจนช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (TAC/CGIAR, 1988)

นอกจากนั้น ยังมีความหมายเกษตรยั่งยืนที่ครอบคลุมบริบทอื่น ๆ ได้แก่ (วิฑูรย์, 2547)

(1) เป็นระบบเกษตรที่มีความสอดคล้องกับระบบนิเวศ คือ มีการรักษา ทรัพยากรธรรมชาติ ให้คงสภาพที่สมบูรณ์ รวมทั้งระบบนิเวศการเกษตรอย่างเป็นองค์รวม ไม่ว่าจะ เป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต เช่น ดิน ฟ้า หรือสิ่งมีชีวิต เช่น มนุษย์ สัตว์ พืช ตลอดจนถึงสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กที่อยู่ในดิน ควรมีการได้รับการจัดการให้มีความสมดุล และมีสุขภาพที่ดี นอกจากนี้ยังมีมาตรการป้องกันการสูญเสียธาตุอาหารมวลชีวภาพและพลังงาน รวมทั้งป้องกันการเกิดมลพิษต่าง ๆ ต่อดินให้มีการใช้แหล่งทรัพยากรและพลังงานหมุนเวียนเพิ่มขึ้น เช่น จากแสงแดด และกระแสลม เป็นต้น

(2) เป็นระบบเกษตรที่ตอบสนองในทางเศรษฐกิจ เกษตรกรสามารถทำการผลิตพอเพียง ที่ จะเลี้ยงดูครอบครัว และมีรายได้ตามอัตรารวมทั้งมีผลตอบแทนที่เหมาะสมต่อแรงงานหรือ ต้นทุนการผลิตอื่น ๆ การพิจารณาประเด็นทางเศรษฐกิจยังรวมถึงประโยชน์ด้านอื่น ๆ เช่น การลดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน การอนุรักษ์ทรัพยากรและการลดความเสี่ยง

(3) เป็นระบบเกษตรที่มีความยุติธรรมทางสังคม มีการกระจายอำนาจและทรัพยากร ให้แก่ เกษตรกรเพื่อเป็นหลักประกันว่า เกษตรกรทุกคนจะได้รับการตอบสนองในด้านปัจจัยยังชีพ และ

โครงสร้างพื้นฐานเพื่อการผลิตเท่าเทียมกัน รวมทั้งมีหลักประกันสำหรับสิทธิในการใช้ที่ดิน การมีเงินลงทุนที่พอเพียง ความช่วยเหลือด้านเทคนิค และช่องทางด้านตลาด เกษตรกรทุกคนจะมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ทั้งในระดับพื้นที่และระดับสังคมโดยรวม

(4) เป็นระบบเกษตรที่มีมนุษยธรรม ทั้งสัตว์ มนุษย์ และพืช มีสิทธิ์จะมีชีวิตอยู่อย่างเหมาะสม เกษตรกรทุกคนควรจะได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งความสัมพันธ์ต่าง ๆ ควรตั้งอยู่บนค่านิยมที่ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความซื่อสัตย์ การเคารพ ในตนเองและผู้อื่น ความร่วมมือสามัคคี

(5) เป็นระบบเกษตรที่มีความยืดหยุ่น ชุมชนต้องสามารถปรับตัวเข้ากับสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นเงื่อนไขด้านประชากรหรือนโยบายตลาด ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมควบคู่กันไป

อย่างไรก็ตาม แนวทางเกษตรยั่งยืนที่กล่าวข้างต้นยังมีความหมายที่กว้าง

มูลนิธิเกษตรกรรมทางเลือก (2547) จึงได้กำหนดแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืนไว้อย่างชัดเจน ได้แก่

- (1) ใช้ประโยชน์และพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อใช้ในระบบเกษตร
- (2) ส่งเสริมให้เกษตรกรมีบทบาทหลักในการพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม
- (3) ใช้ทรัพยากรเกษตรจากภายในพื้นที่
- (4) หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีเพื่อการเกษตร
- (5) ให้ความสำคัญแก่การปรับปรุงดินให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน
- (6) ใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ สร้างความหลากหลายกิจกรรมผลิตทางการเกษตรในไร่นา และผสมผสานกิจกรรมการผลิตให้เกื้อกูลประโยชน์ต่อกัน ควบคุมศัตรูพืชด้วยวิถีธรรมชาติ

จากแนวคิดเกษตรยั่งยืนข้างต้น อาจมีความขัดแย้งกับแนวคิดธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถมองได้หลายแง่มุม ทั้งจากมุมมองของเกษตรกร หน่วยงานรัฐ ผู้ประกอบการด้านท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว ความคิดเห็นที่แตกต่างกันอาจเกิดจากความต้องการใช้ประโยชน์ทรัพยากรเกษตรที่ การท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรยั่งยืนจึงเป็นการค้นหาจุดสมดุล ระหว่างความต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรเกษตรและความอยู่รอดในทางเศรษฐกิจจากกิจกรรมการ ท่องเที่ยว เป็นเรื่องของการประนีประนอมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งครอบคลุมทั้งระดับชุมชน ประเทศ และระดับโลก (วิฑูรย์, 2547)

ในการส่งเสริมให้เกิดเกษตรยั่งยืนในประเทศกำลังพัฒนา พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีฐานะยากจน จึงไม่สามารถพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกได้มากนัก และจำเป็นต้องพึ่งพาเทคโนโลยีการเกษตรที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่นักวิชาการ และเกษตรกรจะต้องร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้ด้านนิเวศเกษตร เพื่อสร้างระบบเกษตรยั่งยืนให้ เป็นระบบที่อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ แนวทางพัฒนาเกษตรยั่งยืนในประเทศกำลังพัฒนามีหลักการสำคัญ ได้แก่ (ชัยวุฒิ, 2542)

1. พยายามหาวิธีการที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่น โดยการประยุกต์ใช้องค์ประกอบต่างๆ ในระบบไร่นา ไม่ว่าจะเป็น พืช สัตว์ ดิน ฟ้า ภูมิอากาศ และอื่น ๆ เพื่อให้องค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้เกื้อกูลกันมากที่สุด
2. ค้นหาวิธีการในการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอกให้น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็นจริง ๆ เพื่อเสริมส่วนที่ขาดหรือบกพร่องในระบบนิเวศ หรือเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ในไร่นา โดยจะเน้นการใช้ทรัพยากรหมุนเวียน และการป้องกันผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม
3. ระบบเกษตรยั่งยืนไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพิ่มการผลิตให้ได้ผลสูงสุดในระยะเวลาสั้น แต่ มีเป้าหมายในการผลิตให้ได้ผลผลิตพอเพียงและต่อเนื่องในระยะยาว และยังต้องการอนุรักษ์และ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยอาศัยกระบวนการธรรมชาติให้มากที่สุด

นอกจากนั้น ความสำเร็จของเกษตรยั่งยืนในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นระบบเกษตรพื้นบ้านขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางนิเวศและเศรษฐกิจสังคมเฉพาะของเกษตรกรแต่ละราย และกระบวนการประสานองค์ความรู้ของชาวบ้านในการทำเกษตรยั่งยืนกับองค์ความรู้จากภายนอก เพื่อให้ได้มาซึ่งเทคนิคในการทำเกษตรที่สอดคล้องกับพื้นที่และเหมาะสมกับเงื่อนไขของเกษตรกร กระบวนการนี้เป็นการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม ในกระบวนการนี้เกษตรกรจะร่วมกับนักวิชาการหรือนักส่งเสริมในการจำแนก คัดเลือก พัฒนา ทดสอบ และทดลองใช้เทคนิค

การรักษาทรัพยากรท้องถิ่น(ทรัพยากรเกษตร) โดยท้องถิ่นเชิงเกษตร

จากการตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดท้องถิ่นเชิงเกษตรที่กล่าวข้างต้น กิจกรรมท้องถิ่นเชิงเกษตรจะเข้าไปเกี่ยวข้องต่อการจัดการทรัพยากรเกษตรในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้ เกิดเกษตรยั่งยืน ดังนี้

1. กิจกรรมท้องถิ่นเชิงเกษตรช่วยให้เกษตรกรลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตภายนอก เนื่องจากระบบเกษตรนิเวศซึ่งเน้นการพึ่งพาปัจจัยการผลิตในท้องถิ่นมีบทบาทในฐานะสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยว ซึ่งนักท้องถิ่นในปัจจุบันมีแนวโน้มแสวงหาความรู้และ

ประสบการณ์ในสิ่ง เหล่านี้ นอกจากนั้น รายได้จากการท่องเที่ยวจะช่วยเหลือให้เกษตรกรอยู่ได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัย การผลิตภายนอกมากนัก

2. กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเฉพาะในลักษณะการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็น กิจกรรมที่นักวิชาการและเกษตรกรมีโอกาสได้ร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้ด้านนิเวศเกษตร โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายเกษตรกร

3. เกษตรกรที่พัฒนาฟาร์มเกษตรเป็นแหล่งท่องเที่ยว พยายามหาวิธีการที่เหมาะสมใน การ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่น โดยการประยุกต์ใช้องค์ประกอบต่าง ๆ ในระบบไร่นา เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากการท่องเที่ยว

4. กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรช่วยให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีเกษตรแบบมีส่วนร่วมใน กระบวนการนี้เกษตรกรจะร่วมกับนักวิชาการและนักท่องเที่ยวที่เป็นเกษตรกรจากพื้นที่ต่างๆ

ทฤษฎีการวิเคราะห์ SWOT Analysis

ตาม ทิพย์ไกรพรศักดิ์ (2551) การวิเคราะห์ SWOT (Strengths, Weakness, Opportunities and Threats) เป็นการวิเคราะห์สิ่งที่เกี่ยวข้อง 4 ประการ คือ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคหรือข้อจำกัดหรืออุปสรรคต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นเกี่ยวข้องหรือมีอิทธิพลต่อการ กำหนดกลยุทธ์การตลาด รายละเอียดของการวิเคราะห์ SWOT มีดังนี้

(1) จุดแข็ง (Strengths) จะเป็นจุดที่องค์กรมีความชำนาญเมื่อเปรียบเทียบกับองค์กรอื่น

จะแข็งแกร่งเมื่อมีความชำนาญมากกว่าจุดแข็งนี้จะเป็นความแข็งแกร่งที่เกิดขึ้นภายใน เช่น

- มีประสบการณ์ ความชำนาญ
- ความเข้าใจถึงความต้องการของผู้บริโภคได้เป็นอย่างดีจึงสามารถผลิตสินค้าให้ตรงกับ ความต้องการของผู้บริโภคได้

(2) จุดอ่อน (Weakness) จะเป็นจุดที่องค์กรขาดไปหรือมีน้อยกว่าหรือด้อยกว่าเมื่อ เปรียบเทียบกับองค์กรอื่นๆ จุดอ่อนหรือจุดด้อยมักเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม ภายใน

ด้านต่างๆ ขององค์กรนั้น ซึ่งองค์กรจะต้องแก้ไข เช่น

- ขาดประสบการณ์ ขาดความชำนาญ
- ขาดความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมของผู้บริโภคอย่างมาก
- ตราผลิตภัณฑ์ไม่เป็นที่คุ้นหู

(3) โอกาส (Opportunities) เป็นข้อได้เปรียบซึ่งวิเคราะห์จากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่

องค์กรอาจแสวงหาโอกาสจากสิ่งแวดล้อมด้านใดด้านหนึ่งมากำหนดกลยุทธ์การตลาดที่เหมาะสม

กับสิ่งแวดล้อมนั้น สิ่งแวดล้อมภายนอกประกอบไปด้วยภาวะการแข่งขัน ตลาดลูกค้า ประชากรศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม

(4) ข้อจำกัด (Threats) เป็นอุปสรรคที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมภายนอกซึ่งองค์กร จำเป็น ต้องปรับกลยุทธ์ ให้สอดคล้องและแก้ปัญหาอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้น เช่น

- ผลผลิตภัณฑ์ หรือบริการของเราเป็นที่รู้จักหรือยอมรับในหมู่ผู้บริโภคแล้วหรือยัง
- กำลังเงินและอำนาจในการซื้อมีหรือไม่

สำหรับงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดเลย” ผู้ศึกษาวิจัยได้นำ ทฤษฎี SWOT Analysis มาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคเพื่อให้ทราบแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลยอยู่ในระดับใดเพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 เอกสารข้อมูลเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย และองค์ประกอบ

2.2.1 ประวัติความเป็นมาและปัญหา

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. ได้รับการจัดตั้งเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ.2546 เพื่อทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการบูรณาการการบริหารการพัฒนาในการอนุรักษ์ ป่าไม้ และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวของพื้นที่ให้เกิดความสมดุล เพื่อให้การท่องเที่ยวมีความยั่งยืน การดำเนินการดังกล่าว เน้นความสำคัญในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการประสานความร่วมมือ และร่วมใจกันในการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง อพท. ข้างต้น โดย อพท. มีบทบาทหน้าที่หลัก 2 ประการ คือ

(1) ประสานงานการบริหารการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะการประสานงานการใช้อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานดังกล่าว เพื่อบูรณาการ การบริหารการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

(2) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม รักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ตลอดจนการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวของพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ.2554 เห็นชอบการประกาศพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย ครอบคลุมพื้นที่ 7,193.01 ตารางกิโลเมตร หรือ 4,495,645.28 ไร่ โดย

- 1) ให้ความเห็นชอบการประกาศพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย
- 2) ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือและสนับสนุน อพท. ในการจัดทำแผนแม่บทฯ เพื่อให้การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย บรรลุตามวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และสนับสนุนนโยบายรัฐบาลในการพัฒนามาตรฐานคุณภาพการท่องเที่ยวของประเทศอย่างมีประสิทธิภาพเป็นรูปธรรม
- 3) ให้ อพท. รับความเห็นของสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ไปดำเนินการต่อไปให้ถูกต้อง เป็นไปตามข้อกำหนดและระเบียบหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งให้บูรณาการให้มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับโครงการของหน่วยงานอื่นที่จะดำเนินการในพื้นที่ด้วย ได้แก่
- 4) ให้ศึกษาแนวทางการบูรณาการกลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวของเลย กับจังหวัดในกลุ่มท่องเที่ยวเลยผิงแม่น้ำโขง 6 จังหวัด ได้แก่ เลย หนองคาย นครพนม มุกดาหาร อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี ที่โดดเด่นในเรื่องวิถีชีวิตของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง ที่ผูกพันกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างเหนียวแน่นยาวนาน
- 5) ให้ศึกษาศักยภาพของพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้น จากการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตามกรอบความร่วมมือในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง และการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ.2558
- 4) ให้ศึกษาแนวคิดเมืองสร้างสรรค์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในต่างประเทศ มาใช้เป็นต้นแบบการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวในพื้นที่ และการกระจายรายได้สู่ชุมชน
- 5) ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ในแนวเขตพื้นที่พิเศษฯ มีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรม และเป็นผู้ดำเนินการตามแผนแม่บทของพื้นที่พิเศษฯ โดยได้รับการสนับสนุนจาก อพท. เพิ่มขึ้น ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ยั่งยืนสืบไป

การศึกษาความเหมาะสมการประกาศพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย ได้กำหนด ยุทธศาสตร์การบูรณาการกลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวให้เป็นระบบกลุ่มพื้นที่การท่องเที่ยว เพื่อสร้างความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวและประเภทกิจกรรมการท่องเที่ยว 4 กลุ่ม ได้แก่

- กลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวด่านซ้าย ภูเรือ และนาแห้ว
- กลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวท่าลี่ เชียงคาน และเมืองเลย
- กลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยว ภูกระดึง หนองหิน และภูหลวง

และกลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวจังหวัดเลย เพื่อเสริมสร้างการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย เพื่อให้มีเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ รูปแบบและวิธีการอย่างเป็นระบบเพื่อพลิกโฉมการท่องเที่ยวจังหวัดเลยให้มีคุณภาพมาตรฐานระดับแนวหน้าของประเทศ และมีขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดการท่องเที่ยวระหว่างประเทศในระยะยาว

พื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย ครอบคลุมพื้นที่ที่มีภูมิประเทศที่สวยงาม และภูมิอากาศที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวด้านธรรมชาติมากมาย ไม่ว่าจะเป็นอุทยานแห่งชาติ ถ้ำ น้ำตก และยังมีแหล่งท่องเที่ยว ด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีมากมายเช่นกัน อย่างไรก็ตาม การกระจายตัวของแหล่งท่องเที่ยวหลักหลายแห่ง อยู่ห่างไกลเส้นทางคมนาคมสายหลัก ทำให้มีปัญหาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน สุขอนามัย สาธารณูปโภค และการสื่อสาร อย่างไรก็ตาม จังหวัดเลยยังไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งปี เนื่องจากนักท่องเที่ยวชาวไทยยังคงนิยมมาท่องเที่ยวเฉพาะในช่วงเวลาที่มีเทศกาลงานประเพณีต่างๆ หรือการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ในขณะที่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวชมธรรมชาติและชมความงามของภูมิประเทศ พร้อมทั้งต้องการความสงบเงียบของการมาพักและท่องเที่ยว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจะพำนักอยู่จังหวัดเลยประมาณ 2-3 วันเท่านั้น ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งอาจเนื่องจากศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่กระจายไม่ทั่วถึงตามแหล่งท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวไม่ทราบข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับจังหวัดเลย เสียโอกาสที่นักท่องเที่ยวจะอยู่ท่องเที่ยวยาวนานและ มีการใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ตลอดจนการที่แหล่งท่องเที่ยวขาดการบริหารจัดการที่ดี และขาดการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ของเขตพื้นที่พิเศษ

- 1) เพื่อจัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลยในระยะยาว โดยศึกษาวิเคราะห์ถึงศักยภาพและความเป็นไปได้ในลักษณะองค์รวม (Holistic approach) การเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ ด้านการเงิน

ด้านสิ่งแวดล้อม ความสะอาด ด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมวัฒนธรรม และสังคมสร้างสรรค์ เป็นต้น เพื่อหาข้อสรุปและนำมากำหนดแนวทางและมาตรการจัดการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในแผนแม่บทสู่มาตรฐานสากล อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2) เพื่อจัดทำผังแม่บทการใช้ประโยชน์พื้นที่ท่องเที่ยวเชื่อมโยง 3 พื้นที่ ได้แก่

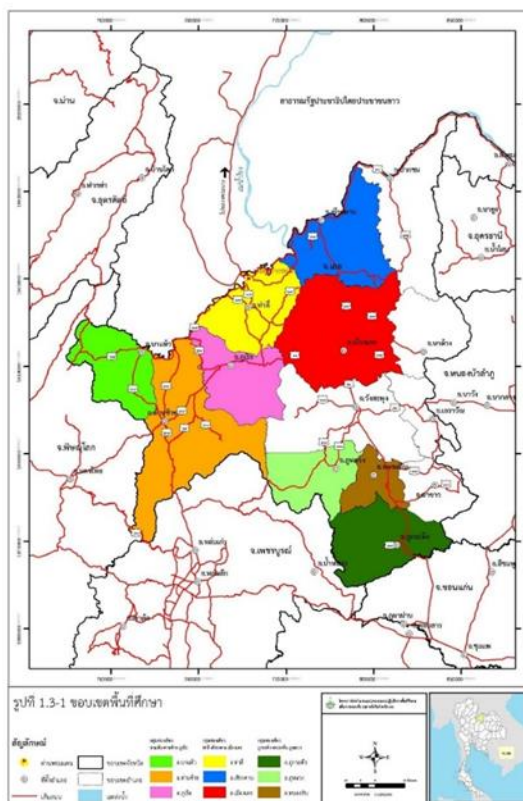
- (1) กลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวนาแห้ว-ด่านซ้าย-ภูเรือ
- (2) กลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวท่าลี่-เชียงคาน-เมืองเลย
- (3) กลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวภูกระดึง-หนองหิน-ภูหลวง

3) เพื่อกำหนดแผนงาน/โครงการต่างๆในพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย จัดทำรายงานการศึกษาความเหมาะสมของโครงการ และจัดลำดับความสำคัญในการพัฒนาโครงการ รวมทั้ง การกำหนดกรอบ วิธีการประสานการปฏิบัติการร่วมกับหน่วยงานอื่นของภาครัฐอย่างบูรณาการ

4) เพื่อกำหนดกรอบแนวทางการลงทุน แผนงาน/โครงการ ตามแผนแม่บทการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย และนำไปจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการตามแผนแม่บท

๖

ภาพที่ 14: ภาพขอบเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย
ที่มา: เขตพื้นที่พิเศษเลย,(ออนไลน์)
เข้าถึงเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2560

5) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม การแสดงความคิดเห็น และเสนอแนะของทุกภาคส่วน ทั้งส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ องค์กรเอกชน และประชาชน ในการดำเนินโครงการจัดทำแผนปฏิบัติการตามแผนแม่บทการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จังหวัดเลย

จังหวัดเลยถือว่าเป็นจังหวัดสำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและเชิงวัฒนธรรม ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากในแต่ละปี โดยเฉพาะช่วงเทศกาลท่องเที่ยวหรือในช่วงฤดูหนาว เนื่องจากจังหวัดเลยอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้หลากหลายรูปแบบมากมายและสวยงามจนได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งทะเลภูเขา ประกอบกับการมีอากาศที่หนาวเย็น โดย มีอุทยานแห่งชาติที่สำคัญหลายแห่ง ที่มีชื่อเสียงได้แก่อุทยานแห่งชาติภูกระดึงและอุทยานแห่งชาติภูเรือ และยังมีพื้นที่ทางการเกษตรต่างๆ อีกด้วย ในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดเลยมีศาสนสถานและสถาปัตยกรรมอยู่เป็นจำนวนมาก มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงามและ

เทศกาลรื่นเริงต่างๆ อย่างเช่นงานประเพณีผีตาโขน รวมถึงการเข้ามาสัมผัสกับภูมิทัศน์ริม สองฝั่งแม่น้ำโขงที่เป็นเส้นกั้นพรมแดนระหว่างไทยลาวในแถบบริเวณอำเภอเชียงคาน โดยมีสถานที่ท่องเที่ยวที่ใช้ศึกษาถึงวิถีการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่นอยู่หลายแห่ง ได้แก่ เมืองเก่าเชียงคานและหมู่บ้านไททรงดำ นอกจากนี้ จังหวัดเลย ยังมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในด้านอาหารการกินทั้งอาหารคาวหวาน ขนมหรือของทานเล่นและอาหารพิเศษเฉพาะตามฤดูกาลที่น่าสนใจอีกด้วย ด้วยเหตุผลต่างๆ จากจุดเด่นของจังหวัด จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวสนใจเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดเลยในแต่ละปี เป็นจำนวนมาก (จังหวัดเลย,ออนไลน์ : 2561)

ประวัติความเป็นมา

เมื่อ พ.ศ.2396 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 พระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าผู้คนในแขวงนี้มีปริมาณเพิ่มขึ้นมากกว่าแต่ก่อน สมควรจะได้ตั้งเป็นเมือง เพื่อประโยชน์ ในการปกครองอย่างใกล้ชิด จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาทำยน้ำออกมาสำรวจเขตแขวงต่างๆ แล้วได้พิจารณาเห็นว่า หมู่บ้านแอ่ ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งห้วยน้ำหามานและอยู่ใกล้กับแม่น้ำเลย มีภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การสร้างป้อมด้วย เพราะมีภูเขาล้อมรอบและพลเมืองหนาแน่น พอจะตั้งเป็นเมืองได้ จึงนำความขึ้นถวายบังคมทูลเพื่อทรงทราบ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งเป็นเมือง เรียกชื่อตามนามของแม่น้ำเลยว่า "เมืองเลย" ต่อมา พ.ศ.2440 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติปกครองท้องที่ ร.ศ.116 ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากเดิมมาเป็นแบบเทศาภิบาล โดยแบ่งเป็นมณฑลเมือง อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน เมืองเลยจึงแบ่งการปกครองอีกเป็น 4 อำเภอ อำเภอที่ตั้งตัวเมืองเรียกชื่อว่า "อำเภอกุดป่อง" ต่อมาใน พ.ศ.2442-2449 ได้เปลี่ยนชื่อเมืองเลยเป็น "บริเวณลำน้ำเลย" ใน พ.ศ.2449-2450 ได้เปลี่ยนชื่อบริเวณลำน้ำเลยเป็นบริเวณลำน้ำเหือง และใน พ.ศ.2450 จึงได้มีประกาศของกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 4 มกราคม 2450 ยกเลิกบริเวณลำน้ำเหืองให้คงเหลือไว้เฉพาะ "เมืองเลย" โดยให้เปลี่ยนชื่ออำเภอกุดป่อง เป็นอำเภอเมืองเลยด้วย

สำหรับอำเภอกุดป่อง ซึ่งเป็นที่ตั้งตัวเมืองเลยนั้น เรียกตามตำบลซึ่งเป็นที่ตั้งอำเภอในครั้งนั้น เหตุที่เรียกตำบลแห่งนี้ว่า "กุดป่อง" ก็เนื่องจากมีหนองน้ำอยู่แห่งหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ ณ บริเวณที่ว่าการอำเภอเมืองเลย ปัจจุบันนี้เกิดจากการเปลี่ยนทางเดินของแม่น้ำเลย มีลักษณะเป็นลำห้วยมีรูปโค้งเป็นรูปพระจันทร์ครึ่งซีก มีปากน้ำแยกออกจากลำแม่น้ำเลยทั้งสองด้าน มีน้ำขังอยู่ตลอดปี ตรงกลางเป็นเกาะมีเนื้อที่ประมาณ 90 ไร่ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอเมืองเลย ศาลาเทศบาลเมืองเลย และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดเลย ประวัติจังหวัดเลย (2561)

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดเลยตั้งอยู่บนที่ราบสูงโคราช ท่ามกลางภูเขาน้อยใหญ่ที่ สลับซับซ้อนเป็นกำแพงปิดล้อมเกือบทุกด้าน ทำให้จังหวัดเลยมีลักษณะเป็น "เมืองแห่งทะเลภูเขา" โดยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินเนินและภูเขาซึ่งเหมาะกับการปลูกพืชไร่ นอกจากนี้ทางตอนเหนือของจังหวัดมีแม่น้ำโขงและแม่น้ำเหืองไหลเป็นแนวพรมแดนกั้นระหว่างจังหวัดเลยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ประวัติจังหวัดเลย, 2561)

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดเลย ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของมรสุมที่พัดประจำฤดูกาล ซึ่ง 2 ชนิด คือ มรสุม ตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพัดพามวลอากาศเย็นและแห้งจากประเทศจีนเข้าปกคลุมประเทศไทยตั้งแต่ประมาณ กลางเดือนตุลาคมถึงประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งอยู่ในช่วงฤดูหนาวของประเทศไทย และมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดพามวลอากาศชื้นจากทะเลและมหาสมุทรเข้าปกคลุมประเทศไทยในช่วงฤดูฝน (ประมาณกลางเดือนพฤษภาคมถึงประมาณกลางเดือนตุลาคม) ทำให้มีฝนตกชุกทั่วไป (จังหวัดเลย,ออนไลน์ : 2561)

ฤดูกาล

ฤดูกาลของจังหวัดเลย พิจารณาตามลักษณะของลมฟ้าอากาศของประเทศไทยสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ฤดู ดังนี้

ฤดูหนาว เริ่มต้นประมาณกลางเดือนตุลาคมถึงประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงที่มรสุม ตะวันออกเฉียงเหนือพัดปกคลุมประเทศไทยและบริเวณความกดอากาศสูงจากประเทศจีนซึ่งเป็นมวลอากาศเย็นจะแผ่ลงมาปกคลุมประเทศไทยในช่วงดังกล่าว ทำให้จังหวัดเลยมีอากาศหนาวเย็นและแห้งทั่วไป เดือนที่มีอากาศ หนาวมากที่สุดจะอยู่ในช่วงเดือนธันวาคมถึงมกราคม

ฤดูร้อน ร้อนอบอ้าว โดยทั่วไป โดยเฉพาะเดือนเมษายนจะเป็นเดือนที่มีอากาศร้อนอบอ้าวที่สุดของปี

ฤดูฝน เริ่มต้นประมาณกลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่มรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดเอา ความชื้นจากทะเลและมหาสมุทรมาปกคลุมประเทศไทย ประกอบกับในช่วง

ร้อนอบอ้าว โดยทั่วไป โดยเฉพาะเดือนเมษายนจะเป็นเดือนที่มีอากาศร้อนอบอ้าวที่สุดของปี

ฤดูฝน เริ่มต้นประมาณกลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่มรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดเอา ความชื้นจากทะเลและมหาสมุทรมาปกคลุมประเทศไทย ประกอบกับในช่วงดังกล่าวร่องความกดอากาศต่ำที่พาด อยู่บริเวณภาคใต้ของประเทศไทยจะเลื่อนขึ้นมาพาดผ่านบริเวณภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ ประเทศไทย ทำให้อากาศเริ่มชุ่มชื้นและมีฝนตกชุกตั้งแต่ประมาณกลางเดือนพฤษภาคมเป็นต้นไป โดยเฉพาะเดือน สิงหาคมเป็นเดือนที่มีฝนตกชุกหนาแน่นมากที่สุดในรอบปี แต่อย่างไรก็ตามนอกจากปัจจัยดังกล่าวที่ให้มี

ฝนตกชุก แล้วยังขึ้นอยู่กับอิทธิพลของพายุหมุนเขตร้อนที่เคลื่อนตัวเข้าใกล้หรือเข้าสู่ประเทศไทยในช่วงดังกล่าวด้วย

ภาพที่ 15: ทะเลหมอก ในเขตพื้นที่พิเศษ อ.นาแห้ว จ.เลย
ที่มา: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 2561)

ประชากร

เขตพื้นที่พิเศษเลยมีจำนวนประชากรในจังหวัด 624,066 คน จำนวนบ้าน (หลัง) 211,437 ครัวเรือน (สำนักบริหารทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ;2553) สังคมของชาวเลยโดยทั่วไปมีลักษณะเป็นสังคมชนบท ชาวบ้านในหมู่บ้านแต่ละแห่งมีความรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี มีการติดต่อไปมาหาสู่เพื่อนบ้านใกล้เคียงกัน ช่วยเหลือพึ่งพิงกันเมื่อมีงาน เช่น งานบวช งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน เป็นต้น ในด้านฐานะความเป็นอยู่นั้นไม่แตกต่างกันมากนัก โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก ในหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลตัวจังหวัด อำเภอ อิทธิพลของสังคมตะวันตกยังมีไม่มาก ชาวบ้านจะมีความสนิทสนมกลมเกลียวกันเป็นอย่างยิ่ง และมีความเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณี

นอกจากนี้ชาวเลยยังมีสภาพความเป็นอยู่บางประการที่เป็นลักษณะเด่นของชาวอีสาน เช่น การให้การต้อนรับอย่างเป็นกันเองแก่ผู้มาเยือน โดยเฉพาะผู้มาจากต่างถิ่นจะได้รับการช่วยเหลือเป็นอย่างดี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความโอบอ้อมอารีที่มี (จังหวัดเลย,ออนไลน์ : 2561)

การประกอบอาชีพ

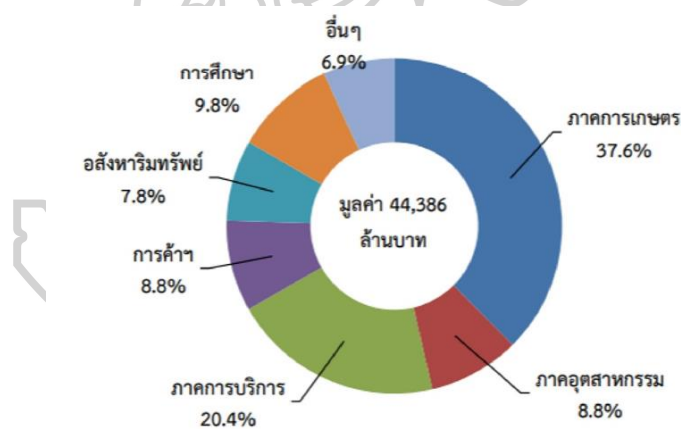
ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ไร่ละ 80 ไร่ รองลงมาได้แก่ รับจ้าง ค้าขาย มีประชากรส่วนหนึ่ง จำนวนประมาณ 15,000 คน ใช้เวลาว่างเร่ขายสลากกินแบ่งรัฐบาล ทั้งในพื้นที่และ

ต่างจังหวัด ส่วนการเดินทางไปใช้แรงงานในต่างประเทศมีน้อยที่สุด เมื่อเทียบกับกลุ่มจังหวัดเดียวกัน (จังหวัดเลย,ออนไลน์ : 2561)

ศักยภาพที่สำคัญ

1. ศักยภาพด้านเศรษฐกิจ

จังหวัดเลย มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด ณ ราคาประจำปี พ.ศ. 2554 เท่ากับ 35,240 ล้านบาท มีรายได้ต่อหัว (GPP per capita) ปี 2554 มีมูลค่า 53,279 บาท/คน/ปี คิดเป็นลำดับที่ 56 ของประเทศ และเป็นลำดับที่ 6 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจจังหวัด ณ ราคาคงที่ อยู่ที่ร้อยละ 11.3 ขยายตัวต่อเนื่องจากที่ขยายตัวร้อยละ 8.4 ในปีที่ผ่านมา โดยภาคเกษตร ขยายตัวร้อยละ 23.6 ภาค นอกเกษตรขยายตัวร้อยละ 5.8 จากการขยายตัวของสาขาการขายส่ง ขายปลีก สาขาก่อสร้าง สาขา ไฟฟ้าและประปาฯ ตามลำดับ โครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดเลย ปี 2554 ขึ้นอยู่กับสาขาเกษตรกรรม เป็นหลัก มีมูลค่า 12,204 ล้านบาท สัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 34.1 รองลงมา คือ สาขาการศึกษา มีมูลค่า 4,935 ล้านบาท สัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 14 สาขาการขายส่ง ขายปลีก มีมูลค่า 3,863 ล้านบาท สัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 11และสาขาอื่นๆ มีมูลค่ารวม 14,443 ล้านบาท สัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 40. (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554)

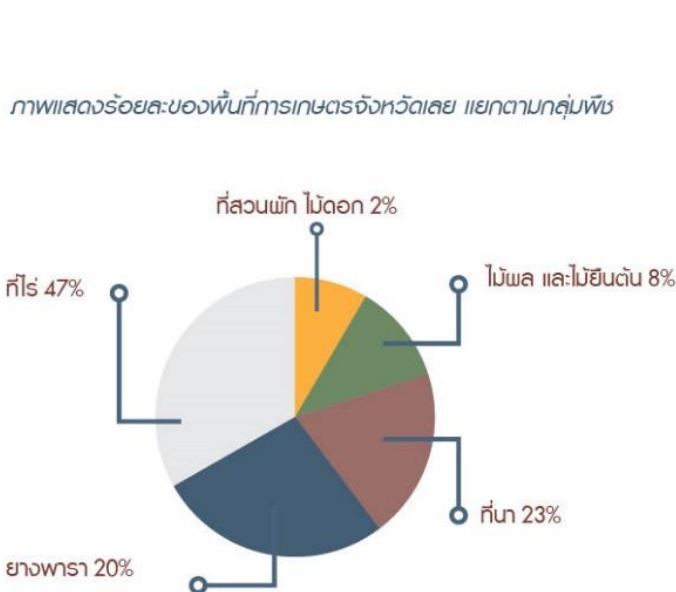

ภาพที่ 16: โครงสร้างเศรษฐกิจในจังหวัดเลย

ที่มา: แผนพัฒนาสถิติระดับพื้นที่ จ.เลย, สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2554)

2. ศักยภาพด้านการเกษตร

จังหวัดเลย มีจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ทำการขึ้นทะเบียนเกษตรกรกร ปี 2553/54 รวม 120,505 ครัวเรือน มีพื้นที่เพาะปลูกพืชทั้งสิ้น 2,795,203 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 39.15 ของพื้นที่จังหวัด อำเภอที่มีพื้นที่เพาะปลูกพืชมากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมืองเลย รองลงมา

ภาพที่ 17: ภาพแสดงร้อยละของพื้นที่การเกษตรจังหวัดเลย แยกตามกลุ่มพืช

ที่มา: สำนักงานเกษตรจังหวัดเลย(2559)

อำเภอปากชม อำเภอวังสะพุง และน้อยที่สุดคืออำเภอนาแห้ว พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัด ได้แก่ ข้าวนาปี ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง และยางพารา

3. ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและบริการ

จังหวัดเลยมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามหลากหลาย มีสถานที่ท่องเที่ยว เชิงนิเวศที่สำคัญซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลาย และมีนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาสัมผัสบรรยากาศในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ภูเรือ ภูหลวง สวนหินผางาม แก่งคุดคู้ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ พิพิธภัณฑน์ผีตาโขน พระธาตุศรีสองรัก พระธาตุสัจจะ ประเพณีบุญหลวง และการ ละเล่นผีตาโขน ชุมชนบ้านไม้เก่าเชียงคาน

นอกจากนี้ยังมีวัดสำคัญที่ ประชาชนนิยมมาทำบุญ เช่น วัดป่าเนรมิตวิปัสสนา วัดศรีสุทธาวาส และวัดโพชนชัย เป็นต้น การมีสภาพภูมิประเทศที่หลากหลายทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวหลาย ประเภท ประกอบด้วย

- แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติจำนวน 90 แห่ง
- แหล่งท่องเที่ยวโบราณคดีจำนวน 28 แห่ง
- แหล่งท่องเที่ยวประเพณีวัฒนธรรม จำนวน 38 แห่ง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2559) กำหนดให้จังหวัดเลยเป็น 1 ใน 9 เมือง ที่มีศักยภาพแห่งการท่องเที่ยว และการที่มีลักษณะเช่นนี้จึงเป็นเสน่ห์ของจังหวัด เหมาะสำหรับผู้ประกอบการที่จะลงทุนทำธุรกิจด้านการบริการ ประเภทโรงแรม รีสอร์ท และร้านอาหาร จากสถิติด้านการท่องเที่ยวพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เดินทางมาท่องเที่ยวโดยมีระยะเวลาพำนักเฉลี่ยที่ 1.5 วัน มีการใช้จ่ายเฉลี่ย 1,500 บาทต่อวัน และ ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2553 – 2555) มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ

มีพื้นที่โดยรวมที่มีลักษณะเด่นสภาพพื้นที่ค่อนข้างไปทางภาคเหนือ จึงได้รับอิทธิพลจากห่ออมความกดอากาศสูงที่แผ่ลงมาจากตอนกลางของทวีปเอเชียทำให้ฤดูหนาวอากาศหนาวเย็นกว่าจังหวัดอื่นๆในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และยังมีแม่น้ำเหือง กับแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นอาณาเขตกับประเทศสปป.ลาว จึงทำให้มีการค้าขายของประชาชนทั้งสองฝั่ง วัฒนธรรม ประเพณีมีความคล้ายคลึงกันซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ การมีสภาพภูมิประเทศที่หลากหลาย ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวหลายประเภท แม้กระทั่งเกาะแก่งในแม่น้ำ แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย

แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ	จำนวน 90 แห่ง
แหล่งท่องเที่ยวโบราณคดี	จำนวน 28 แห่ง
แหล่งท่องเที่ยวประเพณี วัฒนธรรม	จำนวน 38 แห่ง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(2559) กำหนดให้จังหวัดเลยเป็น 1 ใน 9 เมืองที่มีศักยภาพแห่งการท่องเที่ยว และการที่มีลักษณะเช่นนี้จึงเป็นเสน่ห์ของจังหวัดเหมาะสำหรับผู้ประกอบการที่จะลงทุนทำธุรกิจด้านการบริการ ประเภทโรงแรม รีสอร์ท ร้านอาหาร ในรอบ 10 ปีจังหวัดเลยไม่เคยมีคดีอุกฉกรรจ์เกิดกับนักท่องเที่ยวเลย

แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่จ.เลย

แบ่งตามการจำแนกขององค์การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(อพท.) ได้ ดังนี้

ประเภท	จำนวน	เยี่ยมชมได้ ตลอดทั้งปี	HOME STAY	อื่นๆ
ศูนย์เรียนรู้ทางเกษตรกรรม	9	✓	2	
แหล่งท่องเที่ยวประเภทสวนเกษตร	12	10	2	นั่งรถชมสวนผลไม้
แหล่งท่องเที่ยวประเภทไม้ดอกไม้ประดับ	3	เฉพาะฤดู	—	เดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์
แหล่งท่องเที่ยวประเภทที่พักและสวนเกษตร	4	✓	✓	

ภาพที่ 18: แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่

ที่มา : องค์การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(อพท.)

จากข้อมูลการเพาะปลูกพืชในการทบทวนวรรณกรรม ผู้ศึกษาวิจัยได้พบว่าปัญหาหลักในเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย คือ การปลูกพืชเชิงเดี่ยวซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจ อันได้แก่ ข้าวโพด และการใช้สารเคมี ส่งผลให้เกิดความไม่ยั่งยืนในการทำเกษตรกรรม ไม่สามารถควบคุมราคาในท้องตลาดได้ เนื่องจากเกิดการล้นตลาด และท้ายที่สุดทำให้เกษตรกรเป็นหนี้สิน เป็นวงจรมั่วไม่รู้จบ

2.3 เอกสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้ความสามารถ ความเชื่อ ที่นำมาไปสู่การปฏิบัติเพื่อ แก้ไขปัญหาของมนุษย์หรือ ภูมิปัญญา คือ พินความรู้ของปวงชนในสังคมนั้น ๆ และปวงชนในสังคม ยอมรับรู้เชื่อถือเอาใจร่วมกัน เรียกว่า ภูมิปัญญา (การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าขาวม้าโดยใช้แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น,จรัสพิมพ์ วิงเย็นและคณะ: 2556)

ภาพที่ 19: ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจักสาน

ที่มา: การจักสาน (ออนไลน์) เข้าถึงเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2560

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้เลือกสรร ประยุกต์ พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ภูมิปัญญาไทยนี้มีลักษณะเป็นองค์รวม มีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น อาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญามีความเด่นชัดในหลายด้านเช่น ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษา และวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณีและด้านโภชนาการ วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญา

ชานนท์ วิสุทธิชานนท์ (2558) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกตคิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายๆเรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆจากกล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์

ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา

ชานนท์ วิสุทธิชานนท์ (2558) ภูมิปัญญา ท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในการตัวของตัวเอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษา และนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกันเกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

เบญจวรรณ ธรรมรัตน์ (2557) ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ความสามารถของชุมชนที่สั่งสมสืบทอดกันมานาน เป็น ความจริงแท้ของชุมชนเป็นศักยภาพที่จะใช้แก้ปัญหา จัดการปรับตนเรียนรู้และถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข เป็นแก่นของชุมชนที่จรรโลงความเป็นชาติให้อยู่รอดจากทุกภัยพิบัติทั้งปวง

สมศักดิ์ทองแก้ว(2558) ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ แบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคล และสังคมซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติต่อกันมา ภูมิปัญญาจะเป็นทรัพยากรบุคคล หรือทรัพยากรความรู้ก็ได้

จากการศึกษาความหมายและแนวคิดของภูมิปัญญาของชาวบ้านที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพอสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความรู้ความสามารถในการดำเนินชีวิตอยู่ในพื้นที่นั้นๆ โดยใช้สติปัญญาสั่งสมความรู้อย่างแพร่หลาย ผสมผสานความกลมกลืนระหว่างศาสนา สภาพภูมิอากาศ สภาพแวดล้อมการประกอบอาชีพ และกระบวนการเหล่านี้มาจนหลายชั่วคนซึ่งจะเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น เกิดจากการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์เป็นระยะเวลายาวนาน โดยอาศัยภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ในการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพการปรับตัวและแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต จนเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของธรรมชาติและสังคม ดังนั้น ภูมิปัญญา คือแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึงความเฉลียวฉลาดของ บุคคลและสังคมซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติต่อกันมา ความรู้ที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีต เป็นเรื่องของการ จัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดย ผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ ภูมิปัญญา จึงเปรียบเสมือนความรู้ความสามารถ ความเชื่อ รวมถึงความสามารถทางพฤติกรรมและความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ แฝงด้วยสุนทรียะแห่งการผสมผสานความคิดและประสบการณ์ทางธรรมชาติ ภูมิปัญญาเกิดจากการแสวงหาความรู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้อง กับการผลิตและวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยการผสมผสานสุนทรียะของผู้สร้างสรรค์มีผลทำให้เกิดรูปแบบข้าวของเครื่องใช้ในการดำรงชีวิต ความเชื่อ และประเพณี แต่หากจะกล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ เกิดขึ้นจากพื้นฐานของสังคมพื้นบ้านแล้วอาจกล่าวได้ว่า เป็นประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิต การรู้จักนำวัสดุที่มีอยู่มาใช้ในการทำเครื่องใช้ไม่สอยในชีวิตประจำวัน อันเป็นองค์ความรู้ที่มีกระบวนการสั่งสม สืบทอดจนเป็นภูมิแห่งความรู้ที่มีการสืบทอดแก่ชนรุ่นหลัง (จรัสพิมพ์ วิงเย็น และคณะ: 2556)

ลักษณะของภูมิปัญญา

จรัสพิมพ์ วังเย็น และคณะ (2556) ภูมิปัญญา มีลักษณะเป็นนามธรรมอย่างน้อยต้องประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้คือ ความคิด เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดที่เรียกว่า Cognitive System ซึ่งประกอบด้วยระบบ ประสาท ระบบสมอง และต่อมต่างๆ ทำหน้าที่คิดให้แก่ร่างกาย และนักมานุษยวิทยาเชื่อว่าทำงานอยู่ นอกเหนือจากการบงการของร่างกาย หมายถึง ทั้งส่วนที่เป็นจินตนาการและผลของการวิเคราะห์และ สังเคราะห์จากสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรม ซึ่งความคิดดังกล่าวนี้จะเป็น แหล่งสำคัญหรือที่มาของความรู้อันเป็นองค์ประกอบของภูมิปัญญาในลำดับถัดไป

จรัสพิมพ์ วังเย็น และคณะ (2556) ความรู้ มีการนำมาใช้ในลักษณะต่างๆ เช่น องค์ความรู้ ภูมิรู้ปรากฏอยู่ในแนวคิด ทฤษฎี ญาณวิทยาที่ว่าด้วยทฤษฎีแห่งความรู้ การสืบค้นกำเนิดแห่งความรู้ และธรรมชาติของความรู้ การหา คำตอบว่าตรงกับความเป็นจริงหรือไม่ หรือว่าความรู้เป็นเพียงการพิจารณาเทียบเคียง ซึ่งไม่ตรงกับข้อเท็จจริงและยังสืบค้นความรู้เรื่องกาล (Time) อวกาศ (Space) เนื้อสาร (Substance) สัมพันธภาพ (Relation) และความเป็นเหตุเป็นผล (Causality) องค์ความรู้เป็นหมวดๆ (Category) ความรู้หรือองค์ความรู้เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาที่กล่าวข้างต้น

ความเชื่อ เป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งของสังคมมนุษย์แต่ละกลุ่มมีความเชื่อแตกต่างกันไป ซึ่งความเชื่อก็คือความศรัทธาหรือยึดมั่นถือมั่น ซึ่งเป็นแกนสำคัญในการดำเนินชีวิตและความมั่นคงของสังคม ความเชื่อมีอยู่หลายระดับทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันอันเป็นความเชื่อโดยทั่วไป และ ความเชื่อที่เกี่ยวกับวิญญาณ โลกนี้โลกหน้า ความดีความชั่ว นรก สวรรค์บาปบุญคุณโทษ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในภูมิปัญญา

ค่านิยม คือ สิ่งที่คนสนใจ ความปรารถนาอยากจะมีอยากจะเป็นที่ยกย่อง สรรเสริญ หรือ เป็นสิ่งที่บังคับต้องทำ ต้องปฏิบัติมีความรักและมีความสุขเมื่อได้เห็นหรือได้สิ่งเหล่านั้นมา ค่านิยมจึงเป็นพื้นฐานของการจัดรูปแบบพฤติกรรมที่ปรากฏอยู่ภายใน และแสดงออกเป็นพฤติกรรมในลักษณะต่าง ๆ ทางกาย วาจา และความคิด โดยสรุปค่านิยมเป็นพื้นฐานสำคัญทางภูมิปัญญา เป็นบ่อเกิดพฤติกรรมของบุคคลแต่ละสังคม

ความเห็น คือ ภาวะที่เกิดขึ้นหลังจากบุคคลหรือชุมชน ได้พิจารณาและใคร่ครวญโดยรอบคอบแล้วจึงลงมติตัดสินใจ ว่าควรแสดงออกในลักษณะอย่างไร เช่น เห็นด้วย ทำตาม ยอมรับ ปฏิเสธ ร่วมมือ กระทำหรือดำเนินการ ด้วยเห็นว่าดีชั่ว เหมาะสม ไม่เหมาะสม เป็นบาป เป็นบุญ เป็นต้น ซึ่งความเห็นในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นภูมิปัญญาประการหนึ่งที่มีผลสำคัญยิ่งต่อพฤติกรรมที่แสดงออกมา ทั้งกาย วาจา และจิตใจ

ความสามารถ หมายถึง ศักยภาพและประสิทธิภาพที่มีอยู่ภายในบุคคล เช่น ชุมชนในการที่จะจัดการเรื่องใดเรื่องหนึ่งในลักษณะเดียวกับสิ่งที่เรียกว่า “พรสวรรค์” ซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะทาง

กายและจิตใจร่วมกัน โดยแต่ละคนหรือชุมชนย่อมจะต้องมีแตกต่างกัน เช่น การที่บางคนสามารถปาฐกถาได้ดีลำดับเนื้อหาและการแสดงทุกอย่างเป็นที่ชื่นชม ซึ่งถือว่าเป็นผลมาจากความสามารถที่มีอยู่ในบุคคลนั้น ๆ ฉะนั้นความสามารถจึงเป็นภูมิปัญญาอีกประการหนึ่ง

ความฉลาดไหวพริบ หมายถึง ทักษะปรากฏอยู่ภายในจิตใจ หรือจิตวิญญาณ เป็นสิ่งที่สามารถนำมาใช้แก้ไขป้องกันควบคุมเหตุการณ์ต่างๆ ไม่ให้เกิดเป็นปัญหาขึ้นหรือให้เป็นไปตามที่ตนเองหรือชุมชนต้องการ ดังนั้น องค์ประกอบของภูมิปัญญาจึงมีส่วนสำคัญที่จะทำให้ภูมิปัญญาที่มีอยู่เกิดคุณค่าแก่ ความภาคภูมิใจซึ่งได้แก่ความคิดที่เกิดจากการจินตนาการจากสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ในสังคม ความรู้อาจเกิดจากภูมิความรู้ที่ได้จากการทดสอบทดลองหลายครั้งจนได้ความรู้ที่แท้จริง ความเชื่อถือเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่มีบาปบุญคุณโทษ และจิตวิญญาณเข้ามาเกี่ยวข้องกับค่านิยมที่คนในสังคมให้การยกย่องเชิดชูว่าเป็นสิ่งดีงาม ควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้มีการสืบทอดแก่ลูกหลาน ความเห็นที่เกิดจากพิจารณารอบคอบจากชุมชนจนเกิดการยอมรับด้วยความจริงใจ ความสามารถอันเกิดจากพรสวรรค์หรือจากการฝึกฝนจนสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ความฉลาดไหวพริบการแก้ไข เช่นกัน ย่อมเกิดขึ้นจากจินตนาการ ความรู้ความสามารถ ความเชื่อ และค่านิยม การสั่งสมประสบการณ์ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จนสามารถสร้างองค์ความรู้และสังเคราะห์ใหม่ให้มีความก้าวหน้าและนำมาใช้งานได้ดีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (จรัสพิมพ์ วิงเย็น และคณะ, 2556: 143)

ความสำคัญของภูมิปัญญา

พิชัย สดภิบาล (2558) ได้แบ่งความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ประการ คือ

1. ความรู้และระบบความรู้ภูมิปัญญาไม่ใช่สิ่งที่เกิดแวบขึ้นมาในหัว แต่เป็นระบบความรู้ที่ชาวบ้าน มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เป็นระบบความรู้ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นในการศึกษาเข้าไปดูว่าชาวบ้าน “รู้อะไร” อย่างเดียวไม่พอต้องศึกษาด้วยว่าเขาเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เหล่านั้นอย่างไร

2. การสั่งสมและการกระจายความรู้ภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสม และกระจายความรู้ ความรู้นั้น ไม่ได้ลอยอยู่เฉยๆ แต่ถูกนำมาบริการคนอื่น เช่น หมอพื้นบ้าน ชุมชนสั่งสมความรู้ทางการแพทย์ไว้ในตัวคนๆ หนึ่งโดยมีกระบวนการที่ทำให้เขาสั่งสมความรู้เราควรศึกษาด้วยว่า กระบวนการนี้เป็นอย่างไร หมอคนหนึ่งสามารถสร้างหมอคนอื่นต่อมาได้ได้อย่างไร

3. การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ได้มีสถาบันถ่ายทอดความรู้แต่มีกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อน ถ้าเราต้องการเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น เราต้องเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งด้วย

4. การสร้างสรรค์และปรับปรุง ระบบความรู้ของชาวบ้านไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่ถูกปรับเปลี่ยน ตลอดมา โดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านเอง เรายังขาดการศึกษาว่าชาวบ้านปรับเปลี่ยนความรู้และระบบความรู้เพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างไร

ประเภทของภูมิปัญญา ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. คติความคิด ความเชื่อ และหลักการ เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่ถ่ายทอดกันมา
2. ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา
3. การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย
4. แนวคิดหลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชนเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถแบ่งเป็นกลุ่มได้ 10 กลุ่ม ดังนี้

1. ด้านเกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูก การขยายพันธุ์การเลี้ยงสัตว์การเกษตรผสมผสาน การทำไร่นาสวนผสม การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น
2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เช่น การจัดสาน ทอ การช่าง การทอผ้า การแกะสลัก
3. ด้านการแพทย์แผนไทย เช่น หมอสมุนไพร หมอยากลางบ้าน หมอนวดแผนโบราณ

ภาพที่ 20: ภูมิปัญญาการทอผ้าโดยกี่กระตุก บ้านก้างปลา อ.เมือง จ.เลย
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพ 17 มกราคม 2561

4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การอนุรักษ์ป่าชายเลน
5. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน เช่น ผู้นำในการจัดการกองทุนของชุมชน ผู้นำในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาล ผู้นำในการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน เป็นต้น
6. ด้านศิลปกรรม เช่น งานจิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ดนตรีการแสดง การละเล่นพื้นบ้าน นันทนาการ เป็นต้น
7. ด้านภาษาและวรรณกรรม เช่น ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างผลงานด้านภาษา วรรณกรรมท้องถิ่น การจัดทำสารานุกรมภาษา หนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่างๆ เป็นต้น
8. ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี เช่น ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อ และประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การประยุกต์ประเพณีบุญ เป็นต้น

ภาพที่ 21: ศิลปะพระไม้โบราณ100ปี วัดโพธิ์ชัยนาฬิง อ.นาแห้ว จ.เลย
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 19 มกราคม 2561

ภาพที่ 22: ภูมิปัญญาการทอเสื่อ

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 19 มกราคม 2561

9. ด้านโภชนาการ เช่น ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยา ได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้า บริการส่งออก ที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก เป็นต้น

10. ด้านองค์กรชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชน ศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มออมทรัพย์องค์กรด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มจักรสาน กลุ่มทอผ้า กลุ่มทอเสื่อ กลุ่มตีมีด ตีขวาน เครื่องมือที่ทำจากเหล็ก กองทุนสวัสดิการชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

จากการแบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เน้นการศึกษา และหน่วยงานต่างๆได้กล่าวมา ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถแบ่งตามลักษณะของคนในท้องถิ่นหรือชุมชนได้ คิดหรือ ได้รับการ ถ่ายทอดและถอปฏิบัติสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งเกิดจากความเชื่อ ความรู้สึก ความนึกคิด ในการสร้างสรรค์แบบแผนของการดำเนินชีวิต รวมถึงการนำเทคโนโลยีพื้นบ้านมา ประยุกต์ใช้ให้เกิด ประโยชน์ต่อไป

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย

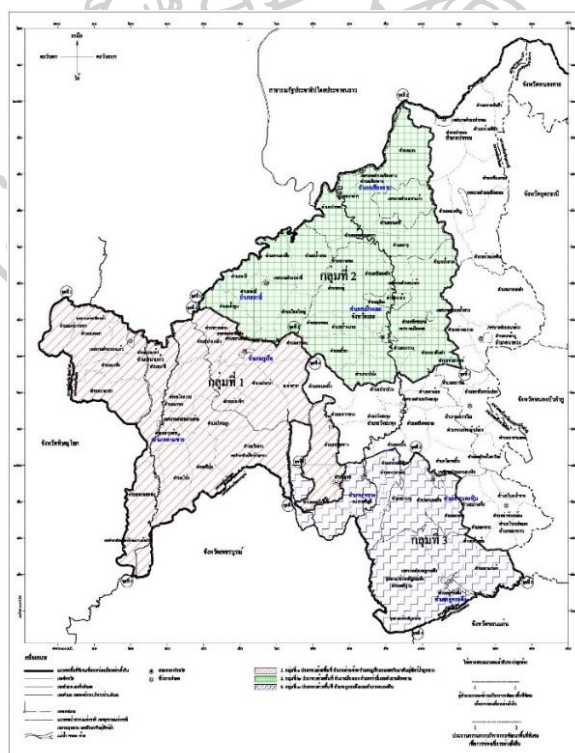
องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(2560) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรม โดยได้มีการ แบ่งเขต พื้นที่ท่องเที่ยวเชื่อมโยง 3 พื้นที่ ได้แก่

- (1) กลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวนาแห้ว-ด่านซ้าย-ภูเรือ
- (2) กลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวท่าลี่-เชียงคาน-เมืองเลย
- (3) กลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวภูกระดึง-หนองหิน-ภูหลวง

โดยรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ดังต่อไปนี้

กลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยว ด่านซ้าย ภูเรือ และนาแห้ว	ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พืชสวน ดอกไม้เมืองหนาว และความหลากหลายของพรรณไม้ มรดกแห่งอีสาน
กลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยว ท่าลี่ เชียงคาน และเมืองเลย	การท่องเที่ยวชายแดนไทย – ลาว วิถีชีวิตชุมชนเก่าแก่ 100 ปี ศิลปวัฒนธรรม และธรรมชาติที่สวยงาม
กลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยว ภูกระดึง หนองหิน และภูหลวง	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอันเนื่องนาม และสวนหินอันงดงามหรือ คุณหมิงเมืองไทย

ภาพที่ 23: แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของ 3 กลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยว
ที่มา: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)(2560)

ภาพที่ 24: : ภาพแสดงรายละเอียดการแบ่งกลุ่มเขตพื้นที่เชื่อมโยง
ที่มา: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)(2560)

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของ 3 กลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยว 3 กลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยว จังหวัดเลย ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่สวยงามตื่นตา ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นที่น่าศึกษาค้นหา ซึ่งสามารถให้คุณค่า และความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวที่หลากหลายประเภท รสนิยม วัยและระดับอย่างครบครัน

การพัฒนาและสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ผลิตภัณฑ์ใหม่ (New Product) Pereault (1991) กล่าวว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ หมายถึง ผลิตภัณฑ์ ที่ใช้สำหรับกิจการอาจจะ เป็นผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการที่มีแนวคิดใหม่ๆ หรือมีการเปลี่ยนแปลงบางอย่างในผลิตภัณฑ์สินค้าหรือที่มีอยู่แล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์สินค้า จะต้อง มีผลให้ ผู้บริโภคหรือลูกค้าเพื่อให้เกิดความพึงพอใจในตัวผลิตภัณฑ์สินค้าให้มากที่สุด กล่าวคือควรมี ความพึงพอใจมากกว่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สินค้าชนิดเดิม หรืออาจจะ เป็นผลิตภัณฑ์เดิมที่น่าเสนอใน ตลาดใหม่ๆ ซึ่งปัจจุบันสภาพทางการตลาดมีการแข่งขันกันอย่างรุนแรงมากขึ้นตลอดจนมี ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็วทำให้มีผลิตภัณฑ์สินค้าใหม่ๆ ในตลาดจำนวนมากที่ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและไปเร็ว ดังนั้นจึงส่งผลให้วงจรชีวิตของผลิตภัณฑ์สินค้าสั้นลง ผลิตภัณฑ์สินค้า ที่ออกสู่ตลาดใหม่จะอยู่รอดได้ในตลาด จึงต้องเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าที่มี “ความใหม่” ที่แตกต่างและ เป็นสาระสำคัญของผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค หรือลูกค้าเท่านั้น อีกทั้ง ประสงค์ ประณีตพลกรัง (2547) กล่าวว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่หรือ ปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิม เพื่อเพิ่มมูลค่าการแข่งขัน เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความแตกต่างจากคู่แข่ง อาจ จำแนกผลิตภัณฑ์ใหม่ (New Product) ได้ 3 ลักษณะคือ (McCarthy & Pereault, Jr.1991)

1. ผลิตภัณฑ์นวัตกรรมใหม่ (Innovative Product) หมายถึง ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ยังไม่มีผู้ใด นำเสนอในตลาดมาก่อนหรือเป็นแนวคิดใหม่ที่ผู้บริโภคอาจยังคาดไม่ถึง
2. ผลิตภัณฑ์ปรับปรุงใหม่โดยการปรับเปลี่ยนดัดแปลง (Replacement Product of Modify Product) หมายถึง เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่พัฒนาเปลี่ยนแปลงปรับปรุงมาจากผลิตภัณฑ์เดิมที่ ขายอยู่แล้วในตลาด ทำให้สามารถตอบสนองความต้องการ และสร้างความพึงพอใจแก่ผู้บริโภค ได้มากขึ้น
3. ผลิตภัณฑ์ลอกเลียนแบบหรือการลอกเลียนแบบผลิตภัณฑ์ (Imitative or Me-too-Product) หมายถึง ผลิตภัณฑ์ใหม่สำหรับกิจการแต่ไม่ใหม่ในท้องตลาดเกิดจากการที่กิจการเห็นว่า เป็นผลิตภัณฑ์สินค้าหรือบริการ ที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคหรือลูกค้าเป็นหลักทำ

ให้กิจการมีโอกาสทำกำไรสูง จึงเสนอผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการ เพื่อเข้าสู่ท้องตลาดโดยมีส่วนแบ่งทางการตลาดขององค์กรหรือบริษัท

แนวคิดของผลิตภัณฑ์

สุดาตวง เรืองรุจิระ (2538) ได้ให้ความหมายว่า ผลิตภัณฑ์ หมายถึง สิ่งใดที่เสนอขายต่อตลาด เป้าหมายที่สามารถตอบสนองความต้องการได้ มีทั้งลักษณะที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สิ่งที่จับต้องได้ (Tangible) คือ สินค้าที่มีตัวตน (Physical Product) มีรูปร่าง มองเห็น และสามารถสัมผัสได้ สิ่งที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Product หรือ บริการ (Service) หมายถึง กิจกรรม ผลประโยชน์ หรือความพึงพอใจที่เสนอขายแก่ลูกค้า

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2541: 203) ได้ให้ความหมายว่า ผลิตภัณฑ์ เป็นสิ่งที่ผู้ขายเสนอขายต่อตลาดเพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความสนใจอยากได้เป็นเจ้าของ และซื้อมาเพื่ออุปโภคบริโภคอันเป็นการตอบสนองความต้องการ คำว่า ผลิตภัณฑ์ ไม่ได้มีความหมายจำกัดเพียงวัตถุที่มีรูปร่างจับต้องได้เท่านั้น แต่ยังหมายถึงผลิตภัณฑ์บริการ สถานที่องค์กรหรือบุคคลและความคิด ผลิตภัณฑ์ต้องมีอรรถประโยชน์ (Utility) มีมูลค่า (Value) ในสายตาของลูกค้า จึงจะมีผลทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถขายได้ การกำหนดลูกค้ำกลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ที่ต้องพยายามคำนึงถึงปัจจัยต่อไปนี้

1. ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ (Product Differentiation)
2. พิจารณาจากองค์ประกอบ (คุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ (Product Component) เป็นประโยชน์พื้นฐาน รูปร่างลักษณะคุณภาพ การบรรจุภัณฑ์ ตราผลิตภัณฑ์ ฯลฯ
3. การกำหนดตำแหน่ง (Product Positioning) เป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ของบริษัท เพื่อแสดงตำแหน่งที่แตกต่างและมีคุณค่าในจิตใจของลูกค้าเป้าหมาย
4. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีลักษณะใหม่และปรับปรุงให้ดีขึ้น ซึ่งต้องคำนึงถึงความสามารถในการตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ดียิ่งขึ้น
5. กลยุทธ์เกี่ยวกับส่วนประสมผลิตภัณฑ์ (Product Mix) และสายผลิตภัณฑ์ (Product Line)

Armstrong and Kotler (2007) ได้ให้ความหมายว่า ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึง สิ่งใดๆ ที่เสนอออกสู่ตลาดเพื่อการรู้จักการเป็นเจ้าของ การใช้หรือการบริโภค และสามารถตอบสนองความจำเป็นและความต้องการของตลาดได้ ประกอบด้วย สินค้า บริการ ความคิด สถานที่ องค์กร

หรือ บุคคลโดยผลิตภัณฑ์ต้องมีอรรถประโยชน์ (Unity) มีคุณค่า (Value) ในสายตาของลูกค้าจึงจะมีผลทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถขายได้

นพรัตน์ ภูมิวิมลสาร (2545): 1 กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ (Product) เป็นสินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าอุตสาหกรรม และการบริการในการออกแบบรูปร่าง สี สัน หีบห่อ การใช้ชื่อยี่ห้อ การบริการ

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2551) กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ที่ดี คือ คุญแจสู่ความสำเร็จของตลาด ผลิตภัณฑ์เป็นตัวแทนของความคาดหวังของผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์ตอบสนองความพึงพอใจของสังคม ผลิตภัณฑ์ที่ประสบความสำเร็จประกันถึงความส่งเสริมตัวเอง ถ้าสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค นั่นก็คือ ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับตลาด ผลิตภัณฑ์ที่ดีควรก่อให้เกิดความกระตือรือร้นเพิ่มเติม ซึ่งมีความสำคัญต่อองค์การตลาด มันให้ความอิสระแก่ตลาดในการตัดสินใจ สำหรับนักการตลาด ความหมายของผลิตภัณฑ์ถูกตัดสินใจโดยความต้องการของผู้บริโภค

วารุณี ต้นตวงศ์วานิช และคณะ (2546:24) กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึง การผสมผสานของสินค้า และบริการที่กิจการเสนอต่อตลาดเป้าหมาย ประกอบด้วย ความหลากหลาย คุณภาพ การออกแบบ รูปแบบ ตราผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ การบริการ

สุปัญญา ไชยชาญ (2543: 218) กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์แต่ละรายการที่มีวางจำหน่ายอยู่ตามท้องตลาดจำนวนมากมาอยู่ทุกวันนี้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งสามกลุ่มในระบบการตลาด อันได้แก่ ผู้ผลิต ผู้ขาย และผู้บริโภค อาจเห็นเป็นคนละอย่างเพราะต่างคนก็ต่างมุมมอง เช่น เข็มขัดเพียงหนึ่งเส้น ผู้ผลิตอาจคิดถึงความต้องการของตลาด การออกแบบ วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต กรรมวิธีการผลิต ต้นทุนการผลิต และกำไรที่จะได้รับส่วนผู้ขายอาจคิดถึงความต้องการของตลาด การโฆษณา และกำไรที่จะได้รับ สำหรับผู้บริโภคอาจคิดถึงความสะดวกสบาย คุณภาพ ราคาที่ต้องชำระ และความภูมิใจเมื่อได้คาดไปอวดเพื่อน เป็นต้น

วิทวัส รุ่งเรืองผล (2545: 2) กล่าวว่า แนวคิดนี้เกิดขึ้นหลังจากยุคแนวคิดเน้นการผลิต เพื่อมุ่งฟู มีการผลิตสินค้าได้มากขึ้นในต้นทุนที่ไม่ได้เปรียบเสียเปรียบกันมากนัก ผู้บริโภคจึงเริ่ม ตระหนักถึงคุณภาพของสินค้ามากขึ้น ในยุคนั้นนักการตลาดเริ่มให้ความสำคัญกับแนวคิดเน้น ผลิตภัณฑ์ โดยมุ่งพัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพสูงกว่าเดิม เช่น รถที่แข็งแรงขึ้น มีความเร็วสูงขึ้น วิหยุมิ เสียงชัดเจนขึ้น เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การที่ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพที่บางครั้งก็ยังไม่ใช่สิ่งที่ผู้บริโภคต้องการ อาจเป็นเพราะราคาแพงเกินไป หรือผู้บริโภคไม่รู้สึกรู้สึกว่าคุณภาพหรือคุณสมบัติที่ดีขึ้นของสินค้าเป็นสิ่งจำเป็น เช่น เครื่องเล่นวิดีโอเทปที่ตั้งโปรแกรมอัดเทปได้ล่วงหน้า 1 เดือน ผู้บริโภคส่วนใหญ่อาจไม่รู้สึกรู้สึก

จ่ายเงินแพงขึ้นเพื่อคุณสมบัตินี้ เพราะแทบไม่มีโอกาสใช้งานตามคุณสมบัตินี้ ทำให้สินค้าที่มีคุณภาพสูงบางครั้งกลับมียอดขายไม่สูงนัก

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นสามารถสรุปแนวคิดของผลิตภัณฑ์ได้ว่า ผลิตภัณฑ์หมายถึง สิ่งที่จับต้องได้และสิ่งที่ไม่จับต้องไม่ได้ ซึ่งอยู่ในรูปแบบผลิตภัณฑ์และการบริการ ตามลำดับ เพื่อเป็นการตอบสนองต่อความจำเป็นและความต้องการของผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์จะประกอบด้วย ความหลากหลาย คุณภาพ การออกแบบรูปแบบ ตราผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ ความสวยงาม ความคงทนถาวร และการบริการ โดยผู้ผลิตในแต่ละรายจะเป็นผู้กำหนดหรือออกแบบคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ในตัวเอง เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ของตนเองมีความได้เปรียบกว่าผลิตภัณฑ์ของคู่แข่งรายอื่นๆ (แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์, 2550: 225)

Fuller, G.w. (1994) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์มีวัตถุประสงค์มากมาย และมีลักษณะครอบคลุมกว้างขวาง แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ต้องการผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สร้างผลกำไร และเพื่อความอยู่รอดของบริษัท โดยทั่วไปสามารถรวบรวมความหมายของคำว่า “ผลิตภัณฑ์ ใหม่” ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการขยายสายการผลิต โดยใช้กระบวนการผลิตที่มีอยู่ (line extensions)
2. การสร้างแนวคิดใหม่ในผลิตภัณฑ์เดิม (repositioned existing product) เป็นการปรับผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในแง่ของการใช้งาน โดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงคุณสมบัติหลัก ซึ่งบางครั้งเป็นไปตามข้อเสนอของผู้บริโภค
3. ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมแต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบใหม่ (new form of existing products)
4. ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการปรับปรุงสูตรที่มีอยู่แล้ว (reformulation of existing products)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ (New product development) New product หรือผลิตภัณฑ์ใหม่ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ 1. Innovation หมายถึง ผลิตภัณฑ์นวัตกรรมใหม่ ที่ไม่เคยมีมาก่อนในตลาด 2. Modified หมายถึง ผลิตภัณฑ์ปรับปรุงใหม่ โดยการปรับเปลี่ยน ดัดแปลง ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมให้มีความแปลกใหม่มากขึ้น 3. Me-too หมายถึง ผลิตภัณฑ์ลอกเลียนแบบ โดยการลอกเลียนแบบ ผลิตภัณฑ์ของคู่แข่ง เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่สำหรับบริษัทแต่เก่าในตลาด

วัฏจักรชีวิตผลิตภัณฑ์ (Product Life Cycle)

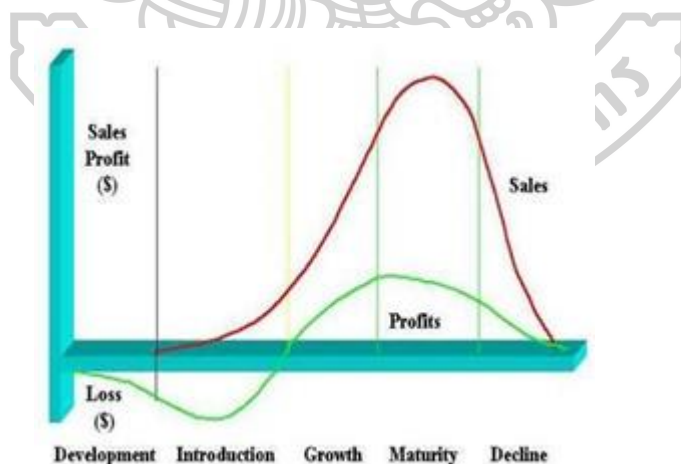
วงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ ออนไลน์ (2561) เมื่อผลิตภัณฑ์ถูกนำออกสู่ตลาด แสดงถึงการเริ่มต้นของวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ ระยะเวลาที่ผ่านไปจะมียอดขายเพิ่มขึ้นมากบ้าง น้อยบ้าง เป็นการแสดงถึงการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์นั้น หากผลิตภัณฑ์ได้รับการยอมรับจากตลาดเป็นอย่างดียอดขายจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อผู้ซื้อไม่ต้องการผลิตภัณฑ์นั้น ยอดขายจะตกต่ำลง ในที่สุดผลิตภัณฑ์นั้นก็จะหายไปจากตลาด แต่จะมีผลิตภัณฑ์ใหม่เข้ามาสู่ตลาดแทนผลิตภัณฑ์เก่าที่ล้าสมัยซึ่งผู้ต้องการซื้ออีกต่อไป ผลิตภัณฑ์ใหม่ส่วนหนึ่งอาจได้รับการต้อนรับจากตลาด แต่ผลิตภัณฑ์อีกหลายชนิดไม่สามารถเข้าสู่ตลาดจนลูกค้ายอมรับได้ ดังนั้นระยะเวลาที่ผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดจะอยู่ในตลาดจึงไม่เท่ากัน เป็นการแสดงให้เห็นวงจรชีวิตที่สั้นหรือยาวของผลิตภัณฑ์ซึ่งคล้ายกับ

ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป

วัฏจักรชีวิตผลิตภัณฑ์ (Stages of Product Life cycle)

วัฏจักรชีวิตของผลิตภัณฑ์จะประกอบด้วยวงจร 4 ขั้นตอน คือ

- ขั้นแนะนำผลิตภัณฑ์ (Product Introduction)
- ขั้นตลาดเจริญเติบโต (Market Growth)
- ขั้นตลาดอิ่มตัว (Market Maturity)
- ขั้นยอดขายตกต่ำ (Sales Decline)

ภาพที่ 25: วัฏจักรชีวิตผลิตภัณฑ์

ที่มา: วงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ (ออนไลน์) เข้าถึงเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2561

1) ชั้นแนะนำผลิตภัณฑ์ (Product Introduction)

วงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ (ออนไลน์) (2561) ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เริ่มนำออกสู่ตลาดในครั้งแรกยังไม่เป็นที่รู้จักของผู้ซื้อหรือผู้บริโภค ดังนั้นผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายต้องเสนอ รายละเอียดของสินค้า โดยอาศัยในการส่งเสริมการตลาด (Promotion) เพื่อติดต่อกับผู้บริโภคให้ทราบว่าสินค้าใหม่ ออกสู่ตลาด ภาระค่าใช้จ่ายในการขายของชั้นแนะนำจะสูงผู้ผลิตที่เป็นผู้บุกเบิกตลาด (Pioneer) อีกทั้งอยู่ในภาวะที่มีการเสี่ยงภัยสูงมาก หากการตื่นตัวยอมรับผลิตภัณฑ์ใหม่มีน้อย ความต้องการสินค้าไม่แน่นอน ผู้บุกเบิกตลาดใหม่ต้องประสบกับการลงทุนสูงในการผลิต ค่าใช้จ่ายในการขาย ขณะที่รายได้อาจยังไม่มีหรือมีน้อยมาก ฉะนั้นกิจการที่นำผลิตภัณฑ์เข้าสู่ชั้นแนะนำ ในช่วงแรกจะประสบภาวะขาดทุน

ดังนั้นการจัดกลยุทธ์การตลาดในชั้นแนะนำผลิตภัณฑ์จะเน้นเรื่องการส่งเสริมการตลาดและการสื่อสารให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย การส่งเสริมการตลาดจะเป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้า ผ่านสื่อโฆษณาประเภทต่าง ๆ ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ รวมทั้งการใช้พนักงานขายในการกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัว และ เกิดการยอมรับในผลิตภัณฑ์ใหม่ เนื่องจากผู้ซื้อส่วนใหญ่จะซื้อผลิตภัณฑ์ที่ตนเองคุ้นเคย รู้จักสินค้าดีอยู่แล้ว ดังนั้นจะต้องใช้สื่อการส่งเสริมการขาย เช่น การแจกตัวอย่างหรือการสาธิต ช่วยให้ผู้ซื้อได้มีโอกาสทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ จึงจะเกิดการยอมรับในตัวผลิตภัณฑ์ติดตามมา

2) ชั้นตลาดเจริญเติบโต (Market Growth)

การยอมรับในตัวผลิตภัณฑ์ จะส่งผลให้ยอดขายเพิ่มสูงขึ้นและเพิ่มในอัตราที่เร็ว ดังนั้นในช่วงต้นของชั้นเติบโต ผู้บุกเบิกตลาดจะได้รับผลประโยชน์จากกำไรที่ค่อนข้างสูง เนื่องจากไม่มีคู่แข่งในตลาด ถือเป็นรางวัลที่ผู้บุกเบิกจะได้รับ แต่มักจะมีโอกาสได้ไม่นานเพราะ คู่แข่งขันทั้งหลายจะเริ่มได้กลิ่นกำไร และทยอยกันเข้ามาขอส่วนแบ่งตลาด จากหนึ่งเป็นสองและเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ช่วงเวลาที่คู่แข่งเข้ามาสู่ตลาดจะเร็วหรือช้า ขึ้นอยู่กับอัตราการเจริญเติบโตของความต้องการในผลิตภัณฑ์นั้น ส่วนอัตรากำไรมากหรือน้อยจะเป็นสิ่งจูงใจให้คู่แข่งเข้ามามากหรือน้อยรายเช่นกัน อย่างไรก็ตามการแข่งขันในชั้นตลาดเจริญเติบโตจะยังเป็นลักษณะการแข่งขันน้อยราย อาจเพียง 2 – 3 ราย

เมื่อเริ่มมีคู่แข่งเกิดขึ้น ผู้บุกเบิกจะต้องเปลี่ยนวิธีการในการส่งเสริมการตลาดโดย ไม่จำเป็นที่จะใช้ตัวอย่างหรือสาธิตอีกต่อไป แต่ต้องหันไปเน้นการสร้างความชอบตราสินค้าให้มากขึ้น (Brand preferences) การโฆษณาจะหันไปเน้นให้ลูกค้าเจาะจงเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของเรา แทนที่จะซื้อของคู่แข่ง

การที่ยอดขายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ความต้องการของผู้ซื้อแสดงอย่างชัดเจนว่า เป็นแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นทำให้มีการกระจายสินค้า การจัดจำหน่ายให้กว้างขวางมากขึ้น การสินค้าไปให้กับสมาชิกต่างๆ ในช่องทางการจำหน่าย ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่แสดงแนวโน้มของตลาดที่ดี โดยเฉพาะในกรณีสินค้าอุปโภค

3) ขั้นตลาดอิมมัตู (Market Maturity)

วงจรขั้นอิมมัตูเกิดจากผู้ซื้อส่วนใหญ่ได้ซื้อผลิตภัณฑ์มาบริโภคกันทั่วหน้า ประกอบกับมีคู่แข่งเข้ามาเสนอขายผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกันเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นส่วนส่งเสริมให้ลูกค้าต่าง ๆ มีโอกาสซื้อผลิตภัณฑ์เร็วขึ้น คู่แข่งขันที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ เกิดจากแรงจูงใจด้านกำไรที่ดี จะทำให้ส่วนแบ่งของตลาดที่ผู้ผลิตแต่ละรายได้รับลดน้อยลง ประกอบกับผู้ซื้อเริ่มให้ความสนใจน้อยลง ยอดขายจะไม่เพิ่มขึ้นมากเหมือนขั้นตลาดเจริญเติบโต และในที่สุดอัตราการเพิ่มจะหยุดนิ่ง หากไม่มีการแก้ไขความต้องการ ในตลาดสินค้านี้จะตกต่ำลง อาจเพราะลูกค้ามีสินค้านี้แล้ว ลูกค้าเบื่อหน่ายแล้ว หรือต้องการแสวงหาสินค้าใหม่หรืออาจเพราะผู้ผลิตได้แนวคิดผลิตภัณฑ์ใหม่(Product differentiation)

4) ขั้นยอดขายตกต่ำ (Sale Decline)

เมื่อผลิตภัณฑ์ใหม่ขึ้นถึงจุดอิมมัตู หากไม่ได้รับการแก้ไข ผลิตภัณฑ์นั้นจะเริ่มมียอดขายลดลงเรื่อย ๆ อาจเนื่องมาจากผลิตภัณฑ์ใหม่กว่ามาแทนที่ในตลาด ลูกค้าจึงหันไปซื้อผลิตภัณฑ์ใหม่แทน การที่ยอดขายลดลง จะทำให้ส่วนแบ่งตลาดของผู้จำหน่ายแต่ละรายลดลงไปด้วย ดังนั้น การขาดทุนจะเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ผู้ผลิตที่มีฐานะการเงินมั่นคง มีส่วนแบ่งตลาดมากกว่าอาจจะอยู่ในตลาดเพื่อเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ต่อไป แต่ผู้ผลิตรายเล็ก ๆ ที่มีทุนน้อยจะค่อย ๆ ถอนตัวออกจากตลาดเพราะไม่สามารถรับภาระการขาดทุนได้

การที่มีคู่แข่งเข้ามาในตลาดมากทำให้ผู้ผลิตทุกรายต้องพยายามแย่งส่วนแบ่งตลาด ให้มากที่สุด จึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ให้แปลกใหม่ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างความแตกต่างให้กับตัวผลิตภัณฑ์

ขั้นตอนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ (New Product Development Process)

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2560) กระบวนการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่แบ่งออกได้เป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การแสวงหาความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ (Exploration)
2. การกลั่นกรองความคิด (Idea Screening)
3. การวิเคราะห์เชิงธุรกิจ (Business Analysis)

4. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development)

5. การทดสอบตลาด (Market Testing)

6. การวางตลาดสินค้า (Commercialization)

1. การแสวงหาความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ (Exploration)

การพัฒนาสินค้าใหม่ขึ้นได้จะเริ่มต้นจากความคิด (Idea) โดยต้องแสวงหาความคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์มาให้ได้มากที่สุด การได้มาซึ่งความคิดใหม่ ๆ ไม่จำเป็นต้องจัดทำอย่างมีระเบียบแบบแผนหรือเป็นทางการเสมอไปก็ได้

หาความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่สามารถเสาะหาจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

1. ลูกค้า ถือเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญที่สุด เนื่องจากความต้องการของลูกค้าจะถูกแปรสภาพมาเป็นผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้คำติชม ข้อเสนอแนะของลูกค้าล้วนแต่เป็นแหล่งข้อมูลที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง
2. สมาชิกในช่องทางการจำหน่าย ร้านค้าต่าง ๆ ที่จัดจำหน่ายสินค้าให้แก่ผู้ผลิตถือเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความต้องการของลูกค้ามาสู่ผู้ผลิตสินค้า โดยปกติผู้บริโภคระบายความรู้สึก ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์ตลอดจนข้อเสนอแนะใด ๆ ให้กับผู้จัดจำหน่าย ดังนั้น ร้านค้าหรือตัวแทนคนกลาง จะเป็นแหล่งสะสมข้อมูลจากลูกค้าได้เป็นอย่างดี
3. คู่แข่งขัน เมื่อคู่แข่งนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด แต่บังเอิญสินค้ามีข้อบกพร่อง ไม่ประสบความสำเร็จ ผู้ผลิตสามารถนำข้อผิดพลาดดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ของตนได้
4. แหล่งความคิดภายในกิจการ กิจการธุรกิจที่ให้ความสำคัญกับการแสดงความคิดเห็นของพนักงาน การเปิดโอกาสให้พนักงานในระดับต่าง ๆ ได้แสดงเสนอความคิดใหม่ ๆ อาจจะได้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสินค้าใหม่ โรงงานผลิตได้ความคิดจากเจ้าหน้าที่หรือพนักงานในโรงงานเป็นส่วนใหญ่ ในการดัดแปลงคิดค้นทดลองจากงานประจำที่แต่ละคนปฏิบัติอยู่
5. แหล่งความคิดอื่น ๆ เช่น งานวิจัย บทความ ของนักวิชาการ ของสถาบันศึกษา สามารถเป็นแหล่งความคิดแก่ผู้ผลิตในการผลิตสินค้าใหม่ สมาคมการค้าก็สามารถเป็นแหล่งที่จะให้แนวความคิดได้เช่นกัน

2. การกลั่นกรองแนวความคิด (Idea Screening)

ความคิดที่ระดมเสาะหาจากแหล่งต่างๆ จะ ต้องนำมาถ่วงน้ำหนักให้รอบคอบโดยการถ่วงน้ำหนักให้ เหลือเฉพาะแนวคิดที่มีความเป็นไปได้ คัดเลือกเฉพาะความคิดที่จะมีโอกาสประสบความสำเร็จ ปัจจัย ที่จะนำมาประกอบการถ่วงน้ำหนักความคิด ได้แก่

1. ภาพลักษณ์ของกิจการ (Image) ความคิดใหม่ที่จะนำไปพัฒนาผลิตภัณฑ์จะต้องไม่ทำลาย ภาพลักษณ์ที่ดีของกิจการ เช่น หากบริษัทพยายามรักษาภาพลักษณ์ในการเป็นผู้ผลิตที่ใส่ใจต่อ สิ่งแวดล้อม ดังนั้นแนวความคิดที่ผ่านขั้นนี้ไปจะต้องมีความสอดคล้องกับภาพลักษณ์ที่บริษัทพยายาม สร้างขึ้นมา

2. วัตถุประสงค์และนโยบายของกิจการ (Objective and Policy) แต่ละกิจการจะ มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานธุรกิจที่ตั้งไว้ล่วงหน้า ผู้บริหารจะมีการกำหนด นโยบายไว้เป็นแนวทางปฏิบัติ ดังนั้น การคัดเลือกความคิดจะต้องพิจารณาความเหมาะสมไม่ ขัดกับเป้าหมาย วัตถุประสงค์และนโยบายของกิจการแนวความคิดนั้น จึงจะสามารถนำไป ปฏิบัติได้

3. ความพร้อมของทรัพยากร (Resources) ความคิดในการผลิตสินค้าใหม่ย่อม นำไปสู่การลงทุนใหม่ ภาระทางการเงิน อุปกรณ์และแรงงาน ดังนั้นจะต้องพิจารณาแต่ละ ความคิดว่าต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เหล่านี้อย่างไร ปริมาณเท่าไร กิจการมีอุปกรณ์อยู่พร้อม มีแรงงานเหลือ มีผู้ชำนาญการผลิตหรือสามารถจัดหาได้ มีเงินทุนเพียงพอ แก่การลงทุนใหม่ หรือจัดหาได้อย่างไร หากกิจการไม่พร้อมในทรัพยากรต่าง ๆ แม้ความคิดจะดี แต่โอกาสใน การพัฒนาจะยากขึ้น

4. ระดับความใหม่ของความคิด (Degree of Newness) ความคิดที่ก้าวหน้า ทันสมัยมากเกินไปอาจจะใช้ไม่ได้ ผู้บริโภคโดยทั่ว ๆ ไป จะยอมรับสิ่งใหม่ที่ไม่มีการ เปลี่ยนแปลงแบบหน้ามือเป็นหลังมือ ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีความคล้ายคลึงหรือสัมพันธ์กับ ผลิตภัณฑ์เดิมอัตราการยอมรับจะสูงกว่าผลิตภัณฑ์ไม่คุ้นเคย ดังนั้น ผู้ผลิตคำนึงถึงถึงระดับ ความใหม่ที่ตลาดเป้าหมายจะยอมรับได้

3. การวิเคราะห์เชิงธุรกิจ (Business Analysis)

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2560) การถ่วงน้ำหนักความคิดเป็นการพิจารณาความเหมาะสม ในการนำ ความคิดไปปฏิบัติ โดยพิจารณาจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกกิจการ ขั้นตอนต่อมา คือ การนำ ความคิดที่ผ่านการถ่วงน้ำหนักมาพิจารณาความเป็นไปได้ในการผลิตออกจำหน่าย ด้วยการวิเคราะห์ถึง อุปสงค์ในตลาด ต้นทุนสินค้าที่จะผลิต และผลตอบแทนที่จะได้รับ

อุปสงค์ในตลาดที่มีน้อยเกินไปย่อมไม่คุ้มกับการลงทุน และอาจทำให้ต้นทุนการผลิตสูงมาก ซึ่งจะกระทบต่อราคาจำหน่ายที่สูงเกินกว่าผู้ซื้อจะยอมรับได้ หากเป็นเช่นนี้ ความคิดที่ผ่านการกลั่นกรองมาจากขั้นที่ 2 จะถูกปฏิเสธในขั้นตอนการวิเคราะห์เชิงธุรกิจ อย่างไรก็ตาม เมื่อผ่านขั้นนี้ไปจะคงเหลือเฉพาะแนวความคิดที่ทำให้บริษัทมีกำไรจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์

4. การพัฒนาด้านผลิตภัณฑ์ (Product Development)

เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ เนื่องจากมีการเปลี่ยนความคิดให้เป็นตัวผลิตภัณฑ์ที่มีตัวตน ขั้นตอนการพัฒนาผลิตภัณฑ์จะเกี่ยวข้องกับการหากรรมวิธีการผลิตการเลือกวัตถุดิบ ส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ สูตรในการผลิต วิธีการผลิตให้ได้คุณภาพ ประสิทธิภาพ รูปแบบ สีสรร ขนาดต่าง ๆ ตามความต้องการของตลาด หลายต่อหลายครั้งที่ความคิดที่ผ่านการกลั่นกรองไม่สามารถผลิตเป็นสินค้ามีตัวตนได้ เนื่องจากต้องใช้ต้นทุนสูงมากจนไม่คุ้ม หรือต้องใช้เวลาในการผลิตนานเกินไปไม่ทันกับความต้องการของตลาด

ดังนั้น เมื่อแนวคิดผ่านขั้นตอนนี้ไปย่อมหมายถึงกิจการมีผลิตภัณฑ์ใหม่อยู่ในมือเพื่อรอการจำหน่าย เพียงแต่ปริมาณสินค้าที่ผลิตขึ้นมายังคงมีจำนวนน้อย เนื่องจากยังไม่มี ความมั่นใจต่อการตอบรับของตลาดมากนัก

5. การทดสอบตลาด (Market Testing)

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2560) เมื่อผลิตภัณฑ์ถูกผลิตขึ้นมาเพื่อการจำหน่าย ผู้ผลิตอาจจะตัดสินใจนำสินค้าเข้าสู่ตลาดเลยก็ได้ หากมีความมั่นใจว่าจะเป็นที่ยอมรับของลูกค้าอย่างแน่นอน ซึ่งย่อมมีความเสี่ยงอยู่บ้าง หากผู้ผลิตต้องการลดความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนของลูกค้า สามารถทำได้ด้วยการทดสอบตลาด โดยการทดลองนำผลิตภัณฑ์จำนวนน้อยๆ ไปวางจำหน่ายในตลาดเล็กๆ เพื่อดูปฏิกิริยาการตอบรับของลูกค้า หากผลการทดสอบตลาดพบว่า ลูกค้าตอบรับเป็นอย่างดี จึงค่อยตัดสินใจผลิตจำนวนมาก เพื่อวางจำหน่าย แต่ถ้าลูกค้ามีข้อตำหนิบางประการ ให้ปรับปรุงหรือแก้ไขข้อตำหนิ แล้วจึงวางจำหน่ายอย่างกว้างขวาง ถ้าลูกค้าไม่ยอมรับหรือปฏิเสธสินค้าอย่างสิ้นเชิง บริษัทอาจจะต้องยุติในการทำตลาด ทั้งนี้เพราะจะไม่คุ้มกับการลงทุน

การทดสอบตลาดจะเกิดประโยชน์กับผู้ผลิตในแง่ของการลดความเสี่ยง อย่างไรก็ตามอาจจะเกิดผลเสียคือ คู่แข่งขันจะล่วงรู้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ที่กิจการกำลังทดสอบตลาด ซึ่งหากคู่แข่งมีความไวต่อการผลิตเพื่อการจำหน่าย จะสามารถแก้ไขข้อบกพร่องแล้วช่วงชิงการวางจำหน่ายตัดหน้า จะเกิดผลเสียต่อกิจการที่ทำการทดสอบตลาดได้

ดังนั้นการทดสอบตลาดจึงเป็นดาบสองคมที่ผู้ผลิตจะต้องชั่งน้ำหนักถึงส่วนได้และส่วนเสียที่จะเกิดขึ้น ก่อนที่จะมีการทดสอบตลาด หรือหาวิธีการทดสอบตลาดที่มีความปลอดภัยจากการช่วงชิงของคู่แข่ง

6. การวางตลาดสินค้า (Commercialization)

การนำสินค้าเข้าสู่ตลาดอย่างแท้จริง จะต้องพิจารณาปัจจัยดังต่อไปนี้

1. ความต้องการเงินทุนจำนวนมากเพื่อจัดให้มีอุปกรณ์และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่จะใช้ในการผลิต
2. วิธีการที่จะจัดหาอุปกรณ์ในการผลิต ตัวอาคารโรงงานต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้แนวทางที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
3. กำลังการผลิต จะต้องพิจารณากำลังการผลิตในปัจจุบันและการขยายต่อไปในอนาคต
4. จังหวะเวลาที่จะนำผลิตภัณฑ์ใหม่ออกวางตลาด การเลือกเวลาหรือโอกาสที่เหมาะสม จะส่งผลต่อความสำเร็จของผลิตภัณฑ์ เช่น ผลิตภัณฑ์เก่าล้ำสมัยไม่เป็นที่ยอมรับแล้ว การปล่อยผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาดจะเป็นการแจ้งเกิดของผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือนำออกจำหน่ายในฤดูกาลการใช้ผลิตภัณฑ์สินค้านั้น จะทำให้โอกาสที่จะจำหน่ายได้มีสูงขึ้น
5. ลูกค้ายุุ่มเป้าหมายในการวางตลาดครั้งแรก กิจการอาจมีลูกค้ายุุ่มเป้าหมายอยู่หลายกลุ่ม แต่ลูกค้ายุุ่มเป้าหมายกลุ่มแรกที่กิจการหวังไว้ในกาเปิดตลาดจำเป็นต้องมีศักยภาพ มีความไวต่อการซื้อสินค้าใหม่ หากกำหนดกลุ่มเป้าหมายผิดพลาด โอกาสในการประสบความสำเร็จจะลดลงทันที ผู้บริหารต้องตัดสินใจที่จะเลือกกลุ่มลูกค้ายุุ่มเป้าหมายที่จะช่วยให้ได้ยอดขายในช่วงแรกๆ เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ ร้านค้า ตัวแทนจำหน่าย พนักงานขาย ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น ผู้ถือหุ้น เป็นต้น
6. ขอบเขตของตลาดที่จะวางตลาดครั้งแรก เป็นการกำหนดขอบเขตการกระจายตามสภาพภูมิศาสตร์จะวางสินค้าออกสู่ตลาดพร้อมกันทั้งประเทศหรือเลือกเพียงบางพื้นที่ ทั้งนี้ต้องพิจารณาถึงข้อจำกัดในด้านกำลังการผลิต กำลังคน กำลังเงินทุน นอกจากนั้นการกำหนดเขตที่จะวางตลาดยังต้องสอดคล้องกับลูกค้ายุุ่มเป้าหมายกลุ่มแรกที่ก่อการต้องการจำหน่ายด้วย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่องการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1)ศึกษาและสังเคราะห์องค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจ.เลย (2)ศึกษาและทดลองถึงความเป็นไปได้ในการผลิต โดยใช้วัสดุจากภูมิปัญญาจากท้องถิ่น(3)สร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน ดังนั้น เพื่อให้การวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงได้กำหนดให้มีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้ โดย เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างสรรค์ตามกระบวนการ ซึ่งมีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลในชั้นปฐมภูมิ
2. ขั้นตอนการเก็บและรวบรวมข้อมูลในชั้นทุติยภูมิ
3. ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล
4. ขั้นตอนในการขั้นตอนพัฒนาแนวความคิดสู่แบบร่าง
5. ขั้นตอนในการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน โดยใช้แนวทางและเทคนิคภูมิปัญญาท้องถิ่น
6. ขั้นตอนในการวัดผลและการปรับปรุงแก้ไข
- 7.สรุปและอภิปรายผล

แนวทางที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการในการศึกษาวิจัย โดยใช้วิธีการวิจัย เชิงทดลอง (Experimental Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตามกรอบแนวความคิดและสมมุติฐานที่ได้กล่าวมาในข้างต้น

1. แนวทางเชิงทดลอง (Experimental Research)

- ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการทดลอง โดย เลือกจากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร คือเปลือกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ร่วมกับ การใช้แนวทางของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การถัก การย้อม การทอ การสาน และเทคนิค Paper mache เพื่อให้เกิดทางเลือกที่หลากหลายในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์

- ผู้วิจัยได้ทดลองนำน้ำส้มควันไม้ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในระบบการเกษตร และภูมิปัญญาในด้านสิ่งทอของเขตพื้นที่การศึกษา ได้แก่ ผ้าฝ้าย นำมาย้อม โดยใช้ความร้อน เพื่อสังเกตการเปลี่ยนแปลงของสี ในระหว่างการย้อม และหลังย้อม จนไปถึงหลังการซัก

2. แนวทางเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

- ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (indepth interview) ที่เน้นประเด็นเรื่องพฤติกรรมและปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการท่องเที่ยว โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ (1) นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (indepth interview) ที่เน้นประเด็นเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นและรูปแบบเทคนิคในการสร้างผลิตภัณฑ์ จากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ (1) ประชาชนชาวบ้าน (2) เกษตรกร (3) กลุ่มแม่บ้าน

3.1 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลในชั้นปฐมภูมิ

ในเบื้องต้นเป็นการเก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่เพื่อสำรวจถึงประเด็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และปัญหา ที่พบเกี่ยวข้องกับการเกษตร รวมไปถึงการเก็บข้อมูล ศึกษาและสังเกต พบปะ และพูดคุยกับผู้มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พบเห็นในเขตพื้นที่

โดยผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการ ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลสำรวจลักษณะทางกายภาพของเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย ทั้งหมด 9 อำเภอ ได้แก่อำเภอเมืองเลย อำเภอเชียงคาน อำเภอท่าลี่ อำเภอด่านซ้าย อำเภอภูเรือ อำเภอนาแห้ว อำเภอภูกระดึง อำเภอหนองหิน และอำเภอภูหลวง โดยสำรวจความเหมือนและความต่างของภูมิปัญญาในท้องถิ่น รวมไปถึงปัญหาทางการเกษตรและการท่องเที่ยวเพื่อนำมาวิเคราะห์ไปสู่การสร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์โดยใช้ภูมิปัญญาในท้องถิ่น โดยสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลทั้งหมด 2 แบบ ดังนี้

- แบบสัมภาษณ์

- แบบสังเกต

1.1 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารเพื่อสร้างเครื่องมือ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ซึ่งใช้ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ในที่นี้หมายถึงกลุ่มเป้าหมายคือกลุ่ม นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้เห็นแนวความคิดในแง่มุมต่างๆ โดยใช้วิธี snowball sampling เป็นวิธีบอกเล่าปากต่อปากจากอีกคนไปยังอีกคน เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายโดยตรง

1.2 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารเพื่อสร้างเครื่องมือ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์

ซึ่งใช้ในการเก็บข้อมูลจาก ผู้เชี่ยวชาญ และปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางสำหรับการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ภูมิศึกษา เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย snowball sampling เป็นวิธีการแนะนำไปยังอีกคน เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาพที่ 26: การทำการสัมภาษณ์ผู้มีองค์ความรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายเมื่อ 10 มกราคม 2561

3.2 ขั้นตอนการเก็บและรวบรวมข้อมูลในขั้นทฤษฎี

ในขั้นนี้เป็นการศึกษาทบทวน รวบรวมประเด็นข้อมูล บทความ และทฤษฎีต่างๆ รวมไปถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในการศึกษาแนวทางการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อย่างยั่งยืนในด้านต่างๆ

- 2.1 ข้อมูล และปัจจัยองค์ประกอบ รวมไปถึงเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้
- 2.2 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพของเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนจ.เลย ในแง่ต่างๆ เช่น สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และการท่องเที่ยว
- 2.3 ข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- 2.4 ข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2.5 ข้อมูลการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์
 - ข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา และต่อยอดรูปแบบผลิตภัณฑ์
 - ข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.3 ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการรวบรวมนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนปฐมภูมิ และทฤษฎี รวมไปถึงข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือ

ทั้งหมด มาวิเคราะห์ถึงแนวทางในการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับการทดลองสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์ร่วมกับชาวบ้าน

- 3.1 วิเคราะห์ข้อมูลและทัศนคติ เกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมาย คือกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 3.2 วิเคราะห์ข้อมูลและเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และปราชญ์ชาวบ้านผู้มีความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 3.3 วิเคราะห์ประสิทธิภาพผลงานการออกแบบ โดยแบบประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์ชาวบ้าน และ กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 3.4 วิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อน โดยใช้ทฤษฎี Swot Analysis

3.4 ขั้นตอนในการขั้นตอนพัฒนาแนวความคิดสู่แบบร่าง

ผู้วิจัยได้ทำการระดมความคิดจากช่างผู้มีฝีมือ และผู้ที่มีองค์ความรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อศึกษาแนวทางในการสร้างต้นแบบ จากคำถาม “ท่านคิดว่าวัสดุนี้สามารถเป็นอะไรได้บ้าง”

จากคำตอบทั้งหมดคือ

1. กระด้ง
2. หวด, มวยนึ่งข้าวเหนียว
3. ตะกร้า
4. โบรม (ภาชนะรองข้าวเหนียว)

ภาพที่ 27: กระด้งไม้ไผ่

ที่มา: การจักสาน(ออนไลน์) เข้าถึงเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561

ภาพที่ 28: หวดนึ่งข้าวเหนียว

ที่มา: การจักสาน(ออนไลน์) เข้าถึงเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561

ภาพที่ 29: ตะกร้าไม้ไผ่สาน
ที่มา: การจักสาน (ออนไลน์) เข้าถึงเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2561

ภาพที่ 30: รongกันความร้อน
ที่มา: การจักสาน (ออนไลน์) เข้าถึงเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2561

3.5 ขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน โดยใช้แนวทางและเทคนิคภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขั้นตอนในการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยมีขั้นตอนดังนี้

5.1 ร่วมศึกษาถึงความเป็นไปได้ของรูปแบบผลิตภัณฑ์ร่วมกับชาวบ้าน

- วิเคราะห์ สังเคราะห์
- วาดแบบร่าง

ในขั้นตอนการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์นั้น ผู้วิจัย ได้สร้างภาพร่างโดยยึดพื้นฐานของการขึ้นรูปทรงจากผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่แล้วในชุมชน โดยยึดลวดลายที่สามารถทำได้ง่าย คือ ลายขัดหนึ่ง ลายสอง สรุปได้ดังนี้

- (1) ภาพร่างชุดใส่บาตรข้าวเหนียว
- (2) ชุดการทำสังฆทาน

5.2 ขึ้นรูปโดยช่างท้องถิ่นผู้มีฝีมือ และสร้างรายละเอียดด้านศิลปะโดยโปรแกรมออกแบบ

5.3 สร้างตัวอย่างของผลิตภัณฑ์ขนาดเสมือนจริง (Mock up) เพื่อทดสอบคุณภาพก่อนนำไปสู่กระบวนการผลิตจริง

3.6 ขั้นตอนในการวัดผล และการปรับปรุงแก้ไข

การวัดผลถึงประสิทธิภาพของงานผู้วิจัยได้มีทดลองใช้งานผลิตภัณฑ์ โดยการนำไปใช้งานจริง โดยให้ชาวชุมชนที่เป็นกลุ่มคนที่ทำบุญเป็นประจำเป็นคนทดลองใช้ จำนวน 5 ท่าน และข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ มีข้อเสนอแนะ คือ

- ตัวผลิตภัณฑ์ยังคงไม่ค่อยแปลกตาด้วยรูปร่างที่ยังมีความใกล้เคียงของเดิมที่มีอยู่
- ไม่ทราบว่าทำมาจากเปลือกข้าวโพด
- ลายจากการถักโดดเด่นเนื่องจากมีการถักก่อนที่จะนำไปขึ้นรูปโดยไม่ไฟ

3.7 สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยในเรื่องการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย ผู้วิจัยมีผลสรุปและการอภิปรายผลดังต่อไปนี้

ด้านผลการทดลอง

(1) การทดลองเสchwitzสุเหลือใช้ทางการเกษตร คือเปลือกข้าวโพด นำมาถักสามเส้น ทำให้ได้เส้นใยธรรมชาติที่มีความเหนียว และแข็ง การถักนั้นต้องอาศัยการถักในขณะที่เปลือกยังเปียก หลังจากการ

ภาพที่ 31: เส้นใยธรรมชาติที่ได้จากเปลือกข้าวโพด
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 15 มกราคม 2561

แช่น้ำต่างเพื่อให้สีของเปลือกอ่อนลง แล้วนำไปต้มเพื่อให้เกิดความเหนียวมากยิ่งขึ้น

ข้อดีของวัสดุ คือ การขึ้นรูปด้วยตัวของเส้นใย อาจจะต้องอาศัยทักษะและความชำนาญสูง เพราะมีความอ่อนตัว ทำให้ขึ้นรูปยาก จึงอาศัยการขึ้นรูปด้วยไม้ไผ่ หรือหวาย ซึ่งเป็นวัสดุในพื้นที่ เป็นโครงค้ำในพุงให้ได้รูปทรงที่แข็งแรง แล้วจึงนำเส้นใยทำการจักสานต่อ

(2) สามารถนำเส้นใยที่ได้ไปต่อยอดตามลักษณะของภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่แล้วกับชาวบ้าน และผู้มืองค์ความรู้ ได้ทั้งหมดดังนี้

1. การทอ ด้วยเทคนิคเดิมคือ การทอเสื่อ
2. การสาน ด้วยเทคนิคเดิมคือ ลาย 2

ภาพที่ 32: ผลการทดลองเส้นใยด้วยเทคนิคภูมิปัญญาท้องถิ่น
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 15 มกราคม 2561

ภาพที่ 33: การขึ้นโครงสร้างจากการยัดโดยเชือกในลอน

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 16 มกราคม 2561

3. การย้อม โดยในที่นี้ผู้วิจัยได้ทดลองย้อมกับน้ำส้มควนไม้และสีจากธรรมชาติ

2. การทดลองย้อมผ้าฝ้ายโดยความร้อน จากกลุ่มทอผ้าไทเลย บ้านก้างปลา อ.เมือง จ.เลย กับน้ำส้มควนไม้ ผลที่ปรากฏมีลักษณะที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งผู้วิจัยได้สังเกตและจดบันทึกดังต่อไปนี้

- ในการย้อม 15 นาทีแรก พบว่าผ้าที่ได้มีสีอมน้ำตาล
- ย้อมต่อเป็นเวลา 45 นาที และใส่เกลือ 1 ช้อนโต๊ะ พบว่าผ้ามีการเปลี่ยนสีจากสีส้มเป็นสีน้ำตาลเข้มและมีสีเขียวเข้มมาอมมาด้วยบ้าง

ภาพที่ 34: ผลที่ได้จากการทดลอง สีมี่มีการเปลี่ยนแปลง

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 16 มกราคม 2561

- นำผ้ามาพักตากลม ผลจากการสังเกตพบว่า ผ้ามีสีเข้มขึ้นเรื่อยๆ จนเป็นสีเทาเข้ม(หรือเทานกพิราบ) เกือบถึงสีดำ
- จากนั้นนำผ้ามาซัก จะได้สีเป็นสีเทานกพิราบ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น

การวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย ” ในครั้งนี้เป็นการพัฒนาและสร้างสรรค์ศักยภาพร่วมกันกับชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ในท้องถิ่นนำไปสู่การออกแบบอย่างสร้างสรรค์ โดยผู้ศึกษาวิจัยมีระบบการวิเคราะห์ และขั้นตอนการสร้างสรรค์ดังต่อไปนี้

4.1 การลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลในชั้นปฐมภูมิ

1.1 ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (indepth interview) ที่เน้นประเด็นเรื่องพฤติกรรมและปัญหาที่เกิดขึ้นในในระหว่างการท่องเที่ยว โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง คือ นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยวิธีการเพื่อให้เห็นแนวความคิดในแง่มุมต่างๆ โดยใช้วิธี snowball sampling เป็นวิธีการการเลือกตัวอย่างแบบ เป็นการเลือกตัวอย่างในลักษณะการสร้างเครือข่ายข้อมูลเพื่อให้ทราบถึงข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายโดยตรง จากกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด 10 คน พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เดินทางมาท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ศึกษาโดยมีระยะเวลาพำนักเฉลี่ยที่ 1.5 - 2 วัน มีการใช้จ่ายเฉลี่ย 1,500-2,000 บาทต่อวัน

ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว

ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้แก่
 อันดับ1ได้แก่ ความสวยงามของสถานที่ บรรยากาศของวิถีชีวิต
 อันดับ2 ความปลอดภัยในการท่องเที่ยว
 อันดับ3 ความสะดวกในการเดินทาง

1.2 ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (indepth interview) ที่เน้นประเด็นเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นและรูปแบบเทคนิคในการสร้างผลิตภัณฑ์ โดยใช้วิธี snowball sampling เป็นวิธีการการเลือกตัวอย่างในลักษณะการสร้างเครือข่ายข้อมูลเพื่อให้ทราบถึงข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายโดยตรง จากกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด 3 กลุ่ม จากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ (1) ปราชญ์ชาวบ้าน (2) เกษตรกร (3) กลุ่มแม่บ้าน โดยมีผลดังนี้

1) การจักสานในเขตพื้นที่อำเภอ ท่าลี่ จ.เลย

โดยลักษณะและเทคนิคจะเป็นการผลิตจากไม้ไผ่ หวาย และวัสดุสังเคราะห์เช่น เชือกฟาง โดยลวดลายในการจักสานที่เป็นที่นิยมผลิตได้แก่ ลายดอกพิกุล ลายโซ่ ลายขอ และลายลูกแก้ว ลวดลายเหล่านี้ล้วนมีพื้นฐานในการขึ้นลายมาจากลายขัด ลายสอง และลายสาม

ภาพที่ 35: ลายขอ

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2561

ภาพที่ 36: ลายลูกแก้ว, ลายโซ่, และลายดอกพิกุล

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2561

โดยวัสดุที่ใช้ในการทำงานจักสานนั้น จากการสอบถามพบว่ามีดังนี้

วัสดุธรรมชาติ	วัสดุสังเคราะห์
1. ไม้ไผ่บ้าน	1. เชือกฟาง
2. ไม้ไผ่สีสุก	2. สีนพลาสติก
3. หวาย	3. ซองกาเพว
4. ตันกก	4. เชือกไนล่อน
5. ไหล	

ภาพที่ 37: วัสดุที่ชาวบ้านใช้ในการจักสาน

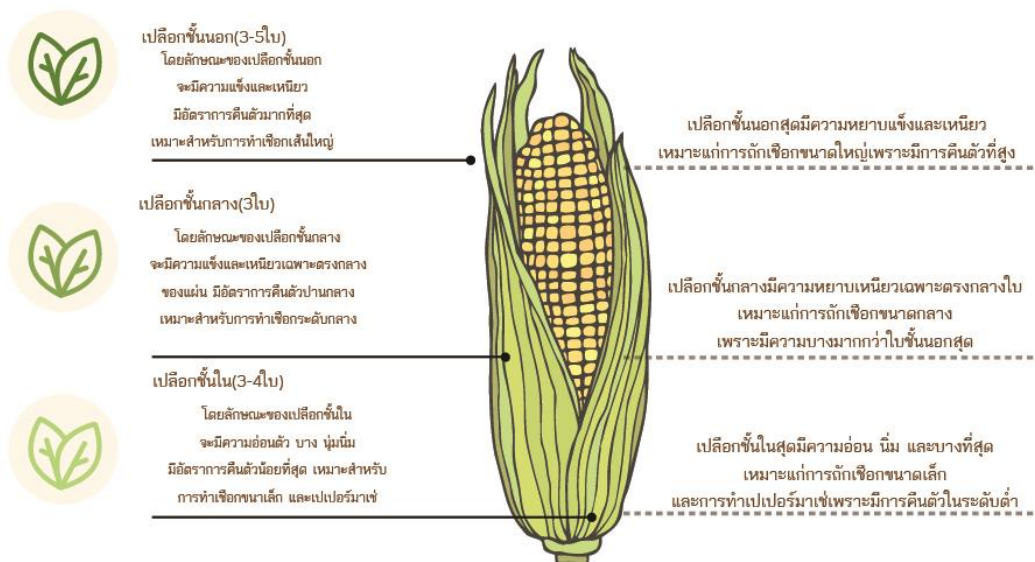
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ 23 กรกฎาคม 2561

ในขั้นแรกนั้นผู้วิจัยได้นำเปลือกข้าวโพด ซึ่งเป็นวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาทำ

ความสะอาด

เปลือกข้าวโพด

การคัดเลือกเปลือกข้าวโพดโดยการจำแนกเพื่อการผลิต
เป็น 3 ส่วนคือ 1.เปลือกชั้นนอก 2.เปลือกชั้นกลาง และ 3.เปลือกชั้นใน

ภาพที่ 38: การจำแนกชั้นของเปลือกข้าวโพด3ระดับ

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ 23 กรกฎาคม 2561

ภาพที่ 39: การคัดเลือกเปลือกข้าวโพด
 ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ 23 กรกฎาคม 2561

ภาพที่ 40: การถักเส้นใยจากเปลือกข้าวโพด
 ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2561

ภาพที่ 41: เส้นใยที่ได้จากการถักจากข้าวโพดโดยวิธีพรมน้ำ
 ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2561

ภาพที่ 42: การทดลองโดยใช้เทคนิคขึ้นลายขัด

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561

ภาพที่ 43: เส้นไหมที่ได้จากการถักทั้ง 3 ระดับ

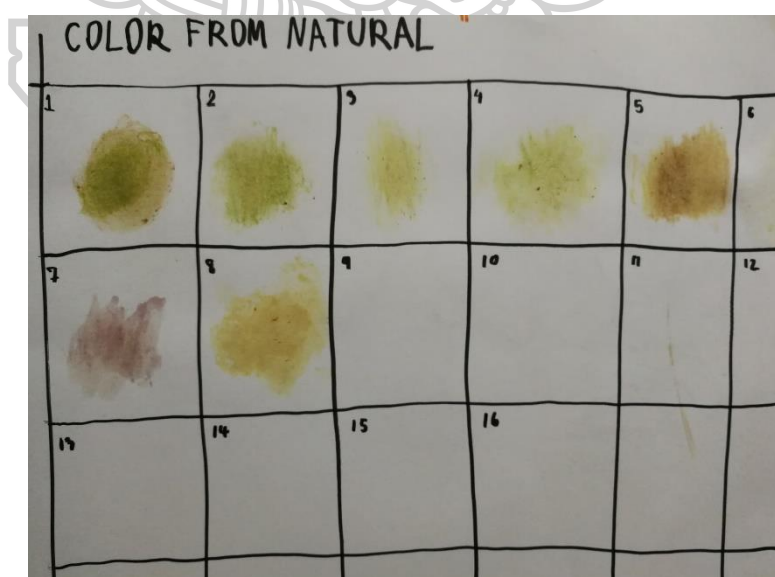
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561

- 2) การทอผ้าฝ้ายและการย้อมสีจากธรรมชาติ จากกลุ่มทอผ้าไทเลย อ.เมือง จ.เลย ผู้วิจัยพบว่ามีการใช้กักระตูกเป็นเทคนิคในการทอ จากการสัมภาษณ์ในเบื้องต้น พบว่าเพื่อความรวดเร็วในการทอ และมีการย้อมธรรมชาติ โดยมีสูตรการย้อมของกลุ่มดังต่อไปนี้

ภาพที่ 44: สีย้อมชมพูกะปิ

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 14 มกราคม 2561

ภาพที่ 45: การทดลองหาสีธรรมชาติจากดอกไม้ในพื้นที่

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 14 มกราคม 2561

ส่วนผสมในการย้อม	สีที่ปรากฏ
น้ำสนิม 2 ช้อนแกง เปลือกมะพร้าวอ่อน 5 ผล น้ำ 20 ลิตร	สีเทานกพิราบ
แก่นขนุน 3 กก. เปลือกต้นยอบ้าน	สีเหลืองมัสตาร์ด
ขมิ้น สารส้ม	เหลืองเข้ม
อัญชัญ ครึ่ง แก่นฝาง น้ำมะพร้าวอ่อน	ชมพู หรือ กะปิเข้ม
มะพร้าวอ่อน แก่นฝาง	ชมพูกะปิอ่อน
แก่นฝาง สารส้ม	ชมพูแก่

ภาพที่ 46: สูตรการย้อมสีจากธรรมชาติ

ที่มา: ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ 14 มกราคม 2561

3) ในด้านการเกษตร ในการสัมภาษณ์ พบว่า หลังจากขั้นตอนของการเก็บเกี่ยวจะมีเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรอยู่มากมาย ซึ่งเป็นส่วนที่ไม่ต้องการ บางส่วนเกษตรกรนำไปแปรรูปเป็นอย่างอื่นแล้ว เช่น การเผาถ่าน ซึ่งจะได้น้ำส้มควันไม้ และ การไถกลบ หรือการย่อยทำเป็นอาหารสัตว์แต่ส่วนใหญ่จะเลือกวิธีที่ง่าย ไม่เปลืองแรง และประหยัดเวลา เช่น การเผา

4.2 ขั้นตอนการเก็บและรวบรวมข้อมูลในชั้นทุติยภูมิ

ในขั้นตอนนี้ จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรม และรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องในการวิจัย พบว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยว นั้นเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการท่องเที่ยว ซึ่งในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ยึดหลักการทฤษฎีต่างๆดังนี้

ภาพที่ 47: สภาพพื้นที่ไร่บนภูเขา ระหว่างเขตอำเภอ ภูเรือ - นาแห้ว
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 14 พฤษภาคม 2561

ภาพที่ 48: การเก็บเกี่ยวข้าวโพด

ที่มา: คมชัดลีกราคาผลผลิตข้าวโพด(2559)

องค์ประกอบการท่องเที่ยว 6As ประกอบไปด้วย

- (1) แหล่งท่องเที่ยว (Attraction)
- (2) กิจกรรม (Activities)
- (3) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)
- (4) ความสะดวกสบาย (Amenity)
- (5) ที่พักแรม (Accommodation)

(6) บริการต่าง ๆ (Ancillary)

และองค์ประกอบ 3As ของหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดย (Katherine L. Adam, 2004), (Pandurang Taware, 2000) ได้แบ่งหลักพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรออกเป็น 3 ประการ ซึ่งมีความสอดคล้องกันกับองค์ประกอบ 6As ดังนี้

1. มีบางสิ่งให้นักท่องเที่ยวชม เช่น สัตว์เลี้ยง นก แปลงเพาะปลูกพืชผักสวนครัว อุปกรณ์การเกษตร สมัยก่อน โรงนา แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติซึ่งเป็นสิ่งเล็กน้อยที่น่าเสนอให้นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมประเพณี การแต่งกาย การละเล่นพื้นเมือง ซึ่งสามารถนำมาแสดงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มความสนใจแก่นักท่องเที่ยวในการมาเยี่ยมชมได้
2. มีบางอย่างให้นักท่องเที่ยวทำในการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น การเก็บผลไม้ตาม ฤดูกาล การตองกิ่งพันธุ์ไม้ ชิมข้าว ขี้วัวควาย การประกอบอาหาร และการเล่นเกม และกิจกรรมพิเศษต่างๆ เพื่อเพิ่มความสนุกสนานของนักท่องเที่ยว
3. มีบางสิ่งให้นักท่องเที่ยวซื้อ สินค้าที่นำมาจำหน่ายนั้นผู้ประกอบการสามารถนำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวโดยตรง เช่น น้ำดื่มสมุนไพรต่างๆ หรือน้ำดื่มเย็นๆ และรวมถึงการจำหน่ายอาหารและขนม ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน สินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล (OTOP) สินค้าที่ระลึก เพื่อให้นักท่องเที่ยวจดจำประสบการณ์การท่องเที่ยวครั้งนี้ตลอดไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้ศึกษาวิจัยจึงได้ทำการเลือกพื้นที่การท่องเที่ยวกลุ่มที่ 1 ได้แก่ กลุ่มพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวท่าลี่-เชียงคาน-เมืองเลย ซึ่งมีความสอดคล้องและเหมาะสมตามทฤษฎีข้างต้น

ภาพที่ 49: เขตพื้นที่การท่องเที่ยวเชื่อมโยงกลุ่มที่ 1

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 14 พฤษภาคม 2561

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

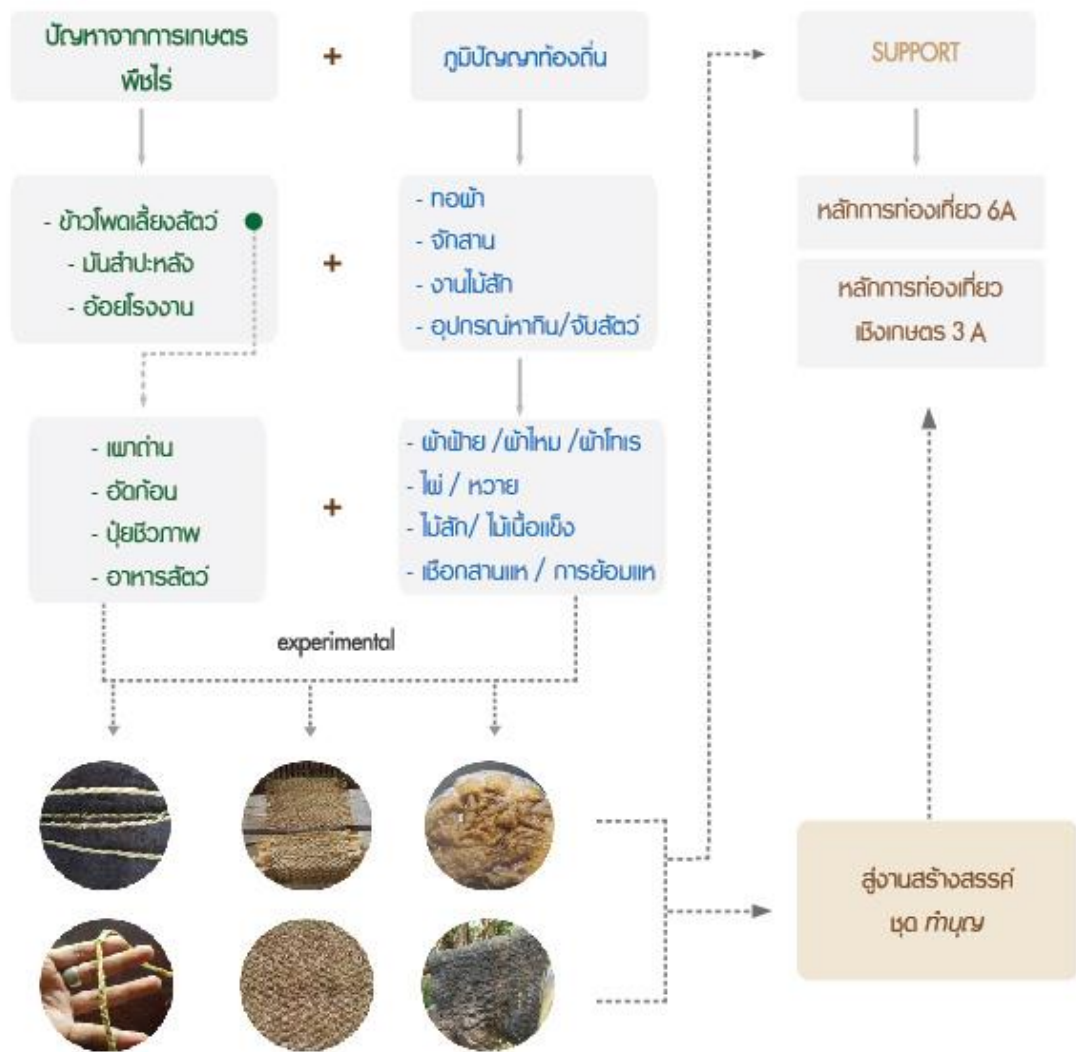
การท่องเที่ยวเชิงเขตรนั้นนับว่าเป็นหนึ่งในรูปแบบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนการท่องเที่ยวเชิงเขตรเป็นการคิดค้นเอาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศ มาจัดกิจกรรมหรือจัดเป็นรูปแบบทางการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจ และอยากเดินทางไปเที่ยว การขยายเส้นทาง การท่องเที่ยว และเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์และการให้ความรู้ในคุณค่าของภูมิปัญญาของเขตรกรไทย ซึ่งเกณฑ์การวัดความยั่งยืนนั้นผู้วิจัยได้ยึดหลักการทฤษฎีดังต่อไปนี้

1) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ หมายถึง การท่องเที่ยวต้องสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้ สามารถจัดความจนและความลำบาก เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรือแม้แต่ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว ควรจะมีวิธีการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย เช่น การจัดการด้านการโรงแรมจะต้อง รวมค่าใช้จ่ายในการบำบัดน้ำเสีย และการลดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมในบริเวณข้างเคียงด้วย

2) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องสร้างความยั่งยืนทางสังคม หมายถึง การท่องเที่ยวต้องสนับสนุน ให้ประชาชนไม่ใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยและอยู่ในขีดจำกัดของทรัพยากรนั้น ๆ ที่จะรองรับได้ อีกทั้ง ยังมีส่งเสริมและพัฒนาารูปแบบการนำของเสียกลับมาใช้อีกเพื่อเป็นการประหยัด และการสร้างสมดุล ให้กับธรรมชาติที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวต้องมั่นคง ยาวนานและต้องนำไปสู่ การกระจายผลประโยชน์ในสังคมอย่างเป็นธรรม

3) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องสร้างความยั่งยืนทางวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่ต้องสนับสนุนการรักษาวฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจแก่ชุมชนและไม่ทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ต่อชุมชน รวมทั้งเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีกับคนรุ่นหลังต่อไป

4) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องสร้างความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง การท่องเที่ยวต้อง มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและชาญฉลาดที่สุด มีการบำรุงรักษาและใช้งานที่อยู่ในขอบเขตหากใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวจนหมดสิ้นไป หรือใช้งานเสื่อมโทรมอาจทำให้คนรุ่นหลังขาดโอกาสในการใช้ประโยชน์ต่อไป

ภาพที่ 50: ขั้นตอนและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ (2561)

4.3 ขั้นตอนในการขั้นตอนพัฒนาแนวความคิดสู่แบบร่าง

วิเคราะห์ Swot Analysis

- Strengths (จุดแข็ง)

จุดแข็งในพื้นที่คือ เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยว การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ความสงบร่มเย็น ประกอบกับการมีกลิ่นอายของวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงาม

รวมถึงเรื่องของการย้อนยุคที่ ทำให้นักท่องเที่ยวสัมผัสถึงประสบการณ์ความรู้สึกในอดีตของแต่ละบุคคล ซึ่งหาพบได้ยากในปัจจุบัน

- Weaknesses (จุดอ่อน)

จุดอ่อนในที่นี้คือ ความอ่อนในด้านของเอกลักษณ์ ในพื้นที่การท่องเที่ยวยังไม่มี ความชัดเจน เช่น ในเรื่องของการใส่บาตรข้าวเหนียว ก็ไม่มีเอกลักษณ์ที่สามารถจดจำได้ง่าย คือ ไม่มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ ใส่ของผสมปนกัน ไม่มีความแตกต่างจากการใส่บาตร โดยทั่วไป ทำให้เกิดแรงจูงใจในการมาท่องเที่ยวต่ำ

- Opportunities (โอกาส)

โอกาสของการขยายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้ยั่งยืน โดยถูกยกระดับให้เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และได้ยกระดับเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยคาดว่าจะการเติบโตของจำนวนนักท่องเที่ยวจะเพิ่มมากขึ้น 2.24% จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประกอบกับในยุค 4.0 เป็นยุคที่นวัตกรรมมีบทบาท รวมถึงเรื่องนวัตกรรมทางการเกษตรด้วย

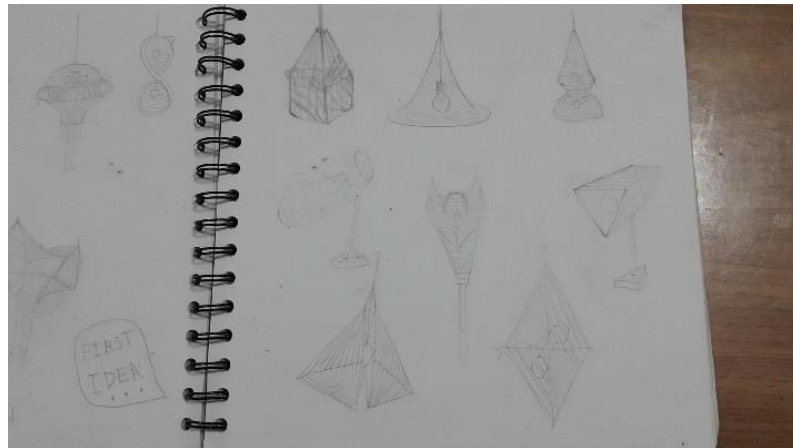
- Threats (ความเสี่ยง)

ชุมชนเริ่มสูญเสียอัตลักษณ์จากการ จำหน่ายสินค้าแก่นักท่องเที่ยว โดยในขั้นตอนแรกผู้วิจัยได้ทดลองร่างภาพ First Idea ของรูปแบบผลิตภัณฑ์จากความเห็นตาม ทฤษฎี

ภาพที่51: ภาพแบบร่างที่1 โคมไฟ

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 25 มกราคม 2561

ภาพที่ 52: ภาพแบบร่างที่1 โคมไฟ

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 25 มกราคม 2561

ซึ่งแบบร่างครั้งที่1นั้น เมื่อปรึกษา สอบถามถึงความเป็นไปได้ในการผลิต พบว่าความเป็นไปได้ในการผลิตมีน้อยมาก และยังไม่มิตลาดรองรับที่แน่นอน ส่งผลให้เกิดเป็นความไม่ยั่งยืนในบั้นปลาย จึงได้กระทำการในขั้นที่ 2 คือ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการระดมความคิด(brain storm) จากช่างผู้มีฝีมือ และผู้ที่มีองค์ความรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อศึกษาแนวทางในการสร้างต้นแบบ จากคำถาม“ท่านคิดว่าวัสดุนี้สามารถเป็นอะไรได้บ้าง”? จากคำตอบทั้งหมดคือ

- 1) กระจัง
- 2) หวด,มวนึงข้าวเหนียว
- 3) ตะกร้า
- 4) โคม (ภาชนะใส่ข้าวเหนียว
- 5) กระจับข้าวเหนียว

4.4 ขั้นตอนในการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน โดยใช้แนวทาง และเทคนิคภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในขั้นนี้ผู้วิจัยได้ออกแบบเป็นแนวความคิดจากการร่างภาพ โดย ยึดการใช้เทคนิคจากรูปแบบของเดิมที่ได้ข้อมูลมาดังกล่าว ประกอบกับความประทับใจในวันวัฒนธรรมการตักบาตรข้าวเหนียว ซึ่งมีความแตกต่างจากการตักบาตรทั่วไป คือชาวบ้านจะตื่นแต่เข้ามาเพื่อใส่บาตรข้าวเหนียวที่หุงสุกใหม่ และใส่ผลไม้เล็กน้อย โดยจะไม่นิยมใส่อาหาร

ภาพที่ 53: พัฒนาแบบร่างที่ 2 โคมไฟ
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 10 มิถุนายน 2561

ภาพที่ 54: ภาพร่างแบบภาชนะสำหรับตักบาตรแบบที่1
 ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 10 มิถุนายน 2561

ภาพที่ 55: ภาพร่างแบบภาชนะสำหรับตักบาตรแบบที่2
 ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 10 มิถุนายน 2561

โดยมีขั้นตอนในการผลิตดังนี้

ภาพที่ 56: การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน และผู้สูงอายุในการผลิต
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 18 มิถุนายน 2561

2. เป็นการขึ้นโครงสร้างของฐานผลิตภัณฑ์ โดยใช้ไม้ไผ่ และหวาย ซึ่งเป็นพืชที่พบในท้องถิ่น

ภาพที่ 57: การขึ้นโครงสร้างของฐานผลิตภัณฑ์ โดยใช้ไม้ไผ่ และหวาย ซึ่งเป็นพืชที่พบในท้องถิ่น
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 10 มิถุนายน 2561

การใช้วัสดุเส้นใยในการจักสาน

ภาพที่ 58: การก่อโดยลายขัด

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 10 มิถุนายน 2561

ภาพที่ 59: ต้นแบบภาชนะสำหรับใส่บาตร1

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 10 มิถุนายน 2561

4.5 การพัฒนาปรับปรุงและแก้ไข

เมื่อให้ผู้มีองค์ความรู้ทดลองใช้พบว่าตัวผลิตภัณฑ์ต้นแบบนั้นมีปัญหา ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาชิ้นงานต่อไปได้ ดังนี้

1. ตัวผลงานการสร้างสรรค์มีรูปลักษณะที่ยังดูธรรมดาทั่วไป
2. ขนาดความสูงยังมีความไม่เหมาะสมสำหรับภาชนะการต้กบาตร เนื่องจากมีขนาดความสูงน้อย
3. ตัวช่องแบ่งนั้นมีขนาดสูงเกินไป
4. ต้องมีการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ในแนวความคิดของการทำบุญเพิ่มเติม

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว ผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมโดยเน้นไปที่หลักการทำบุญเป็นช่วงเวลา ของในหนึ่งวัน ดังนี้

ช่วงเวลา	กิจกรรม
06.00 - 08.30 น.	ตื่นเช้าหมู่อาสาสมัครบ่าวเหนียว
09.00 - 12.00 น.	นั่งไปเดี่ยวเดี่ยวถวายพาดพล
12.00 - 14.00 น.	สวดเวินประเคนสังฆทาน

ภาพที่ 60 : การออกแบบกิจกรรมเพื่อความสอดคล้องในการใช้ผลิตภัณฑ์

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 10 มิถุนายน 2561

โดยจากการวิเคราะห์ข้อมูลและการลงพื้นที่ ทำให้เห็นได้ชัดเจนว่าการทำบุญต้กบาตรของคนในพื้นที่นั้นจะทำในช่วงเช้า หรือเช้ามืด จนถึง 8.30 น. จะไม่นิยมใส่อาหารคาวลงไปเลยทีเดียว เพราะชาวบ้านจะไปวัดในช่วง 09.00 เพื่อไปถวายอาหารแด่พระภิกษุที่วัดแทนการใส่บาตรในช่วงเช้า จากนั้นผู้วิจัยจึงออกแบบช่วงเวลาการทำบุญสังฆทานในช่วงเวลา 12.00 น. เป็นต้นไป เพื่อความครบถ้วนและสมบูรณ์

ภาพที่ 61: จำแนกชนิด
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 13 มิถุนายน 2561

เจ้า: ชุดถาดถาดข้าวเหนียว

ภาพที่ 62: รูปแบบชุดทำบุญแบบสมบูรณ
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 19 มิถุนายน 2561

ภาพที่ 63: ภาพชุดใส่บาตรข้าวเหนียว
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 19 มิถุนายน 2561

ภาพที่ 64: ทดลองใช้งาน
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 19 มิถุนายน 2561

ภาพที่ 65: ต้นแบบชุดสังฆทานครั้งที่ 1
 ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 19 มิถุนายน 2561

ภาพที่ 66: ต้นแบบสังฆทาน
 ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 19 มิถุนายน 2561

ภาพที่ 67: ชุดทำสังฆทานแบบสมบุรณ์

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 19 มิถุนายน 2561

ภาพที่ 68: ชุดทำสังฆทานแบบสมบุรณ์
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 19 มิถุนายน 2561

ภาพที่ 69: ชุดไปเพลิงที่ได้แรงบันดาลใจมาจากวิถีชีวิตการทำมาหากินวิถีริมโขง
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 19 มิถุนายน 2561

ภาพที่ 70: ภาพชุดคู่ชั้นหมากเบ็ง เครื่องบูชาจากความศรัทธา
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 19 มิถุนายน 2561

ภาพที่ 71: ชูดภาชนะเสริม สำหรับใส่อาหารหรือของทานเล่น

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 19 มิถุนายน 2561

ภาพที่ 72: ดอกไม้จันทน์สวรรค์

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 3 มิถุนายน 2561

โดยความพิเศษของดอกไม้จันทน์สวรรค์นี้คือ ผู้วิจัยได้ออกแบบให้เกิดการบูรณาการระหว่างภูมิปัญญา กับ การตอบสนองการใช้งานให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น คือการใช้เทียนทำเป็นกลีบดอกข้างใน และรูป

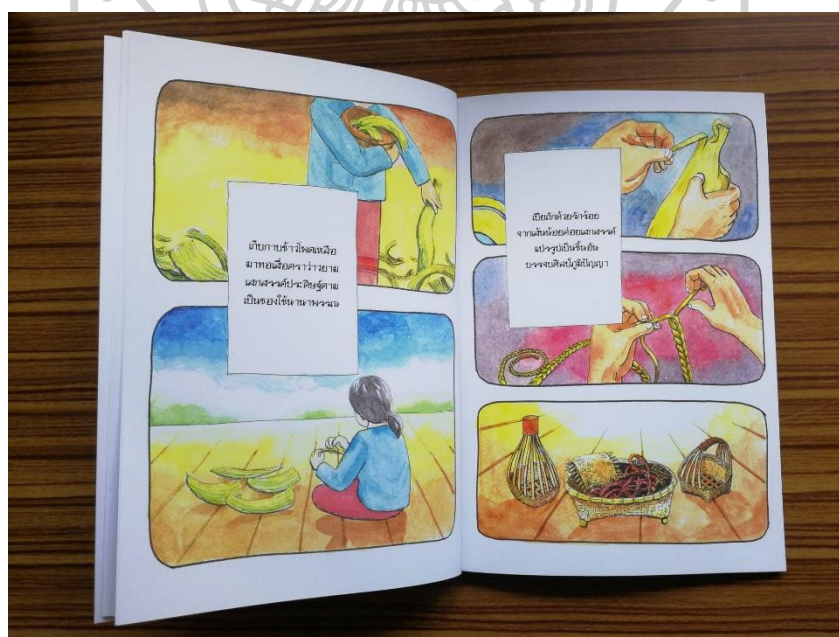

เป็นเกสรดอก ส่วนกลีบดอกนั้นเป็นเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร เปลือกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

ภาพที่ 73: ลักษณะจำลองการใช้งานของต้นดอกไม้จันทร์
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 4 มิถุนายน 2561

ภาพที่ 74: หนังสือคู่มือ
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 4 มิถุนายน 2561

ภาพที่ 75: ด้านใน เนื้อหา

ที่มา: ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 4 มิถุนายน 2561

ภาพที่ 76: ลักษณะการใช้งานของภาชนะ
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 4 มิถุนายน 2561

ง่ายนิดหน่อย	ฝึกฝนบ่อยๆ	เริ่มชำนาญ
1.การทำภาชนะจากเปลือกข้าวโพด 2.การทำดอกไม้จันทน์ 3.การคัดแยกชนิดใบ 4.ทำชั้นห่มมากเบ็ญ	1.การถักเส้นใยจากเปลือกข้าวโพด 2.การย้อมสีจากธรรมชาติ	1.การจักสานเปลือกข้าวโพด 2.การเก็บขอบ 3.การทอเปลือกข้าวโพด
สำหรับเด็ก,นักเรียน นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว	สำหรับกลุ่มแม่บ้าน หรือผู้มีประสบการณ์	สำหรับช่างที่มีฝีมือเฉพาะทาง

ภาพที่ 77: การจำแนกระดับความยากง่ายของการผลิต
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 4 มิถุนายน 2561

4.6 สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยในเรื่องการสร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1)ศึกษาและสังเคราะห์องค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจ.เลย (2)ศึกษาและทดลองถึงความเป็นไปได้ในการผลิต โดยใช้วัสดุจากภูมิปัญญาจากท้องถิ่น(3)สร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนนั้น พบว่า การสร้างสรรค์โดยนำองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการร่วมกับการทดลองวัสดุเส้นใยเปลือกข้าวโพดสามารถทำได้โดยได้แก่ การถักเส้นสาม การย้อม การสาน การทอ เกิดการประยุกต์ใช้สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายรูปแบบ อีกทั้งเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสิ่งเหลือทิ้งให้กลับมามีคุณค่าด้วยภูมิปัญญาของท้องถิ่น รวมไปถึงเป็นการเพิ่มความรู้ใหม่ในวิธีสร้างการจำหน่ายสินค้าของชุมชนในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเหล่านี้ส่งผลต่อการอนุรักษ์ ทำให้ทรัพยากรเกษตรการขยายตัวได้อย่างมั่นคง การใช้พัฒนาวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรดังกล่าวนอกจากจะส่งผลต่ออาชีพการเกษตรให้ยั่งยืนขึ้นแล้ว ยังกลายเป็นสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวที่อาจมีแนวโน้มว่าทรัพยากรเกษตรถูกใช้เพื่อการท่องเที่ยวมากกว่าใช้เพื่ออาชีพ การเกษตรของชุมชนและยังเป็นการสร้างความมั่นคงในชุมชนอีกแบบหนึ่ง

บทที่ 5

สรุปอภิปรายและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย” ในครั้งนี้เป็นการพัฒนาและสร้างสรรค์ศักยภาพรวมกันกับชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ในท้องถิ่นนำไปสู่การออกแบบอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคง โดยผู้ศึกษาวิจัยจะขอแนะนำเสนอข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาและสังเคราะห์องค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดเลย ข้อค้นพบ

พบว่าการตลาดเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร คือเปลือกข้าวโพด นำมาถักสามเส้น ฝู้งเป็นเทคนิค ตู้งเดิมของท้องถิ่น รวมไปถึงการทำดอกเทียนในต้นดอกไม้จันทร์ ฝู้งถือว่าเป็นรูปแบบใหม่ในเก่า หมายความว่า เป็นเทคนิคเดิม เพิ่มเติมคือไอดีกลงไปในงานวิจัยในครั้งนี้ ส่วนเปลือกข้าวโพดนั้นเป็น วัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ทำให้ได้เส้นใยธรรมชาติที่มีความเหนียว และแข็ง การถักนั้นต้องอาศัย การคัดแยกชั้นของเปลือก และถักในขณะที่เปลือกยังเปียก หลังจากการแช่น้ำค้างเพื่อทำให้สีของ เปลือกอ่อนลง แล้วนำไปต้มเพื่อให้เกิดความเหนียวมากยิ่งขึ้น

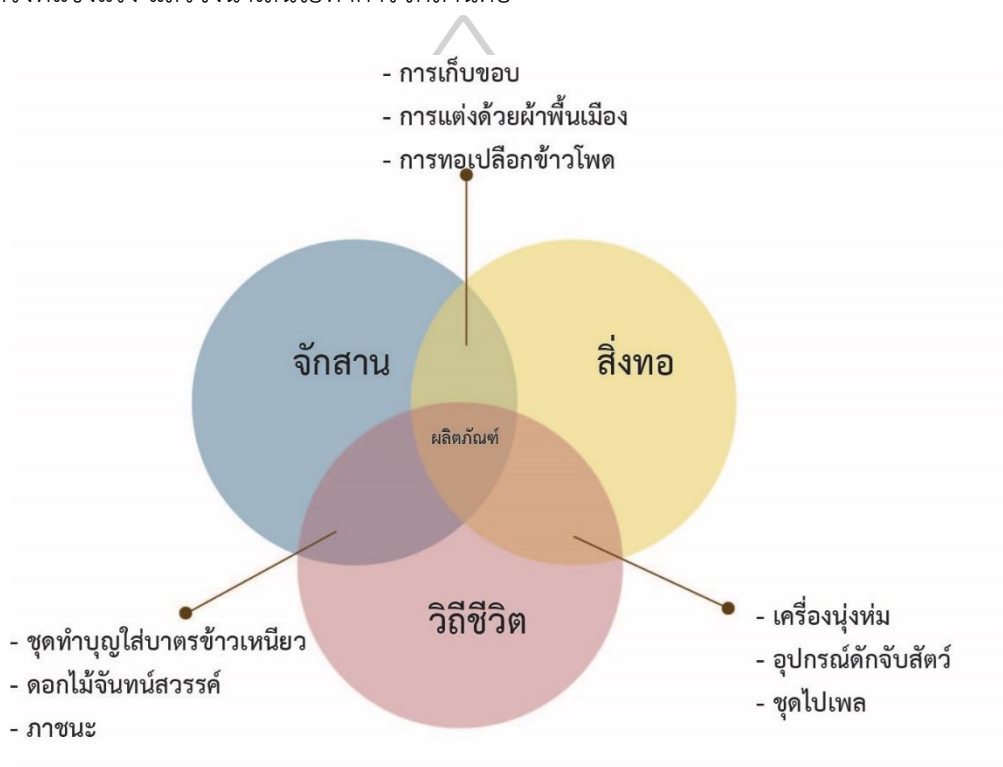

ภาพที่ 78: เส้นใยจากเปลือกข้าวโพด

ที่มา: ทีมา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 10 เมษายน 2561

ข้อดีของวัสดุ

คือ การขึ้นรูปด้วยตัวของเส้นใย อาจจะต้องอาศัยทักษะและความชำนาญสูง เพราะมีความอ่อนตัว ทำให้ขึ้นรูปยาก จึงอาศัยการขึ้นรูปด้วยไม้ไผ่ หรือหวาย ซึ่งเป็นวัสดุในพื้นที่ เป็นโครงด้านในพองให้ได้รูปทรงที่แข็งแรง แล้วจึงนำเส้นใยทำการจักสานต่อ

ภาพที่ 79: กรอบแนวคิดในการออกแบบ

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 28 มิถุนายน 2561

2. ศึกษาและทดลองถึงความเป็นไปได้ในการผลิต โดยใช้วัสดุจากภูมิปัญญาจากท้องถิ่น
ข้อค้นพบ

พบว่า การทดลองย้อมผ้าฝ้ายโดยความร้อน จากกลุ่มทอผ้าไทเลย บ้านก้างปลา อำเภอ เมือง จังหวัดเลย กับน้ำส้มควนไม้ ผลที่ปรากฏมีลักษณะที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งผู้วิจัยได้สังเกตและจดบันทึก ดังต่อไปนี้

- ในการย้อม 15 นาทีแรก พบว่าผ้าที่ได้มีสีส้มน้ำตาล
- ย้อมต่อเป็นเวลา 45 นาที และใส่เกลือ 1 ช้อนโต๊ะ พบว่าผ้ามีการเปลี่ยนสีจากสีส้มเป็นสีน้ำตาลเข้มและมีสีเขียวขึ้นเล็กน้อยมาด้วยบ้าง
- นำผ้ามาพักตากลม ผลจากการสังเกตพบว่า ผ้ามีสีเขียวขึ้นเรื่อยๆ จนเป็นสีเทาเข้ม(หรือเทานกพิราบ) เกือบถึงสีดำ
- จากนั้นนำผ้ามาซัก จะได้สีเป็นสีเทานกพิราบ

ภาพที่ 80: ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงของสีย้อม ในขณะที่โดนอากาศ
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 28 มิถุนายน 2561

ภาพที่ 81: ภาพกราฟแสดงการเปลี่ยนสีของน้ำย้อม
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 28 มิถุนายน 2561

3. พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน

ข้อค้นพบ

ง่ายนิดหน่อย	ฝึกฝนบ่อยๆ	เริ่มชำนาญ
1.การทำภาชนะจากเปลือกข้าวโพด 2.การทำดอกไม้จันทน์ 3.การตัดแยกชนิดใบ 4.ทำชั้นห่มมากเบญญ	1.การถักเส้นใยจากเปลือกข้าวโพด 2.การย้อมสีจากธรรมชาติ	1.การจัดสานเปลือกข้าวโพด 2.การเก็บขอบ 3.การทอเปลือกข้าวโพด
สำหรับเด็ก,นักเรียน นักท่องเที่ยว	สำหรับกลุ่มแม่บ้าน หรือผู้มีประสบการณ์	สำหรับช่างที่มีฝีมือเฉพาะทาง

ภาพที่ 82: การจำแนกระดับความยากง่ายของการผลิต

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 4 มิถุนายน 2561

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยในเรื่องการสร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1)ศึกษาและสังเคราะห์องค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจ.เลย (2)ศึกษาและทดลองถึงความเป็นไปได้ในการผลิต โดยใช้วัสดุจากภูมิปัญญาจากท้องถิ่น(3)สร้างสรรครูปแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนนั้น พบว่าการสร้างสรรค์โดยนำองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการร่วมกับการทดลองวัสดุเส้นใยเปลือกข้าวโพดสามารถทำได้โดยได้แก่ การถักเส้นสาม การย้อม การสาน การทอ เกิดการประยุกต์ใช้สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายรูปแบบ อีกทั้งเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสิ่งเหลือทิ้งให้กลับมามีคุณค่าด้วยภูมิปัญญาของท้องถิ่น รวมไปถึงเป็นการเพิ่มความรู้ใหม่ในวิธีสร้างการจำหน่ายสินค้าของ

ชุมชนในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเหล่านี้ส่งผลต่อการอนุรักษ์ ทำให้ทรัพยากรเกษตรการขยายตัวได้อย่างมั่นคง การใช้พัฒนาวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรดังกล่าวนอกจากจะส่งผลต่ออาชีพการเกษตรให้ยั่งยืนขึ้นแล้ว ยังกลายเป็นสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวที่อาจมีแนวโน้มว่าทรัพยากรเกษตรถูกใช้เพื่อการท่องเที่ยวมากกว่าใช้เพื่ออาชีพ การเกษตรของชุมชนและยังเป็นการสร้างระบบเศรษฐกิจที่มีความมั่นคงและยั่งยืนในชุมชนได้

ภาคผนวก

ภาพที่ 83: การเรียนรู้ร่วมกัน

ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 4 มกราคม 2561

ภาพที่ 84: รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่พบเห็นในการลงพื้นที่
 ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2561

ภาพที่ 85: เด็กๆในชุมชนหารายได้พิเศษระหว่างปิดเทอม
 ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2561

ภาพที่ 86: พี่พรช่วยแนะนำการทำชั้นห่มมากเบ็ง
ที่มา: พุทธประภา ประชาโชติ ถ่ายภาพเมื่อ 18 พฤษภาคม 2561

รายการอ้างอิง

Adam, K. L. (2004). Agro-tourism.

Buhalis. (2000). Tourism.

Pereault, M. (1991). newproduct.

เสริฐศรี, ส. (2557). แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวท้องถิ่น.

แก้วสุริยะ, ร. (2544). ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร.

แบลเว็ลด์, จ. (2560). การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.

แพ่งเกษร, อ. (2557). การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : การศึกษารูปแบบที่เหมาะสมของบ้านพัก
รับรอง และภูมิทัศน์ในอุทยานแห่งชาติ เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวไทย.

กรมการท่องเที่ยว. (2552). ความหมายของการท่องเที่ยว.

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2546). การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและความหมาย.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2544). ความหมายของการท่องเที่ยว.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2550). การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2559). เที่ยวเมื่อต้องห้าม(พลาด).

คณะเทคโนโลยีการเกษตร. (2553). การท่องเที่ยวเชิงเกษตร.

จิตต์จันวัฒนา, บ. (2548). ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร. 15.

ช่วยบำรุง, เ. (2553). การบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร.

ดี, ศ. น. ส. จ. (2014). การจัดการ การท่องเที่ยว วัฒนธรรม อย่าง ยั่งยืน: ศึกษา กรณี อนุสาวรีย์สุนทรภู่ จังหวัด
ระยอง. *VRU Research and Development Journal Humanities and Social Science*,
9(3), 105-114.

ธรรมบุตร, พ. (2549). องค์ประกอบของการท่องเที่ยว.

ประวัติจังหวัดเลย. (2561). ประวัติความเป็นมาของจังหวัดเลย. Retrieved from <http://www.loei.go.th/>

พิมลสมพงษ์, ฉ. (2550). ความหมายการท่องเที่ยว.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2540). องค์ประกอบของการท่องเที่ยว. Retrieved from
กรุงเทพ:

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2543). แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรใน
แหล่งท่องเที่ยวหลัก.

สัตตรัตน์ขจร, เ. (2550). ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและคำจำกัดความ.

สำนักงานการท่องเที่ยว. (2546). รูปแบบการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2554). โครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดเลย.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	พุทธประภา ประชาโชติ
วัน เดือน ปี เกิด	31 มกราคม 2534
สถานที่เกิด	จ.เลย
ที่อยู่ปัจจุบัน	494 ม.7 ชุมชนเลไลย์อโศก ต.ผาอินทร์แปลง อ.เอราวัณ จ.เลย 42220
รางวัลที่ได้รับ	2556 ร่วมแสดงศิลปะ "NO SCALE" Street Arts Exhibition. 2557 ได้รับทุนเว็คชีอป หัวข้อศิลปะกับการออกแบบ ร่วมกับมหาวิทยาลัย University of Gloucestershier ประเทศอังกฤษ 2558 "KWAN PRACHA SAY NO FISH" the Duo Exhibition Arts. 2559 "LOCAL SOUND" เสียงจากพื้นถิ่น หอศิลป์ต้นตาลจ.ขอนแก่น

